

Bongai Gaon

COLLEGE
MAGAZINE

Editor: phanindra das.

BONGAIGAON COLLEGE LIBRARY.
BONGAIGAON COLLEGE.
Bongaigaon (Assam)
Estd 1964.

বিপ্লৱৰ ধ্বজা বাহক বঙ্গাইগাওঁ কলেজৰ ছাত্ৰ-ছাত্ৰী সকলক
মই অভিনন্দন জনাওঁ। পচিশ বছৰ আগেয়ে আমি স্বাধীনতা পালে।
সেই স্বাধীনতা ৰাজনৈতিক স্বাধীনতা মাত্ৰ। তাৰ পিছত আমি
অৰ্থনৈতিক সংগ্ৰাম আৰম্ভ কৰিছোঁ। এই সংগ্ৰামৰ সফলতা নিৰ্ভৰ
কৰিছে ভাৰতৰ সমগ্ৰ জনতাৰ সক্ৰিয় অংশ গ্ৰহণৰ ওপৰত — বিশেষকৈ
যুৱ-ছাত্ৰ সকলৰ ওপৰত।

অৰ্থনৈতিক এই বিপ্লৱ সংঘটনৰ কাৰণে ছাত্ৰ সকলে নিশ্চয়
আগ ভাগ লব— এয়ে আমাৰ কামনা।

স্বাঃ শৰৎ চন্দ্ৰ সিংহ।

১৯৮১৭২

With Best Compliments :-

To

Editor
Bongaigaon College Magazine.

জন্ম সাতবাঁশিকী শ্রদ্ধাঞ্জলি...

সাহিত্য কাজী—ঔপন্যাসিক গোহাঙ্গি বক্রা ।
(১৮৭১—১৯৭১)

পণ্ডিত ঔহেমচন্দ্র গোস্বামী ।
(১৮৭২—১৯৭২)

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী

ই. এ. এ. কলেজ, বঙ্গাইগাওঁ

—চলচ্চিত্র বিভাগ—

এই আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র
এবং আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র

আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র
এবং আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র

আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র
এবং আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র

আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র
এবং আলোচনীতে প্রকাশিত হইবে সমস্ত বাস্তবিক ও কল্পিত চিত্র

॥ বহুবেশীয়া প্রকাশ ॥

॥ চতুর্থ সংখ্যা ॥

১৯৭১-৭২

BONGAIGAON COLLEGE LIBRARY
Bongaigaon, Assam.

Class No.
Book No.
Accession No.

॥ সম্পাদক ॥

শ্রীফণীন্দ্র দাস।

বেটুপাতঃ দেবাজ্ঞান দাস, বি. ই

কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ—

অধ্যক্ষ শ্রীযুত সুভাচ চন্দ্ৰ চক্ৰৱৰ্তী দেৱৰ আন্তৰিক শুভেচ্ছা আৰু নানা দিহা পৰামৰ্শ আগ বঢ়োৱা বাবে তেখেতৰ ওচৰত মই চিৰ কৃতজ্ঞ।

সাহিত্য একাডেমিৰ পুৰস্কাৰ পোৱা অসমৰ প্ৰবীণ সাহিত্যিক অধ্যাপক অতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা দেৱৰ কবিতাটো ছপাবলৈ পাই আনন্দিত হৈছোঁ।

প্ৰবন্ধপাঠি চাই সহায় কৰেঃ— (অধ্যাপক সৰ্বজী) চন্দ্ৰমোহন দাস, ৰামবিলাস ৰায় শৰ্মা (তত্ত্বাবধায়ক) বিশ্বনাথ লাহিৰী, হৰিপদ দাস, আৰ, এন, কুমাৰ, সমীৰ ৰায়, গণেশ তালুকদাৰ।

নিৰ্বাচনকে আদি কৰি বিভিন্ন দিশত সহায় কৰে— ছাত্ৰী বাইদেউ কণিকা দাস, ছাত্ৰী বান্ধবী মিনতি ৰায়, সাবিত্ৰী দেৱী, লতিকা সৰকাৰ, অঞ্জনা বণিক্য, গায়ত্ৰী দেৱী, ৰেখা সৰকাৰ, ছাত্ৰ বন্ধু সনৎ বৰ্ম্মণ, নলিনী দাস, দীপক অধিকাৰী, নিত্যগোপাল ঘোষ, পি, আৰ, সাৰদা, এস, বি, ছেত্ৰী, ৰামকৃষ্ণ সাহা, সৌৰেন্দ্ৰ ব্ৰহ্মচৌধৰী সুৰেন কৰ্ম্মকাৰ, বিলম চন্দ্ৰ আৰু সমীৰ দে।

বেটুপাতৰ শিল্পী দেৱাজ্ঞান দাস আৰু শতবাৰ্ষিকীৰ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি চিত্ৰ আঁকোতা শিল্পী সুবোধ সেন দেৱলৈ মোৰ আন্তৰিক কৃতজ্ঞতা জ্ঞাপন কৰিছোঁ। গধুৰ দায়িত্ব লোৱা স্থানীয় গৌতম গ্ৰেছৰ মালিক আৰু কৰ্ম্মী বৃন্দৰ ওচৰতো মই চিৰ কৃতজ্ঞ।

আমাৰ অক্ষ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি—

নাট্যকাৰ চন্দ্ৰ ফুকন, সুদক্ষ অভিনেতা, পৰিচালক ব্ৰজেন বৰুৱা, বিশিষ্ট কংগ্ৰেছ কৰ্ম্মী খগেন্দ্ৰ নাথ নাথ, তৰুণ কৰ্ম্মী দীনেন্দ্ৰ সিংহ, বৈজ্ঞানিক বিক্ৰম চাৰাভাই, কস্মীৰৰ মুখ্যমন্ত্ৰী গোলাম মহম্মদ ছাদিক, কংগ্ৰেছ সভাপতি দামোদৰ সঞ্জীবায়া, ভূটানৰ ৰজা জীগম দৰজী বাংচু বাংলাদেশৰ বীৰ মুক্তি বাহিনী সকল আৰু দেশৰ ৰক্ষাৰ বাবে আত্মাহুতি দিয়া ভাৰতীয় জোৱান সকল। এওঁলোকৰ আত্মাই চিৰ শান্তি লাভ কৰক— এয়ে আমাৰ কামনা।

॥ অসমীয়া বিভাগ ॥

- ॥ কৃতজ্ঞতা স্বীকাৰ ॥
 ॥ আমাৰ অক্ষ শ্ৰদ্ধাঞ্জলি ॥
 ॥ সম্পাদকীয় ॥
 ॥ আমাৰ অভিনন্দন ॥

জড়মণ্ড

॥ কবিতা ॥

মৰনৈঃ শ্ৰীসূৰ্য্য পাহাৰ
 উপলব্ধি
 লজ্জা
 মোৰ মন
 নিঃকিন পাশ্চাণ
 এটি অনুৰোধ শীতলৈ
 নিৰ্জনতা দূৰণিৰ সুৰ
 “শান্তিৰ বাবে”

- ॥ ১ ॥ অধ্যাপক শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
 ॥ ৩ ॥ অধ্যাপক হেমন্ত শৰ্মা
 ॥ ১১ ॥ শ্ৰীভিষ্মেশ্বৰ মালাকাৰ
 ॥ ১২ ॥ কণিকা দাস
 ॥ ১৩ ॥ সনত কুমাৰ বৰ্মণ
 ॥ ১২ ॥ অঞ্জনা বণিক্য
 ॥ ২৩ ॥ সৌৰেন্দ্ৰ নাথ ব্ৰহ্মচৌধৰী
 ॥ ৪২ ॥ মীনা চৌধৰী

॥ প্ৰবন্ধ ॥

কবিতা আৰু তাৰ ৰূপ
 কবি দুৱৰাৰ সহিত্য প্ৰতিভা
 কিতাপ বাচনি
 অসমীয়া চুটি গল্প
 জন্ম শতবাৰ্ষিকীৰ পোহৰত পদ্মনাথ
 আৰু হেমচন্দ্ৰ

- ॥ ৪ ॥ বেঞ্জামিন ভূষণ ব্ৰহ্ম
 ॥ ৬ ॥ সাবিত্ৰী দেৱী
 ॥ ১৪ ॥ লক্ষেশ্বৰ ৰায়
 ॥ ১৭ ॥ অধ্যাপক চন্দ্ৰমোহন দাস
 ॥ ২৪ ॥ কণীন্দ্ৰ দাস

॥ গল্প ॥

পৰীয়াতৰা
 মুক বেদনা (মিনি গল্প)
 সাফলী
 স্মৃতি ৰোমান্থন

- ॥ ২৭ ॥ অঞ্জনা বণিক্য
 ॥ ৩১ ॥ নলিনী ৰঞ্জন দাস
 ॥ ৩২ ॥ ৰেখা সিন্ধু
 ॥ ৩৯ ॥ ধৰ্ম ৰায়

স্বাধীনতাৰ ৰূপালী জয়ন্তী :-

পৰ্বাধীনতাৰ শিকলি ছিঙি ভাৰত স্বাধীন হবৰ এইবেলি ১৫ আগষ্টৰ দিনা একুৰি পাঁচ বছৰ পূৰ্ণ হল। পচিশ বছৰ আগতে এনে এটি দিনতে জন্ম হৈছিল এইখন নতুন ভাৰতবৰ্ষৰ। সিদিনা ভাৰতবাসীৰ শিৰাই শিৰাই এক নতুন জীৱন ধাৰাৰ স্পন্দন স্পন্দিত হৈ উঠিছিল। এইখন নতুন ভাৰতৰ আৰম্ভ আছে শত শত মুক্তিকামী জনগণৰ, শত শত শ্বহীদৰ কলিজাৰ ৰঙা ৰঙা তেজ। এই ৰূপালী জয়ন্তী দিবসতে আমাৰ ইতিহাসৰ পাতত বৈজয়ন্তী হৈ থকা সেই সকল শ্বহীদলৈ আমি হিয়াৰ অঙ্কাঞ্জলি জ্ঞাপন কৰিছোঁ।

স্বাধীনতাৰ একুৰি পাঁচ বছৰ :-

স্বাধীনতাৰ এই একুৰি পাঁচ বছৰে আমাৰ দেশখনে কেইবাটাও পৰিকল্পনাৰ মাজেৰে পাৰ কৰি দিলে। কিন্তু আমি এয়া কি দেখিবলৈ পাইছোঁ। একালে মানুহ গৈ চক্ৰৰ বুকু পালে আৰু আনফালে লক্ষ লক্ষ জৰ্জৰিত জীৱনে নিয়মীয়া অন্ন, বস্ত্ৰ আৰু আশ্ৰয়ৰ বাবে হাহাকাৰ কৰিব লাগিছে।

ভাৰতবৰ্ষৰ শত শত গৃহহীনৰ দিবা ক্লান্তি, নিশা নিদ্ৰা পাৰ হৈছে নগৰীৰ পদ পথৰ ধূলিৰ ওপৰত। আমাৰ হতাশা, নিৰাশাই স্বাধীনতাৰ আশীৰ্বাদক অভিশাপ যেন লগাইছে। তেন্তে এয়ে জানো স্বাধীনতা? তথাপি স্বাধীনতাৰ ৰূপালী জয়ন্তী— নিৰাশাৰ জয়ন্তী নহয়। পচপন কোটি ভাৰতীয়ৰ হাতৰ মুঠিতে লুকাই আছে ভাগ্য পৰিবৰ্ত্তনৰ চাবিকাঠি। এইখন ভাৰতবৰ্ষক আমিহে ভাঙিব লাগিব, আমিহেই গঢ়িব লাগিব। দুখ-দাৰিদ্ৰ, শোষন মুক্ত কৰি ন ন সম্ভাৰেৰে আমিহে আদৰিব লাগিব সমাগত সোণালী জয়ন্তীক।

ভাৰতৰ পূব প্ৰান্তত সূৰ্য্য উঠা দেশ : অসম।

অসমৰ আকৌ অঙ্গচ্ছেদ হল। অসমৰ মান চিত্ৰখনে আকৌ নতুন ৰূপ ললে। আমি সৰুতে অঁকা অসমৰ মানচিত্ৰ এতিয়াৰ চামে আঁকিব নাপাব। অসম এতিয়া মাত্ৰ ৭ খন জিলাৰে গঠিত এখন প্ৰদেশ। কেন্দ্ৰৰ অসমৰ ওপৰত বিভিন্ন পৰীক্ষা নিৰীক্ষাৰ এয়াও এক পৰীক্ষা। কোনে জানে হয়তো আৰু সঙ্কুচিত হব পাৰে এইখন প্ৰদেশৰ পৰিধি। অসমৰ ৰাইজে সহিয়েই আছে আৰু সহি থাকিব বুলি ভাবিছে নেকি?

এয়া অসমী :

সুজলা সুফলা শস্য শ্যামলা অসমী আই আজি বিপদাগ্ৰস্ত। অসমৰ জয়ধ্বজা আজি খহি পৰে। পৰে। আমাৰ বৰষুৰত সমস্যাৰোৰে দকৈ শিপা মেলিছে। আজি শঙ্কৰ, লাচিত, লক্ষ্মীনাথ, গোপীনাথ, তৰুণৰাম, অম্বিকাগিৰি থকা হলে অসমী মাতৃৰ এই দুখ নীৰৱে চাই থাকিলহেতেন জানো? কেতিয়াও সহি থাকিব নোৱাৰিলেহেতেন। আমিও জানো সেই অসমী আইৰে পুত্ৰ নহও? যদি হও তেন্তে আমি কিয় হাত সাবটি বহি আছোঁ? নিজৰ আই বোপাই, ভাই ভনীৰ চকুপানী নমচি আমি কিমান সঁচা বিশ্বপ্ৰেমৰ নিদৰ্শন ডাঙি ধৰিছোঁ।

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

অসমৰ সমস্যাৰ অন্ত নাই । ভাষা সমস্যা, নিবনুৱা সমস্যা, বানপানী, খাদ্য সমস্যা আৰু কত কি ?

ভাষাৰ ক্ষেত্ৰত কি দেখা গল । অসমৰ দুখন বিশ্ববিদ্যালয়ে শিক্ষাৰ মাধ্যম অসমীয়া কৰিলে নকৰাৰ বা কি প্ৰশ্ন থাকিব পাৰে । অসমত অসমীয়া ভাষা শিক্ষাৰ মাধ্যম নহৈ কত হব ? কিন্তু এচাম অসমীয়া বিদ্যেশী মানুহে তাতো বাধা আৰোপ কৰিছে । এইচাম লোক জানো অসম বাসী নহয় ? যি দেশৰ বায়ু পানী সেৱন কৰি, যি খন দেশতে জন্মিছে, মৰিছে সেইখন দেশৰ ভাষা সংস্কৃতি, আদৰ্শক এওঁলোকে কিয় মানি লব নোখোজে । এওঁলোকৰ সঁচা উদ্দেশ্য কি আমি জানিব খোঁজো ।

ভাষা সংস্কৃতিয়ে এখন দেশৰ উৎস । অসমৰ ভাষা অসমীয়াক দুৰ্বল কৰিব খোজা যি কোনো স্বাৰ্থ জড়িত স্বভাৱতই যাতে গা কৰি উঠিব নোৱাৰে তাৰ বাবে আজিৰ অসমৰ কলাক্ৰটিক ভাল পোৱা, অসমৰ বায়ু পানী সেৱন কৰি জীয়াই থকা সমাজ আজি সজাগ । অসমে বহুত সহিছে আৰু নসহে ।

আমিও শত্ৰুৰ দেশৰ ল'ৰা । শত্ৰুৱে যদি জাতি বৰ্ণ নিৰ্বিশেষে সকলোকে একতাৰ বান্ধোনেৰে শিক্তৰ ডোলেৰে বান্ধিব, সংহতি ৰক্ষা কৰিব পাৰিছিল আমি নোৱাৰো কিয় ? মহাত্মা গান্ধীয়েও কৈ গৈছে— *What Sankar alone was able to do to-day the whole army of English knowing people can't do.* আমি যেন কল্পনা কৰিয়ে ক্ষান্ত নেথাকো । 'আছিল' বুলি চিঞৰিলে নহয় 'কৰিম' বুলি নিশ্চয় হব লাগিব । "The man who has not anything to boast of but his illustrious ancestors is just like a potato — the only good belonging to him is under ground"

এইয়াৰ কথা হাতে হিমজুৰে উপলব্ধিৰ সময় এয়া । উপলব্ধি কৰোতে যেন সময় পাৰ হৈ নাযায় কাৰণ অধোগতিৰ বাট সুগম আৰু উন্নতিৰ পথ হ'ল কাঁইটিয়া, দুৰ্গম । আমাৰ উদাৰতা, মানৱতাৰ বিনিময়ত আজি আমি জৰ্জৰিত । সেয়ে সৰ্বভাৰতীয় হবলৈ গৈ অসমীয়াই যাতে নিজকে হেৰুৱাই নেপেলায় তাৰ বাবে চৰকাৰ তথা ৰাইজ সজাগ হওক ।

নিবনুৱা সমস্যাও আজি আমাৰ বাবে জলন্ত সমস্যা । ভবিষ্যত সম্পৰ্কে অনিশ্চয়তা আৰু অনাস্বাদ্য যুবক সমাজৰ মন আচ্ছন্ন কৰি পেলাইছে । অস্তঃ সাৰ শূন্য শিক্ষা ব্যৱস্থাৰ প্ৰতি ছাত্ৰৰ আস্থা আৰু বিশ্বাস নোহোৱা হৈ গৈছে । সকলোতে অণ্যায়, অত্যাচাৰ, দুৰ্নীতিৰ অবাধ ৰাজত্ব দেখি যুবক সমাজ ক্ষুব্ধ হৈ পৰা স্বাভাবিক । যেতিয়ালৈকে দুৰ্নীতি নিৰ্মূল নহয় তেতিয়ালৈকে আমি আশাবাদী হব নোৱাৰোঁ । অসম বাহিৰাগতৰ স্বৰ্গ । অসমত বাহিৰাগতই চাকৰি পাইছে, ঠিকা কৰিছে, বেহা কৰিছে, দুৰ্নীতি কৰিছে আৰু বহুত কিবাকিবি কৰিছে । অসমৰ থলুৱা লোক সহজেই বঞ্চিত হৈছে । ইয়াৰ আৰত এচাম নৃশংস মানুহ আছে । সিহঁতক আমি ৰোধ কৰিব লাগিব অতি সোনকালে তেতিয়া যদি আমি অলপ সকাহ পাওঁ । অসমত বাহিৰাগতৰ তুলনাত যোগ্য বনুৱাৰ অভাৱ আছে বুলি কোনে মুখখুলি কব পাৰে । অসমীয়াৰ প্ৰতি উপেক্ষনীয় মনোভাৱ দেখি যুবক সমাজ অতিষ্ঠ হৈ পৰা স্বাভাবিক নহয় জানো ? অণ্যায়ৰে মানুহক প্ৰবঞ্চনা কৰিলে কোনেও কাকো ক্ষমা নকৰে । অণ্যায়ৰ বিৰুদ্ধে আজি প্ৰতিবাদ কৰিব লগা হৈছে অকল অসমৰ ছাত্ৰ সমাজে । অকল ছাত্ৰই জানো দেশ এখন উদ্ধাৰ কৰিব পাৰিব ৰাইজৰ সহযোগ নহলে । কিন্তু আজি সাধাৰণ ৰাইজৰ মাজত ছাত্ৰ সমাজ বিশৃঙ্খল বুলি পৰিগণিত হৈছে । কিন্তু ইয়াৰ মূলত কি তাক বিচাৰ কোনেও কৰা নাই । ই জানো পৰিতাপৰ কথা নহয় ?

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

বানপানীয়ে বছৰি অসমক অসমৰ ৰাইজক
গ্ৰাস কৰি আছে। চৰকাৰ আৰু ৰাইজ যদি
সজাগ তেনেহলে বছৰি এইদৰে বানপানীয়ে
অসমৰ জুৰুলা ৰাইজক আৰু জুৰুলা কৰিব
পাৰিলেহে তেনে জানো? সঁচাকৈ অসমৰ বানপানী
ৰোধ কৰিব নোৱাৰিয়েই জানো?

সমস্যা সমাধানৰ গধুৰ দায়িত্ব থাকিল নতুন
চৰকাৰৰ হাতত আৰু লগতে থাকিব ৰাইজৰ
সহায় সহযোগিতা। ব্যক্তিগত আকাঙ্ক্ষা পৰিহাৰ
কৰি দুৰ্নীতিৰ বিষ বৃক্ষই বহলাই শিগা নেমে
লোতে উভালিব যত্ন কৰাটো চৰকাৰ আৰু
ৰাইজ উভয়ৰে কৰ্তব্য।

অসমৰ গোৱালপাৰা জিলাৰ ৰাইজৰ
অভিযোগ আছে— এই জিলাখনক অসমৰ আন
আন জিলাবোৰতকৈ সকলো পিনে কম সুবিধা
দি আহিছে। ইয়াক জানো কোনোবাই বুই
কৰিব পাৰিব? চৰকাৰে, যোগীসোপাত এটা
কাগজৰ কল, বঙ্গাইগাওঁ এটা শোধনাগাৰ দি
(যদিও এতিয়ালৈকে ৰাইজে ইয়াৰ একোকে
দেখিবলৈ পোৱা নাই) যদি বহুত কিবা দিয়া
বুলি ভাবে তেনেহলে এই জিলাখনৰ প্ৰতি বৰ

অবজ্ঞা কৰা হব। আজিৰ যুগ বিজ্ঞানৰ যুগ।
সকলো ঠাইতে বিজ্ঞান শিক্ষাৰ সম্প্ৰসাৰণ হৈছে।
কিন্তু এইখন জিলাত এখন পূৰ্ণ পৰ্য্যায়ৰ বিজ্ঞান
মহাবিদ্যালয় নাই। ই জানো দুখৰ বিষয় নহয়?
সকলো দিশৰ পৰা চালে দেখা যায়
বঙ্গাইগাওঁতেই এখন খুব সুন্দৰ বিজ্ঞান
মহাবিদ্যালয় স্থাপন কৰাত একো বাধা নাই।
লাগে মাথো ৰাইজৰ আৰু সংলিষ্ট মহলৰ
তৎপৰতা আৰু সহযোগিতা।

সামৰনিত কও ছাত্ৰ সমাজ আদৰ্শৰ
সমাজ। সেয়ে ছাত্ৰই কৰা অন্বেষণ প্ৰতিবাদ
কেতিয়াও শিয়ালৰ চিঞৰ হব নোৱাৰে।
আমি দূৰন্ত আশাবাদী হব লাগিব। আমাৰ
দেশৰ প্ৰগতিৰ আশাকণক আমি সপোন বুলি
ললে নহব। আমাৰ আশাবোৰক বাস্তৱত সফল
ৰূপায়িত কৰিবলৈ লাগিব আমাৰ একান্ত চেষ্টা,
ত্যাগ আৰু সং সাহস। আমিহেই হব
লাগিব নতুন অসম গঢ়োতা।

“বাজক দবা বাজক শঙ্খ বাজক হুঁদুংখোল
অসম আকৌ উন্নতি পথত জয় আই অসম বোল”

১৮ আগষ্ট ৭২

ফণীন্দ্র দাস।

—সম্পাদক

(৪র্থ সংখ্যা)

—*ঃ আমাৰ অভিনন্দন :—

বাংলা দেশৰ বীৰমুক্তি সেনানী সকলৰ অতুলনীয় মুক্তি সংগ্ৰাম
আৰু বাংলাদেশৰ জনসাধাৰণৰ অপৰিসীম দেশ প্ৰেম, আত্মত্যাগ
আৰু ভাৰতীয় সেনাবাহিনী, নৌ বাহিনী, বিমান বাহিনীৰ অগ্নি
বীৰত্ব আৰু ৰণ-কৌশলক আমি অভিনন্দন জনাইছো।

বদ্বাইগাঁও কলেজ আলোচনী ।

॥ মৰনৈ ৪ শ্ৰীসূৰ্য্যপাহাৰ ॥

অধ্যাপক— শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা ।

কোৱা হে মৰনৈ, আছা কি দুখ লৈ
কাৰ অভিশাপ মূৰত ল'লা—
সূৰ্য্য দেৱতাৰ প্ৰচণ্ড তাপত
ফল্গুৰ নিচিনা মৰহি গলা ?

(১)

দেখিলা কিমান গুপ্ত বহস্য
সূৰ্য্যপাহাৰৰ বুকুত লিখা
সূৰ্য্য দেৱতাৰ বস্তা মেনকাৰ
কাম-লালসাৰ অনল শিখা ।

(৫)

সূৰ্য্য পাহাৰৰ গুপ্ত প্ৰেমলীলা
কিয় চাইছিলো গোপনে জুৰি—
তাৰে পৰিণাম জীৱন জেউতি
হেৰুৱাই হ'লা মৰনৈ তুমি ।

আৰু যে কিমান প্ৰেম অভিযান
কত দেৱতাৰ দেখিলা লীলা
তোমাৰে নিচিনা ভস্মীভূতা হোৱা
কত দেৱবালা ইয়াতে শিলা ।

(৩)

(৬)

সূৰ্য্য পাহাৰতে জীৱন তোমাৰ
সূৰ্য্য পাহাৰতে জীৱন শেষ,
লুইতৰ মাটিত দিছিলো অমৃত
আজি আৰু তাৰ নাই যে লেশ ।

হয়তো ইয়াতে কোনোৱা যুগত
গ্ৰহ-সন্মিলন মণ্ডল পাতি
বহিছিল আহি গুৰু বৃহস্পতি
বিশ্ব বক্ষাৰ মন্ত্ৰ মাতি ।

(৭)

(১০)

নবগ্রহ এৰি	আন গ্রহগণো	কিমান দিনৰ	পুৰণি কাহিনী
হয়তো তাতেই ললেহি ভাগ		কত সভ্যতাৰ হেৰোৱা আঁত	
সোঁৰ জগতৰ	কত প্ৰভাতৰ	মাটিৰ তলত	শিলৰ বুকত
জবাকুসুমৰ বক্তিম ৰাগ।		আছে পোত গই নিৰ্দিয়ে মাত।	

(৮)

(১১)

আহিছিল আৰু	কোন বিশ্বকৰ্মা	গোৱালপাৰাৰ	যোগীৰঘোপাৰ,
হাতুৰী-বটালী হাতত লই,		ধুবুণী ঘাটৰ পুৰণি কথা	
সেই শিলাকুটী	আজি আৰু নাই	জানা জানো তুমি	বুৰঞ্জী লিখা
শিলে যাৰে সতে কথাও কয়।		আই অসমীৰ বুকুৰ ব্যথা ?	

(৯)

(১২)

কাটিলে শিলত	মূৰ্ত্তি মনোহৰ	পঞ্চবত্বৰ	ৰাখানে খবৰ
কিমান মূৰ্ত্তি হিচাপ নাই,		লক্ষ্মীৰ, গোঁৰীৰ ইয়াতে পূৰ	
অযত্ন ৰক্ষিত	শিলৰ পুৰীত	বেলৰ নগৰ	বঙাইগাঁৱত
অ'ত ত'ত পৰি থাকিল হয়!		জীৱন-বীণত নতুন সুৰ।	

(১৩)

(১৪)

ইয়াতেই আছে মৃত সঞ্জীবনী
সূৰ্য্য পাহাৰত জীবন-বীৰ্য্য
মৰনৈ বুকত জীয়া ধল বব
শিলামূৰ্ত্তিবোৰে বজাব তুৰ্য্য।

শ্ৰদ্ধেয় শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা দেৱক চিঠিৰে তেখেতৰ লিখনৰ কিবা অলপ আমাৰ আলোচনীলৈ খুজি পঠিয়াইছিলো। তেখেতে আমাক মৰমেৰে উপবোধিত কবিতাটো পঠিয়ায়। তেখেতৰ এই মৰমৰ বাবে কৃতজ্ঞতা জনাইছো।

—আলোচনী সম্পাদক

অধ্যাপক— হেমন্ত শৰ্ম্মা ।

উপলব্ধি

বহুদিন দেখা নাই তোমাক—

তথাপি,—

মনৰ মজিয়াত অহা যোৱা কৰা সাৰে সাৰে

অকল শৰে—

নিশ্চক্ৰ দুপৰ নিশা অহা যোৱা কৰা

জোনটোৰ দৰে ।

তুমি লিখি থৈ যোৱা তোমাৰ নাম

মোৰ ধূলি ভৰা আয়না খনত

অমলিন উজ্জল হৈ এতিয়াও আছে

খিক প্রথম দিনৰ দৰে ।

কিন্তু মোৰ অভিমান বোৰ থুপ খাই খাই

এতিয়া পাহাৰ হ'ল ।

কোনোৱা সাগৰ বোঁদ্র দক্ষতাত

ক'লা ক'লা মেঘ হৈ অলক্ষ্যে

তাত উচুপে নীৰবে ।

হয়তো তোমাৰ—

সক খিৰিকি খনৰ ফাকেৰে

অণু বঙৰ আমেজ খিনিৰে চাই

মোৰ পাহাৰৰ বৰষুণ খিনিক

স্বার্থপৰৰ দৰে ভাল লাগে ।

কিন্তু হয় !

ক'লা ক'লা মেঘৰ

অসুত অতৃপ্ত গৰ্জ্জন

তুমি শূনি নোপোৱা

হয়তো শূনিও নুশুন ।

সেয়ে আজি উপলব্ধিৰে

সক খিৰিকিখন বন্ধ কৰি

ডাঙৰ দুৱাৰখন খুলি দিছো

দেখাৰ বাবে— তোমাক

আক তোমাৰ দৰে বহুতক ।

কবিতা আৰু তাৰ ৰূপ ।

বেঞ্জামিন ভূষণ ব্ৰহ্ম ।

প্ৰাক-বিশ্ববিদ্যালয় (কলা)

সাহিত্য যেনেকৈ মানৱ জাতিৰ জীৱণ-
দেহ স্বৰূপ, তেনেকৈ কবিতাত ইয়াৰে এটা
এৰিব নোৱাৰা দ্বিতীয় মুখ্য অঙ্গ । কবিতা
কি ? ইয়াৰ প্ৰী আৰু গুৰিটোৱেই বা কত ?
ই কেতিয়া উৎপত্তি হল ? ইয়াৰ প্ৰকৃত
সমিধান একে বাৰতে ব্যঞ্জনা কৰিব নোৱাৰি
আৰু ইয়াক বিচাৰি উলিওৱাও সহজ সাধ্য
নহয় । কিন্তু এইটো আমি এইদৰে কব পাৰোঁ—
কবিতা মানৱৰ সুগভীৰ গৰ্ভৰ পৰা কুলু কুলুকৈ
নিজৰি অহা চিন্তা-ধাৰাৰ প্ৰকৃত নিৰ্গল বোল ।
এই চিন্তা-ধাৰাৰ বোল অৱশ্যে সকলোৰে
অন্তৰত নপজে । কবলৈ গ'লে কবিতাৰ প্ৰকৃত
ৰূপ-ৰেহ এক শ্ৰেণীৰ চিন্তাশীল লোকৰ গৰ্ভতহে
উতলি আহে ।

মানুহে যিদৰে এখন আইনাৰ সন্মুখত
থিয় হলে নিজৰ সকলো অঙ্গ প্ৰত্যক্ষ আৰু ৰূপ
ৰং দেখিবলৈ পোৱা যায় ঠিক সেইদৰে
কবিতাও মানৱৰ মিঠা মূললিত ভাষাৰে ভৰা
হিয়াৰ পৰিচয় দিওঁতা সাহিত্যৰ একপ্ৰকাৰ
আইনা । এই আইনাত কেইবা হাজাৰ চিন্তা-
শীল ব্যক্তি সকলৰ অন্তৰ গৰ্ভৰ পৰা উতলি
বাগৰি অহা “কবিতা সুৰ” সমূহ দেখিবলৈ
পোৱা যায় আৰু এই কবিতা সুৰত তেওঁলোকৰ
জীৱনৰ সুখ-দুখ, আলৈ বিলৈ আৰু হৰ্ষ-বিসাদৰ
চকুৰ তপত লো বোৰ প্ৰতিফলিত হয় ।
সেই হেতুকে কবিতা আৰু তাৰ ৰূপটো
চিন্তাশীল নিৰ্গল অন্তৰৰ ব্যক্তি সকলৰ চিন্তা-
ধাৰাৰ পৰাহে আবিৰ্ভাব হয় ।

প্ৰত্যেকৰ মনত লুকাই থকা কবিতাটোৰ
definition দিয়াত কঠিন । ভাৰত আৰু
পাশ্চাত্য দেশৰ পণ্ডিত মণ্ডলীও যুগে যুগে
কবিতাৰ definition নানান প্ৰকাৰে দি
আহিছে । ভাৰত মুনি আৰু ইয়াৰ কেইবা
যুগৰ পিচত আচাৰ্য্য বিশ্বনাথও মধুৰ সুৰ
আৰু বসকে কাব্যৰ “মহাজীৱন” বুলি এইদৰে
কৈছিল— “বাক্য ৰসাত্মকং কাব্যম্” । তাহানি
কালত কাব্য শব্দৰ লগতে কবিতা আৰু
ৰচনা এই দুটা বস্তুকো দেখুৱা হৈছিল । অসম
কবি ৰবেজবৰুৱাও কৈছিল— “প্ৰাকৃতিৰ
কামনাৰ সৌন্দৰ্য্য ৰঞ্জিত, কল্পনাময়ী কবিৰ
বাস্ত্বিত” । কবিৰ মনৰ কল্পনাত প্ৰাকৃতিৰ
সুজলা-সুফলা নীলা, ৰঙা ৰং বোৰ ফুটি ওলায়
কবিতাত । কলিৰাজৰ ভাষাত কবলৈ গলে—
“Poetry, the best words in the best
order.” কবিতা মনৰ গম্ভীৰত লুকাই থকা
প্ৰকৃত শব্দ অৰ্থ । ইংল্যাণ্ডৰ কবি ম্যাথু
আৰ্নল্ডে (Matthew Arnold) কবিতাৰ
সম্বন্ধে এইদৰে কৈছিল— “Poetry is at
bottom a criticism of life under the
Conditions fixed for such a criticism
by the laws or poetic truth and
poetic beauty.” এক কথাত কবলৈ গলে
তেওঁৰ ভাষাত কবিতা “মহা-জীৱণ” । এই
“মহা-জীৱণ” সুৰ চিৰ-সত্য । আৰু প্ৰাকৃতিৰ
মহসনা ৰূপৰ লগত চিৰ সদৃশ । এইদৰে

বন্ধাইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

পাশ্চাত্য দেশৰ মহাকবি সকলেও কবিতাটোৰ Definition নানান ধৰণে দি আহিছে । কবিতাক প্ৰকৃত ৰূপ দিব পৰা আৰু নোৱাৰাটো তেওঁৰ নিজৰ ভাব ব্যঞ্জনা কৰিব পৰা শক্তিৰ ওপৰতহে নিৰ্ভৰ কৰে । তাৰ পৰাহে ভাল বেয়াৰ বিছাৰ ।

মানুহৰ মন চিন্তা কল্পনাৰ বাসভবন । প্ৰত্যেক ব্যক্তিৰ মনত চিন্তা ধাৰাই ঠাই লৈছেহি । চিন্তা-কল্পনাৰ অবিহনে কোনেও পৃথিবীৰ বুকুত জনম লোৱা নাই হবলা । কোনোবাৰ মনত যদি চিন্তা নাই, কল্পনা নাই, কামনা-বাসনা নাই তেন্তে আমি কব লাগিব সি নিশ্চয় মানৱ জাতিৰ শাৰীত ঠাই পোৱা নাই । অৱশ্যে তেওঁৰ চিন্তা, কল্পনা সমূহ মিঠা নাইবা—তিতা নাইবা কেহা হলে হবও পাৰে । এই ভাৱমালা ব্যক্ত হয় কবিতাৰ মাধ্যমেদি । সেই কাৰণে এজন কবিৰ চিন্তা ধাৰা আৰু তেওঁৰ সেই কবিতাৰ লগত ওতঃপ্ৰোত সম্বন্ধ । কবিয়ে নিজৰ সন্মুখত যি দেখে, যি শুনে আৰু যি উপভোগ কৰে তাকে ভিত্তি কৰি শব্দ অৰ্থৰ সহায়ত মধুৰ ভাষাৰে আনৰ আগত প্ৰকাশ কৰে । ইয়ে কবিতা । সেয়েহে ওৱাটোছ ওৱাটে কৈছে— “Poetry is the emotion recollected in Tranquallity” মনৰ চিন্তা-ধাৰাক শব্দ মালাৰ সৈতে ৰূপ দিব পৰাটোৱেই কবিৰ সজ গুণ ।

চিন্তা, কবিতাটোৰ অমূল্য বস । এটা ফুলি

থকা গোলাপফুল আনৰ কাৰণে সাধাৰণ বস্তু হব পাৰে কিন্তু এজন কবিৰ দৃষ্টিত ই এটা অপৰূপা নাৰী । দিপ্লীপ এজনী যুৱতী ছোৱালীৰ মোহময় ৰূপে যেনেকৈ যৌৱনৰ দুৱাৰত ভৰি দিয়া ডেকাৰ চকু, মন, প্ৰাণ সকলো সৰি নিব পাৰে ঠিক তেনেকৈ সেই ফুলি থকা গোলাপ ফুলো কবিৰ মনক মোহিত কৰে । তেতিয়া তেওঁ কল্পনাৰ ৰাজ্যত প্ৰবেশ কৰি তাৰ পৰা এমোখা অমিয়া সনা ভাষা সংগ্ৰহ কৰাত লাগি যায় আৰু তাৰ পৰাই কবিতাৰ উৎভৱ হয় । এই খিনিতে কোৱা বাহুল্য যে কবিৰ ভাব ৰাজ্যত ভগৱানৰ কৃপা দৃষ্টি । সেয়েহে কয় ‘A poet is born not made.’ জ্যোতিষী বৰাহ মিহিৰ ‘শুভ্ৰ কান্ত্ৰে তিষ্ঠতগ্ৰে’ আৰু মহাকবি কালিদাসৰ ‘নিৰসঃ তক্ বৰঃ পুৰতঃ ভাতি ।’ এই দুটা কবিতাৰ শাৰীৰ পৰাই বিবেচনা কৰিব পাৰি কবিতাৰ গৰিমা আৰু গুণ ক’ত । কবিতাৰ গুণ-গৰিমা মহান । ই মানৱ জাতিৰ কি উপকাৰ সাধিলে বা মানৱ ৰাজ্যত কি পৰিবৰ্তন আনিলে বা আনিব তাৰ বিষয়ে গুণ গান গাই শেষ কৰিবলৈ আমি অসমৰ্থৱান । ইয়াৰ গুণ, ইয়াৰ চাহিদাৰ কোনো অন্ত নাই । ইয়াৰ দিগন্ত—বিচাৰি যাব লাগিলে আমি নিজে নিজে হেৰুৱাব লাগিব । ই যেন বহল মৰুভূমিৰ মৰিচীকা হে ।

“শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য মন প্ৰশস্ত কৰি বিদ্যাশক্তি বঢ়োৱা, শিক্ষাৰ্থীক ন ন ভাব দি ভৱিষ্যতে জীৱন-যুদ্ধত দেশৰ আৰু জগতৰ কল্যাণ সাধনত সৰ্ব্বপ্ৰকাৰে যোগ্যৱান কৰা ।”

—তৰুণৰাম ফুকন

কবি দুৰৱাৰ সাহিত্য প্ৰতিভা

কোনো এজন লোকৰ সাহিত্য প্ৰতিভা মানে জীৱন, মৃত্যু আৰু এই পৃথিৱীৰ নানা সমস্যা আৰু চিন্তাধাৰাৰ প্ৰতি তেওঁৰ ধাৰণাকে যদিও প্ৰধানতঃ বুজায়, কেতিয়াবা ইয়াৰ হীন দেঢ়িও হোৱা দেখা যায়। আনফালে কোনো লোকৰ জীৱন দৰ্শনত বিক্ষিপ্ত ভাৱ-বাৰ্ণিৰ উমান পোৱা যায়। কেতিয়াবা আকোঁ দুই চাৰি জন মহৎ ব্যক্তিৰ ক্ষেত্ৰত ক্ষুদ্ৰ গুটিৰ অন্তৰালত এজোপা প্ৰকাণ্ড বট গছ সঙ্কুচিত হৈ থকাৰ দৰে তেওঁলোকৰ দুই এটা কাম অথবা তেওঁলোকে ৰচনা কৰা দুই এখন কিতাপৰ মাজতো সাহিত্য প্ৰতিভাৰ চানেকি বিচাৰি পোৱা যায়।

বিশ্ব সাহিত্য আৰু জগৎ বৰণ্য লোক-সকলোৰ কথা বাদ দি আমি যদি অসমীয়া লেখক লেখিকা সকলোলৈ লক্ষ্য কৰো, তেনেহলে তেওঁলোকৰ দুই এটা কবিটোৰ মাজতে তেওঁলোকৰ সাহিত্য প্ৰতিভাৰ সম্যক পৰিচয় পাব পাৰো। উদাহৰণ হিচাপে স্বৰ্গীয় অম্বিকাগিৰি ৰায়চৌধুৰীৰ “মই বিপ্লবী মই তাণ্ডৱী,” বেজবৰুৱাৰ “বীণ বৰাগী” আদিলৈ আগু লিয়াব পাৰো।

১৮৯২ চনত শিৱসাগৰত জন্মলাভ কৰি যতীন্দ্ৰনাথ দুৰৱাই শিৱসাগৰ স্কুলত পঢ়ি কলিকতাৰ পৰা বি. এ. পাছ কৰে। কিছুদিন ডিব্ৰুগড়ৰ জৰ্জ ইনষ্টিটিউচনত, তাৰ পিছত কলিকতাৰ কৃষ্ণ চাৰ্চ কলেজিয়েত স্কুলত

শিক্ষকতা আৰু কলিকতাৰ বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এম. এ. শ্ৰেণীত অসমীয়া অধ্যাপনা কৰে। তাৰ পিছত বাৰ বছৰমান ডিব্ৰুগড় কানৈ কলেজৰ অধ্যাপক আছিল।

দুৰৱা অসমীয়া ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ দ্বিতীয় স্তৰ অৰ্থাৎ ‘বাহী’ আলোচনী যুগৰ এজন শ্ৰেষ্ঠ কবি, আৰু এওঁতেই ৰোমাণ্টিক কবিতাৰ সঙ্গীত আৰু কোমলতাই মধুৰতম ৰূপলয়। দুৰৱাই অধ্যয়ন আৰু আত্মদানৰ দ্বাৰা অসমীয়া কবিতাত প্ৰভাৱৰ পৰিধি বিস্তৃত কৰিলে; ইংলণ্ডৰ প্ৰাক-ৰোমাণ্টিক কবি গ্ৰে, ৰোমাণ্টিক শ্বেলী, নব্য ৰোমাণ্টিক টেনিছন্ আৰু পাৰশ্বৰ মহাকবি ওমৰ খায়াম আৰু হাফেজ, সকলোৰে প্ৰতিভাৰ জেউতি তেওঁৰ মনোমুগ্ধত প্ৰতিফলিত হৈছে আৰু সকলো বায়ুৰ হেঁচাত তেওঁৰ অনুভূতিৰ এ-লিয়ান বীণত ক্ৰন্দন ধ্বনি উঠিছে। ব্যক্তিগত বিষয়তাৰে উপচি পৰা শ্বেলীৰ দৰে তেওঁৰ কাতৰ হৃদয় উমৰৰ বিশ্বমানৱৰ প্ৰতি সহানুভূতিৰ অক্ষজলেৰে সিক্ত হৈছে আৰু ছায়াবাদী হাফেজৰ অনন্ত সুফী প্ৰেমে কৰণ কিৰণ ঢালি নৈৰাশ্ববাদৰ কুঁৱলী আতৰাই ৰাখিছে। কিন্তু প্ৰেমে সৰ্বস্ব জীৱনত প্ৰেম হেৰুৱাই কবিয়ে জীৱনত নিজৰ পৰিচয় শূণ্য ৰূপেহে দেখা পাইছে। সেই শূণ্যতাৰ ভয়াৱহতাৰ পৰা ৰক্ষা পাবলৈ তেওঁ বিচাৰিছে বিশ্ববনৰ আৱৰন। অনুভূতি সুক্ষ্ম তীব্ৰতা আৰু প্ৰকাশৰ গীত-ধ্বনিতাই দুৰৱাৰ লিৰিক ৰূপৰ চৰম উৎকৰ্ষ

দান কৰিছে। নাৱৰীয়া বা বাটকুৱাৰ প্ৰতীকৰ সহায়েৰে নিৰাশী, নিষ্ক্ৰিয় ব্যক্তি জীৱনৰ এক দাৰ্শনিক ৰূপ দিবৰ প্ৰয়াস তেওঁৰ দেখা যায়। তেওঁৰ বিদেশী কবিতাৰ অনুবাদ মৌলিক কবিতাৰ দৰে অভিনব। “ওমৰ-তীৰ্থ” (১৯২৫) দুৱৰাৰ খায়য়ামৰ ভাষ্য; মনকৰিবলগীয়া, খায়য়ামৰ নৈৰাশুজ্জ্বলিত ভোগবাদী দৰ্শন, আনুষ্ঠানিক ধৰ্মৰ প্ৰতি অনাস্থা, পাপ-পুণ্যৰ নব্য বিচাৰ আদিৰ তীক্ষ্ণতা দুৱাৰত বহুতো কোমুলি পৰিছে। “আপোন সুৰ” (১৯৩৩) কবিৰ জীৱনৰ প্ৰেম আৰু সন্দৰ্ভৰ সাধনাৰ বুৰঞ্জী লুকাই ওলাই আছে, তাৰ মাজে মাজে আকোঁ এই সৌন্দৰ্য্যপ্ৰাহী ভ্ৰমৰটিয়ে ক’ব কাব্য কাননৰ পৰা কি মধু আহৰণ কৰিছিল, তাৰো সন্বেদ পোৱা যায়। খায়য়ামৰ কবিতাৰ সোৱাদ লৈ আমাক লোৱাৰ যত্ন কৰাৰ পিছত দুৱৰাই সুফীবাদ অকমান চাকি চাইছিল; তাৰ সন্ধান ‘আপোন সুৰ’ত অলপ আছে। কিন্তু ভালকৈ দিয়া হৈছে ‘মিলন সুৰ’ত হাকৈজৰ শ্লোকৰ ভাঙনীৰে।

‘আপোন সুৰ’ আৰু ‘বনফুল’ৰ কবিতা সমূহত আত্মনিষ্ঠ গীত কবিতাৰ প্ৰকৃতি পূৰ্ণ মাত্ৰাই প্ৰকাশ হৈছে। কাকল্য দুৱৰাৰ কবিতাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। দুৱৰাৰ কাব্যৰ মূল বিষয় বস্তু প্ৰেম আৰু সৌন্দৰ্য্যৰ সাধনা।

অসম সাহিত্য কাননৰ মৰমী কবি স্বৰ্গীয় যতীন্দ্ৰ নাথ দুৱৰাৰ সুমধুৰ সান্নিধ্য কবিতাৰ যুদু ধ্বনি অসমীয়া পাঠকে কেতিয়াওঁ পাহৰিব নোৱাৰে। নিজৰ বহুশব্দত অতীতক পাঠক সমাজৰ পৰা আওঁৰাই ৰাখি দুৱৰাই তেওঁৰ ভাগ্যহীন জীৱনৰ সুৰহীন তাৰৰ ধ্বনি আমাৰ অন্তৰালত চিৰদিনৰ বাবে জীয়াই ৰাখিলে। কণ্ঠকাৰীৰ বাটেদি খোজ পেলাই আহোতে বহুতো বাধা বিঘিনিৰ সন্মুখীন হৈও

নিৰাশা নহৈ কবি দুৱৰাই নিজৰ ধৈৰ্য্য আৰু সাহসৰ পৰিচয় দিলে। কেতিয়াও, ভুলতেও নিজৰ ভাগ্যহীন জীৱনৰ বাবে কাৰো ওচৰত মৰম-চেনেহ আৰু কৰুণা নিবিচাৰিলে। এটি উৰিয়োৱা ‘ৰাজ হাহলৈ’ নামৰ কবিতাত দুৱৰাই লিখিছে—

জগতত মৰ বুনি এচমকা ঠাই

আছে পখী তোমাৰ নিজৰ

বুকুত সুমাই মূৰ ইটিয়ে সিটিয়ে

দেখা ছবি সুখ সপোনৰ!

উৰি যোৱা আকাশত বগা পাখি মেলি

লগৰীৰ মৰমে মাতিছে।

ৰূপ, যৌবন আৰু সম্পদেৰে ভৰপূৰ অসম সাহিত্য কাননৰ এই গৰাকী মালীয়ে গোটেই জীৱন ধৰি অসমীয়া সাহিত্য কানন ওপচাই পেলালে। অসংখ্য কবিতাৰ মাজেৰে শোকৰ বিননি তুলি অসমীয়া সাহিত্যত এটা নতুন যুগৰ সৃষ্টি কৰা দুৱৰাই সীমাহীন বেদনা বুকুত সাৱটি লৈও হৃদয়হীন মানুহৰ মৰমৰ বাবে কোনো দিন আশা নকৰিলে। পাশ্চাত্য সাহিত্য ছুফি দৰ্শন আৰু সেউজ বুলীয়া অসমীয়া অতীত আৰু বৰ্তমান সুমধুৰ স্মৃতিয়ে কবি দুৱৰাৰ সৃষ্টিশীল প্ৰতিভাক গঢ়ি তুলিলে মনোৰম আৰু হৃদয়স্পৰ্শী কৰি।

পাৰশ্বৰ বিখ্যাত কবি খৈয়ামৰ ৰুৱায়তৰ সুন্দৰ আৰু নিমজ্জ অসমীয়া ভাঙনি কৰি ‘ওমৰ তীৰ্থ’ পুথিৰ আকাৰত ১৯২৬ চনত প্ৰকাশ হয়। ইংৰাজ কবি ফিট্জ্জেৰাল্ডৰ ইংৰাজী ভাঙনিক ভেটি কৰিয়েই অসমীয়া ভাঙনি প্ৰস্তুত কৰা হৈছিল। ১৯৩৮ চনত এখেতৰ গীতি কবিতাৰ সংগ্ৰহ ‘আপোন সুৰ’ প্ৰকাশ হয়। ১৯৫২ চনত দ্বিতীয় গীতি কবিতাৰ খুপি

‘বনফুল’ প্রকাশ সাহিত্য একাডেমীৰ পুৰস্কাৰ লাভ কৰিবলৈ সমৰ্থ হয়। ‘আপোনসৰ’ ওলোৱাৰ আগতে ১৯৩৩ চনত ৰুচ সাহিত্যিক টুৰ্গেনিভৰ “Poem is Prose” ৰ আদৰ্শত কথা কবিতা নামৰ গদ্যপুথি প্ৰকাশ কৰিছিল। ডঃ বানীকান্ত কাকতিৰ ভাষাত এই গদ্য কবিতা সমূহৰ ৰূপৰ সমাবেশ আছে আৰু ই ভাব, অনুভূতি আৰু চিত্ৰাঙ্কনত এইবোৰ কাব্যকৰ্মী।

কাকত দুৱৰাৰ কবিতাৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য আত্মকেন্দ্ৰিক কবি দুৱৰাৰ এই কবিতা সমূহ ব্যক্তিগত হাহ-হুমুনিয়াহ ব্যৰ্থ-প্ৰেমৰ কৰুণস্থিতি আৰু সাংসাৰিক দুখত অকলশৰীয়া ভাবৰ আত্মকেন্দ্ৰে পৰিপূৰ্ণ। এওঁৰ বিষাদ প্ৰৱনতা কিছু পৰিমাণে অভিজ্ঞতা লব্ধ। কবি শ্বেলীৰ দৰে তেঁৱো সংসাৰৰ কাইটনিত পৰিষ্কৃত বিষ্কৃত হৈ আতঁনাদ কৰিছে। তেওঁৰ কবিতাত শোকৰ বিননি আছে, সাংসাৰিক সুখ লাভত আশা ভৰসা হেৰুৱাইছে; কিন্তু সেইবুলি সম্পূৰ্ণ নৈৰাশ্ববাদী বুলি কব নোৱাৰি। ভবিষ্যত সম্পৰ্কে তেওঁ আস্থাহীন নহয়। আত্মকেন্দ্ৰিক কবিৰ কবিতাত অৱশ্যে কোনো সমসাময়িক সমস্যা বা সামাজিক ভাবে ভুমুকি মৰা নাই; কিন্তু অনুভবৰ আত্মকেন্দ্ৰিক ভাবৰ সৌকুমাৰ্য্যই প্ৰকাশভঙ্গীৰ মাধুৰ্য্যই আৰু ছন্দৰ সারলীল গতিয়ে কবিতা সমূহ হৃদয়াংবাদী কৰিছে। দুৱৰাৰ জীৱনৰ দৰ্শনৰ ছবি তেওঁৰ কেইটামান কবিতাত ভালদৰে অনুভব কৰিব পৰা যায়। সুখ আৰু দুখ লৈয়ে মানুহৰ জীৱন। দুৱৰাৰ নিজৰ ভাষাত কবলৈ গলে—

হাহি আৰু চকুলোৱে কৰুণ মিলন

এয়ে হয় মানৱ জীৱন।

দুৱৰাৰ কাব্যৰ পাততি মেলা হৈছে, প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্যৰে ভৰপূৰ পৰ্শ্বতমালাৰে পৰিবেষ্টিত কোনোবা জুৰিৰ পাৰত, কোনোবা জোনালী ৰাতিৰ পৰীৰ লীলাভূমিৰ মাজত

সৌন্দৰ্য্যৰ সাধক প্ৰেমিক কবিয়ে এনে মনোৰম পৰিবেশত প্ৰেম-সৌন্দৰ্য্যৰ সাধনাত ধ্যান-মগ্ন হৈ থাকোঁতে সপোনত তেওঁৰ প্ৰেয়সীক লগ পায়।

ডাণ্টেৰ জীৱনত বিয়েদ্বিছৰ যি প্ৰভাৱ পৰিছিল, কবি দুৱৰাৰ ওপৰত তেনে কোনো মানবী-প্ৰেমীকাৰ প্ৰভাৱ পৰিছিল নে নাই, তাক সঠিককৈ জানিব নোৱাৰি কিন্তু চিৰকুমাৰ কবিয়ে বাস্তৱ জীৱনত প্ৰিয়াৰ মৰম নেপালে যদিও সপোনত তেওঁৰ পৰশ লাভ কৰিলে। এই সপোনৰ মাদকতাই কবিতাৰ উদ্বেক কৰিলে। সপোন সুন্দৰীক বাস্তৱত নাপাই প্ৰকৃতিৰ লীলাভূমিৰ বিভিন্ন দৃশ্যৰ মাজেদি প্ৰিয়াক বিচাৰি নাৱৰীয়া আৰু বাটকুৱাৰ ৰূপত জুৰিৰ ওপৰেদি নাও বাই-গৈ লুইতৰ বহল বুকুত উপস্থিত হ'ল।

লুইতৰ মাজৰ পৰা সমুদ্ৰৰ উত্তাল তৰঙ্গ-মালাৰ মাজেদি সুৰ পুৰীৰ সুৰ শুনিবলৈ পাই “সোনোৱালী দেশলৈ” জনম মৰনৰ সীমা পাৰ হৈও গতি কৰিলে। ককনা মণ্ডিত সত্তাৰ কাহিনী বৰ দীঘলীয়া আৰু বিচিত্ৰ অভিজ্ঞতাৰে ভৰপূৰ। তাকেই “বনফুল”ৰ বিভিন্ন ফুলৰ মাজত পঁচি থৈছে।

দুৱৰাই নিজেও কোৱা মতে তেওঁ শ্বেলীৰ ওচৰত ধকুৱা। দুৱৰাৰ ‘বনফুল’ৰ বিভিন্ন কবিতাত বিশেষকৈ ‘সমৰ্পন’ ‘এটি উৰি যোৱা ৰাজ হাহলৈ’, নাৱৰীয়া যায় ভটিয়ায়, ‘সপোন কুৱৰী’, “সোনোৱালী দেশ” আদি কবিতাত শ্বেলীৰ ‘Alastor’ নামৰ কবিতাৰ প্ৰভাৱ দেখা যায়। ইংৰাজ কবিয়ে নিঃসঙ্গ জীৱনৰ নৈৰাশ্ব আতৰাব কাৰণে মানুহৰ সঙ্গ ত্যাগ কৰি, কোনো এক বিৰাট শক্তিৰ সান্নিধ্য লাভৰ আশাত মাত্ৰা কৰোতে কাশ্মীৰৰ কোনোবা উপত্যকাৰ মোনোৰম পৰিবেশৰ সপোন দেখে।

"He dreamed a veiled maid
State near him, taking in law salemm tones.
He vaice was like the voice of his own soul
Heard in the calm of thought ; its music long.
Knowledge and truth and virtue were her thene,
And lofty hopes of divine liberty
Thoughts the most dear to him, and poetry
herself a poet.

o o o o o o o o

He leamy bending eyes, her parted lips
Out stretched, and pare, and quivering eagerly.
His strong heart sunk and sickened with excess
of love.

* * * * *

Falded his frame in her dissalving arms."

কবি দুৱৰাই ইয়াৰ প্ৰভাৱত লিখিছে—

চক্ৰযুৰি আপ খালে,
তোমাৰ কোলাৰ মধুৰ পৰশে
শীতল অমীয়া ঢালে,
চক্ৰযুৰি আপ খালে ।
প্ৰেমৰ সোপোন মোৰ
দুখনি হিয়াৰ একেটি কঁপনি ।

উঠি-দেখোঁ সাৰ পাই
পুৱাৰ গোহৰে চুমে ধৰনীক
তুমি মাথো মোৰ নাই ;
উঠি দেখোঁ সাৰ পাই ।
বীণ খনি এৰি গলা,
সুৰবোৰ মোৰ সিঁচি চাৰিওফালে
বোনি তুমি আতৰিলা,
বীণ খনি এৰি গলা ।

(সমৰ্পন)

সপোন সুন্দৰীয়ে বিৰহৰ ভাব জগাই
আতৰি গল ; আৰু সেই সুন্দৰীৰ সৌন্দৰ্য্যই
প্ৰকৃতিৰ বিভিন্ন দৃশ্যৰ মাজেদি মৰীচিকাৰ
নিচিনাকৈ কবিৰ প্ৰলুপ্ত কৰি সুৰপুৰীলৈ গল ।
"সোণৰ হৰিণা বনত হেৰাল" ইয়াৰ অপ্ৰে-
্ষণেই কবিৰ সুদুৰলৈ যাত্ৰা । 'সোণৰ হৰিণাই,
দুৱৰাৰ জীৱনলৈও প্ৰেম ৰূপ 'সোণৰ-হৰিণাই
সেই ব্যৰ্থতা আনিলে ।

দুৱৰা কাব্যত বসন্তৰ মন প্ৰান হৰা ডুবৰি
বনৰ দলিচা, কহুৱা ফুল, গছে গছে কুঁহিপাত
বননিৰ পখীৰ গান, কুলি-কেতেকীৰ সুৱদি
সুৰ, শৰতৰ শেৱালিৰ তলসৰা ফুল, পাখীৰ
মাজত শৰালিৰ মিলনৰ শুকান গছৰ ডাল,
সৰাপাতৰ দুখলগা অৱস্থাৰ বৈচিত্ৰ্যপূৰ্ণ বৰ্ণনাই
কাব্যৰ সৌন্দৰ্য্য বঢ়াইছে । ইয়াৰ দ্বাৰা
কবিৰ সুস্বা অনুভূতি আৰু নিপুণ বৰ্ণনা শক্তি
প্ৰকাশ পাইছে ।

বজ্জাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

ৰোমাণ্টিক কবি দুৱৰাই লুইতৰ ৰূপালী
জেউতিত মুগ্ধ হৈ অসমৰ গাওঁলীয়া জীৱনৰ
সহজ-সৰল জীৱনৰ ছবি অঙ্কন কৰিবলৈ
পাহৰা নাই। 'নোহোৱা সমল', 'নাৱৰীয়া
যায় ভটিয়াই' 'মোৰ দীপালী' নামৰ কবিতা
অসমীয়া গাওঁলীয়া জীৱনৰ ৰূপ প্ৰকাশ পাইছে।

সিপাৰৰ গাওঁখনি নিতউ গধূলি পুৱা

উলাহে উজলি উঠে বঙে ভৰপুৰ।

সোনোৱালী শইচৰ দুপৰীয়া হাঁহিটিত
চৰে চৰে নাচি উঠে হিয়া দাউনীৰ।

(নোহোৱা সমল)

পুৱাতেই ঘাটৰ কাষত

পানী ল'ই কলহ ভৰাই

গাওঁলীয়া বোৱাৰী জীয়াৰী

একে থৰে নাওখনি চায়।

.... (নাৱৰীয়া যায় ভটিয়াই)

দুৱৰাই কেৱল সুদূৰৰ সৌন্দৰ্য আৰু
প্ৰাকৃতিক দৃশ্যৰলীৰ মাজতে মুগ্ধ হৈ থকা
নাই; সমাজৰ সমস্যাৰ প্ৰতি কবিৰ মন
সচেতন। "এই বাটে নাহিবা দুনাই" নামৰ
কবিতাত দেৱতাৰ মন্দিৰত দেৱতাৰ পূজাৰ
নামত ব্যাভিচার, দেৱদাসী সকলৰ জীৱনৰ
কৰুণ আৰ্তনাদ আদি ধ্বনিত কৰিছে।

যতনা সেই শত শত কৰুণ কাল্মোদ

দেৱতাৰ চৰণ ধিয়াই

আজ্ঞাৰ বুকু ফালি উঠে নিতে নিতে

শূন্যতেই উঠিমাৰ যায়।

বিদেশী সাহিত্যৰ ভাব, কেনেকৈ হাড়ে
হিমজুৱে ভাৰতীয় হৈ পৰিল তাৰ উদাহৰণ
'সোনোৱালী দেশ' নামৰ কবিতাত পোৱা যায়।
শ্বেলীৰ অঙ্ককাৰ পৰিপূৰ্ণ-মৃত্যুৰ দেশখন আমাৰ
কবিৰ পোহৰৰ দেশ। শ্বেলীৰ মনৰ দেৱতা—

A Spirit seemed

To stand beside him clothed in no
bright robes.

দুৱৰাৰ সোনোৱালী দেশৰ গৰাকী সুন্দৰ—
চেনেহৰ বুকুত সাবটি

কোনে যেন কানে কানে কয়,

নাৱৰীয়া-পালা-বহ-দুখ

আহা আহা মোৰ কাষলই।

আজি তুমি বুকুৰ মাজত

ইয়ে মোৰ সোনোৱালী দেশ।

(সোনোৱালী দেশ)

গীতি কবি দুৱৰাই ৰূপকৰ মাজেদি
প্ৰহেলিকাময় নিজৰ জীৱনৰ ৰূপ তেওঁৰ কাব্যত
অঙ্কন কৰিছে। কবিয়ে নিজকে 'কবি' নামৰ
কবিতাত 'সংসাৰ বিৰাগী', "সংসাৰ ত্ৰিয়াগী"
বুলি কব পাৰি।

অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰেম কাব্যৰ মালাকৰ
সকলৰ ভিতৰত দুৱৰাকেই শ্ৰেষ্ঠ আসন দিব
লাগিব। কবিয়ে নিজৰ জীৱনৰ প্ৰেম বিৰহৰ
গানৰ "শুনোতা গাওঁতা" নিজেই হলেও, প্ৰেম
আৰু সৌন্দৰ্য সাধনাৰ বৰ্ণনা থকা
দাৰ্শনিক ভেটিত গঢ় দিয়া দ্বিতীয় প্ৰেম কাব্য
অসমীয়া সাহিত্যত নাই বুলি কলেও অত্যাুক্তি
কৰা নহব গীতি কবিতা ৰচক হিচাবে কবিয়ে
মনৰ আৱেগক সুৰৰ মাজেদি প্ৰকাশ কৰিব
পাৰিছে।

'বনফুল'ৰ সৌন্দৰ্যৰ কথা চিন্তা কৰিলে
প্ৰেমিক দুয়ুগুই শকুন্তলাৰ ৰূপ দেখি এয়াৰ
কোৱা মনত পৰে। "দুৱী কৃতাঃ খলু শুনৈ-
ৰুদ্যান লতা বনলতাভিঃ"। উদ্যানৰ ফুলৰ
সৌন্দৰ্যতকৈ এই বনফুল বননিৰ মাজত পৰি
নাথাকে। কবিয়ে নিজেও এয়াৰ কথা কৈছে—

আমাৰ প্ৰানৰ বীণৰ জোঁকাৰে

জগত কপাঁই যায়।

এনেদৰে কবি দুৱৰা দেৱৰ কবিতা ৰাজিৰ
মাজেৰে আমি তেখেতৰ জীৱনৰ কৰুণ ধ্বনি
ব্যক্তিত হৈ থকা গম পোওঁ।

এই প্ৰবন্ধটো যুগুত কৰোতে দুই এখন পুথিৰ সহায় লোৱা হৈছে।

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

শ্রীভিষ্মেশ্বৰ মালাকাৰ ।

প্রাক্তন ছাত্র

এদিন—

পুৱতিৰ লগে লগে
নোমে ঢকা এজুম মানুহে
এক্কাৰ-অৰণ্য-গুহা এৰি
উষাৰ হাঁহিৰে হাঁহি—
ব'দালিক স্বাগত জনালে ।
সেইজুম মানুহৰ হাঁহিৰ পাহিৰে
উচ্ছসিত সমতলভূমি
বনগুছি ফুলবাৰী হ'ল—
ব' লাগি চাই থকা
সূৰ্য্যৰ বথৰ তলীতে
আৰণ্যক এক্কাৰ বোৰে
বৈ বৈ চকুলো টুকিলে ।

শেষ

সেইদিনা—

শৰীৰৰ নোমবোৰ
সোণ বচা অঙ্গৰাগ হ'ল ।

পাছৰ এদিনা—

নিয়নৰ তীৱ—জৌলুসে আত্ম-চক্ষুত
সেইজুম মানুহক
সৰিয়হ ফুল দেখুৱালে— ।
চিৰ বস্বেৰে ঢকা নিলাজ লাজেৰে
মানুহৰ জুমটোৱে পোহৰৰ পোৰনিত
পুৰণি গুহাৰ ফালে ঢাপলি মেলিলে—
তামোল গছৰ আগত
ব্যথিত সূৰ্য্যটোৱে
তাকে দেখি চিপজৰী ললে ।

বদ্বাইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

মোৰ মন

কণিকা দাস ।
তম্ৰ বাৰ্ষিক (কলা)

জীৱন বৃক্ষৰ কলিজাৰ তপত তেজ
সেইদল পুঞ্জিপতিৰ
মগজুৰ ফাঁকে ফাঁকে
কলিজাৰ আঁহে আঁহে
সিহঁতৰ মৰ্য্যদা
সম্পদৰ
সিহঁতৰ আকাঙ্ক্ষা
আসনৰ ;

নাম যাৰ
ফোপোলা সমাজবাদী
আৰু
ডুইং কমৰ এচফ্টেত পৰি থকা
মোৰ মন

চুড়াঙ নহয় দুৰঙ
সুগ্ধ নহয় প্রজ্জ্বলিত
এই মন
মোৰ মন ।

সৃষ্টিকামী মনে মোৰ
চিঞৰি কব খোজে
আজি মোক লাগে
প্রলয়স্তবী বন্যা
এচফ্টেৰ ছাইসোপা
ধুই নিবলৈ,

মই বিচাৰো
একুৰা জুই
স্বার্থৰ জাল খন
পুৰি পেলাবলৈ
আৰু মোক লাগে
এটি উন্মাদ ধুমুহা
নাশ কৰিবলৈ
সমাজৰে বয়ুমলাবোৰক,
আৰু মই বিচাৰো
এক নৱ উদ্দীপনা
জগাই তুলিবলৈ
প্রপীড়িত মৌন জনতাক ।
আজি মোক লাগে
একাঁজলি ব'দ
আৰু এছাটি বতাহ
নুফুটা কলিবোৰ ফুটাই তোলাৰ
আৰু মোক লাগে
এবুকু প্ৰেৰণা
হাঁহি হাঁহি জীয়াই থকাৰ ।

নিঃকিন পাষণ

শ্রীসনত কুমাৰ বৰ্ম্মণ ।

প্ৰথম ব্ৰাৰ্ষিক (কলা)

নিঃকিন পাষণ বুলি

নকৰিব। য়িন

অতীতক সোৱৰাই দিয়ে

পাষণৰ চিহ্ন ।

অতীত গল বৰ্ত্তমান আহিল

তথাপি নিৰ্দ্ধিকাৰ

নিজ মনে নিজ চিতে

কৰিছে বিকাশ ।

ৰত্নাকৰ দস্যু বহি পৰিছিল

সত্যৰ সন্ধানত

পাষণেও বহি পৰিছে

কৃষ্টি সভ্যতাৰ যোগানত

কৰিয়েই আছে আজীৱন বঁঠ

কৃষ্টি সভ্যতাৰ সাধনা

যদি বিকাশ নকৰিলেহেতেন

মহেজোদাৰো চোৱা ।

শত শত বছৰৰ ই যে

বহুত সাধনাত

দুঃখ দুৰ্নীতি দেখি সৃষ্টি কৰিছে

বিবৰহ বেদনাত ।

জানে আজি তেওঁ ভবিষ্যত

বিদ্বেষ দুৰ্নীতি

সেই কাৰণে সাজি থৈ গল

অলেখ শিলামূৰ্ত্তি ।

আই জননীৰ ইতিহাস আজি

পঙ্কু হলহেতেন ;

যদিহে নেপালোহেতেন আই জননীৰ বুকুত

শিলামূৰ্ত্তি বিলাকৰ চিহ্ন ।

ভাৰত বাসীৰ ইতিহাস আজি

গোঁৰৰ কৰিছে

অতীতৰ সাক্ষী ৰূপে পাই

এটি শিল ।

নহলে যে ভাৰত বাসীৰ নাই

গোঁৰবৰ থল ;

যদিহে নেপালোহেতেন

অতীতৰ বল ।

নিৰ্ভীক পাষণ আজি

নহয় পাষণ

সাক্ষীৰূপে ৰাখিব তাই

কৃতকাৰ্য্যৰ দান ।

চাই আছিল চাই থাকিব

মানৱৰ কাৰ্য্য

সাক্ষীৰূপে ৰাখিব তাই

বৰ্ত্তমানৰ ঐশ্বৰ্য্য ।

কিতাপ বাচনি

অনুবাদক— শ্ৰীলক্ষেশ্বৰ ৰায় ।

গ্ৰন্থাগাৰিক

মূল ৰচনা— শ্ৰীবিমল কুমাৰ দত্ত ।

গ্ৰন্থাগাৰ শিক্ষাৰ কাৰ্য্যকৰী, উপকাৰী আৰু ফলদায়ক সঁজুলি হ'বলৈ হলে, উপযুক্ত কিতাপেৰে ভৰপূৰ হ'ব লাগিব ।

অতি বেছিকৈ আৰু নিৰবিচ্ছিন্ন ভাবে কিতাপৰ সংখ্যা বৃদ্ধি পোৱাত, প্ৰত্যেক দিনে উপযুক্ত কিতাপ বচাৰ সমস্যাটো টান হৈ পৰিছে । টকা পইছা সম্বন্ধে কৰলৈ গলে, পুথিভঁৰালৰ সকলোবোৰ নতুনকৈ প্ৰকাশ হোৱা কিতাপবোৰ কিনা সম্ভৱপৰ নহয় আৰু এইটোও অনুপযুক্ত যে সকলোবোৰ নতুনকৈ প্ৰকাশ হোৱা প্ৰয়োজনীয় অপকাৰী প্ৰকাশ । গতিকে ভৰালীয়ে পুথি-ভঁৰাল সীমাবদ্ধ আঁঠনিৰ ভিতৰত খুব সাৱধানতাৰে, পুথিভঁৰাল ব্যৱহাৰ কৰা সম্প্ৰদায়ৰ স্বাৰ্থৰক্ষাৰ আৰু পুথিভঁৰালৰ আদৰ্শ পৰিচালনা, যেনে— মানৱ জীৱন উন্নত আৰু স্বচ্ছল, সহায় কৰাত নিজস্ব বিভাগীয় ভাৱধাৰা খটুওৱা উচিত । পুথিভঁৰাল চলোৱাৰ মূল কাম হৈছে কিতাপ বাচনিৰ সমতা ৰক্ষা কৰা ।

উপযুক্ত কিতাপ বাচনি কৰিবলৈ হলে যিকোনো এজনৰ পক্ষে সকলোবোৰ নতুন কিতাপ পঢ়া অসম্ভৱ । কোনবোৰ সঁজুলিৰ ওপৰত প্ৰয়োজনীয় সহায়ৰ বাবে নিৰ্ভৰ কৰিব পাৰি আৰু পুৰনা আৰু চলিত কিতাপবোৰৰ খবৰ পোৱা যায়, গ্ৰন্থাগাৰিকে বাচনিৰ

কটনত ঠিৰ কৰা উচিত । কিতাপ বাচনি সঁজুলিত এইবোৰ অন্তৰ্ভুক্ত কৰিব পাৰি—

- ১। ছপা কৰা কিতাপৰ তালিকা ;
- ২। দৰকাৰী দৈনিক, মাহেকীয়া, আৰু তিনিমহীয়া কাকতত প্ৰকাশ পোৱা বুক ৰিভিউত আৰু
- ৩। পাঠক আৰু অভিজ্ঞসকলৰ পৰা উপদেশ আৰু সহায়

তলৰ সিৰোনাৰ্মাত বহল ভাবে দিয়া কিতাপৰ ছপা কৰা তালিকামতে ভাগ কৰিব পাৰি—

- ১। চলিত উচ্ছৃঙ্খিত সমিতি, পুথি-ভঁৰাল আয়োগ, আৰু অন্যান্য ব্যৱসায়ী অনুষ্ঠানবোৰৰ প্ৰকাশ কৰাৰ তালিকাবোৰ আৰু
- ২। কিতাপ ব্যৱসায়ীবোৰে প্ৰকাশ কৰা তালিকাবোৰ ।

সমাজৰ প্ৰয়োজনীয় কিতাপবোৰ নিৰাপদে প্ৰথম শ্ৰেণীৰ তালিকাৰ পৰা বাচনি কৰিব পাৰি । কিতাপ ব্যৱসায়ী সকলে তৈয়াৰ কৰা আৰু বিলোৱা কিতাপ বিক্ৰিৰ সহায়ক আৰু প্ৰকৃততে সিহঁতৰ নিজৰ দুৰ্ৱল ফালটো বাদ দি কৰা কিতাপৰ তালিকাৰ পৰা কিতাপ বাচনি কৰাত পুথিভঁৰালীয়ে যথেষ্ট যত্ন লোৱা উচিত । কিতাপৰ মূল কথাখিনি, ইয়াৰ উদ্দেশ্য,

ইয়াৰ বিষয়-বস্তুৰ গাঁঠনি আৰু লিখকৰ পাৰ্গতালি আদি এনেকুৱা তালিকাৰ পৰা সংগ্ৰহ কৰিব পাৰি ; কিন্তু পুথি-ভঁৰালীয়ে কিতাপ বাচনি কৰাত সেইবোৰ ব্যৱহাৰ কৰাত বিষয় বিভাগত যাত ৰখা উচিত ।

বাতৰি আৰু পক্ষেকীয়া কাকতত নিয়মিত-ভাবে প্ৰকাশ হোৱা বুক ৰিভিওবোৰ কিতাপ বাচনিৰ বাবে আন এটি উপায় ।

যিহেতু কিতাপবোৰ ব্যৱহাৰৰ বাবে আৰু পুথিভঁৰালৰ পঢ়ুৱৈবোৰৰ বাবে পঢ়ুৱৈবোৰৰ তেওঁলোকৰ ভালপোৱা আৰু বেয়া পোৱাবোৰ পুথিভঁৰালে জানিবলৈ তেওঁলোকক আহ্বান কৰিব লাগে । এই উদ্দেশ্যৰ বাবে, পঢ়ুৱৈসমাজক কিতাপ বাচনিত সক্ষম কৰিবলৈ এটা পুথিভঁৰালে এপ্ৰেণ্টিৰ কাৰ্ডবিলাক খালি বহী নাইবা এনেয়ে ৰখা কাগজৰ টুকুৰা ব্যৱহাৰ কৰা উচিত যত পঢ়ুৱৈ সমাজে তেওঁলোকৰ পৰামৰ্শবোৰ আগ বঢ়াব পাৰে । কাৰ্ডবিলাক নাইবা খালি বহী বিলাকত তলত দিয়াবোৰ লিখিবলৈ ঠাই ৰখা উচিত— (১) নাম (২) লিখক (৩) প্ৰকাশক (৪) মূল্য আৰু (৫) আদি খবৰ (যদি কোনো ৰিভিউ, তালিকা ইত্যাদিৰ পৰা) পুথিভঁৰালৰ কৰ্ত্তৃপক্ষই শেষ বাচনিত এইবোৰ অনুমোদন আলোচনা কৰা উচিত আৰু এইবোৰৰ প্ৰতি উপযুক্ত মনোযোগ দিয়া উচিত । সমান্য ৰকমে ই সেৱা কৰা সম্প্ৰদায়ৰ মাজত পুথি-ভঁৰালৰ কৃতকাৰ্য্যতাত সহায় কৰিব । যি কোনো ক্ষেত্ৰতেই নহওক, এজন গ্ৰন্থাগাৰিকে সম্পূৰ্ণ-ৰূপে নিজে কিতাপ আৰু আলোচনী সমূহ বাচনি কৰা অনুচিত । তেওঁ সম্প্ৰদায়ৰ নেতৃস্থানীয় মানুহৰ (জনসাধাৰণে ব্যৱহাৰ কৰা পুথিভঁৰালৰ ক্ষেত্ৰত) অভিজ্ঞসকলৰ (কাৰিকৰী পুথিভঁৰালৰ ক্ষেত্ৰত) আৰু শিক্ষক, অধ্যাপক আৰু বিভাগীয় মূৰব্বীসকলৰ (স্কুল, কলেজ

বিশ্ববিদ্যালয়ৰ পুথিভঁৰালৰ ক্ষেত্ৰত) সহায় লোৱা উচিত । এনেকুৱা সকলোৰে সহায় লোৱা বাচনি এটা সম্পূৰ্ণ আৰু সমতা ৰক্ষক ।

ওপৰত উল্লেখ কৰা সহায়বোৰৰ বাহিৰেও এজন গ্ৰন্থাগাৰিকে তলত দিয়া কথাখিনি এখন বিশেষ কিতাপ শেষ বাচনি কৰাৰ আগতে চিন্তা কৰা উচিতঃ—

১। কোনজন লিখক আৰু তেওঁৰ কিতাপ-খনে কিমানখিনি ব্যক্তিত্ব প্ৰতিফলিত কৰিছে ?

২। লিখনিটোৱে কিমান দূৰ সৃজনীশক্তি অভিনীত কৰিছে নাইবা মূলসূত্ৰৰ ওৰি ? ইয়াৰ বিষয়-বস্তুৰ আলোচনা বেছি পাণ্ডিত্য মূলক নে গুন বাচক নাইবা জনপ্ৰিয় ?

৩। প্ৰকাশৰ তাৰিখটো কি ? (উকলি যোৱা সময়ৰ কিতাপ কিনাৰ সকাম নাই, বিশেষকৈ বিজ্ঞান আৰু কাৰিকৰী শিক্ষাৰ কিতাপৰ ক্ষেত্ৰত । কিছুমানৰ ক্ষেত্ৰত, যি কি নহওক, কিতাপৰ বয়সে অতিৰিক্ত মূল্যাক্তন কৰে আৰু ই প্ৰদৰ্শনী নাইবা দুৰ্লভ বস্তু হিচাপে মূল্যবান অন্তৰ্ভুক্তি) ।

৪। কিতাপখনৰ আকৃতি আৰু সাধাৰণ সাজ-সজ্জা কেনে ?

(ক) কিতাপৰ ব্যৱহাৰ কৰা আখৰবোৰ পৰিষ্কাৰ, স্পষ্ট আৰু উজ্জ্বল ।

(খ) গুনা-গুন, মূৰ আৰু কাগজৰ শেষ নিৰ্মানত ব্যৱহাৰ কৰাখিনি ভাল নে ?

(গ) কিতাপখনৰ সূচী, এখন কিতাপৰ বিৱৰণ মেপ আৰু ফলি ।

এজন গ্ৰন্থাগাৰিকৰ সম্ভৱপৰ বাচনিৰ ভিতৰত যাতে আটাইতকৈ কম খৰছত বেছি আৱশ্যকৰ ভাল পাঠ হয় তাক চিন্তা কৰিব লগীয়া আছে । তেওঁ সাৱধানতাৰে কিতাপৰ দাম আৰু ই যোগান দিয়া পঢ়ুৱৈৰ সংখ্যা তুলনামূলকভাবে চিন্তা কৰা উচিত । বাচনিত আৰু নতুন কিতাপ কিনোতে পুথিভঁৰালীয়ে

অর্থনীতিৰ সোনালী পথটো অনুসৰণ কৰা উচিত, যাতে দাম আৰু সলনা সলনিৰ দ্বাৰা কিতাপ পাব পৰা যায় আৰু যাতে পুথি-ভঁৰালৰ পুঁজি সঞ্চয় হয় আৰু যাক আন ঠাইত খটুওৱাৰ পৰা হ'ব তাৰ বাবে তেওঁ প্ৰত্যেক চেষ্টাই কৰা উচিত । চৰকাৰৰ প্ৰকাশবোৰ বিশেষকৈ জনসাধাৰণৰ পুথিভঁৰালৰ বাবে বিনা খৰছেৰে পাব পাৰি । দামী আৰু দ্বিতীয়বাৰৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰা পুথিবোৰ, পুথিভঁৰালীয়ে যদি পোৱা যায় পুৰনি আৰু নীলামত দিয়া তালিকাসমূহ আলোচনা কৰা উচিত । দুম্প্ৰাপ্য আৰু দ্বিতীয়বাৰ ব্যৱহাৰ কৰা কিতাপবোৰৰ ব্যৱসায়ীৰ ঠিকনাবোৰেৰে সৈতে এখন তালিকা পুথিভঁৰালৰ আলোচনাৰ প্ৰচাৰ পৃষ্ঠাবোৰত সাধাৰণতে পোৱা যায় ।

সিহঁতৰ সম্পূৰ্ণ বাতৰিৰে সৈতে গ্ৰন্থাগাৰিকে কিছুমান টুকুৰা কাগজ আৰু কাৰ্ডৰ অনুমোদন কৰা কিতাপসমূহৰ এটা ফাইল ৰখা উচিত । ক্ৰমান্বয়ে তেওঁ সাধাৰণতে পঢ়েন সম্পাদক হিচাপে কাম কৰে । সেই কিতাপ বাচনি কমিটিত এই পৰামৰ্শবোৰ উৎথাপন কৰিব । এটা বা দুটা বৈঠকত এনেকুৱা তালিকা প্ৰস্তুত কৰাতকৈ এইটো উপযুক্ত কিতাপৰ তালিকাবোৰ তৈয়াৰ কৰোতে গোটেই বছৰ জুৰি কিছু সময় খটুওৱা হয় ; তেনেহলে জ্ঞানীৰ কাম কৰা হ'ব এটা বা দুটা বৈঠকতকৈ । যদিহে

পাছৰ ব্যৱস্থাটো গ্ৰহণ কৰা হয়, তেনেহলে প্ৰয়োজনীয় নামবোৰ বাদ যোৱাৰ সম্ভাৱনা আছে । যাতে অদৰকাৰী হোৱা কামবোৰ বাদ দিয়াৰ বাবে আৰু নষ্ট হোৱাৰ বাবে জমা যবৰ পৰা উঠাই দিয়া লাগতিয়াল কিতাপবোৰ পুনৰ-স্থাপনৰ প্ৰত্যেক ৰকমৰ যত্ন লোৱা উচিত ।

পুথিভঁৰালৰ কিতাপবোৰ বহলভাৱে বাচনি কৰিবলৈ হলে তলত দিয়া নিয়মবোৰ সহায়ক হ'ব :—

১। জীৱন উজ্জ্বল আৰু উন্নতিত সহায় কৰিব ধৰা কিতাপবোৰ বাচনি কৰা ।

২। যিবোৰ কিতাপ নিশ্চয় উপকাৰী আৰু সম্প্ৰদায় নাইবা ব্যক্তিৰ প্ৰতি অপকাৰী নহয় সেইবোৰ বাচি লোৱা ।

৩। সম্প্ৰদায়ৰ দলসমূহৰ আৰু ব্যক্তিসকলৰ ভাললগা বিষয় বস্তুৰ ওপৰত কিতাপবোৰ বাচি লোৱা ।

৪। কেৱল সেইবোৰৰ বাবে নহয় যিবোৰ কিতাপ পঢ়াৰ বাবে ভৰ্তি হৈছে, সম্প্ৰদায়ৰ সকলোবোৰ মানুহৰ বাবে উপযুক্ত কিতাপবোৰ বাচি লোৱা । সম্প্ৰদায়ৰ মাজত দেখা পোৱা যিমানদূৰ সম্ভৱ কিতাপ বাচনিত সকলো বিষয়ত ধৰ্ম, ৰাজনৈতিক সূত্ৰ, স্বাৰ্থ আৰু ৰীতিনীতিত ঢাক খোৱা উচিত ।

৫। যিবোৰ বহলভাৱে ব্যৱহাৰ হওকেই বা নহওকেই, তেনে ধৰণৰ স্থায়ী মূল্য থকা কিছুমান কিতাপ বাচনি কৰা ।

‘অনুবাদ কেতিয়াবা সবসৰীয়া আৰু স্বাভাৱিক হয়, কেতিয়াবা হয় উজাট খোৱা ।
অনুবাদকৰ ব্যক্তিগত সামৰ্থ্যৰ ওপৰত বহুখিনিয়ে নিৰ্ভৰ কৰে’

—প্ৰফুল্লদত্ত গোস্বামী

অসমীয়া

চুটি গল্প

অধ্যাপক— চন্দ্ৰমোহন দাস।

চুটি গল্পৰ সংজ্ঞা দিয়া অতি দুক্ল—
নানাজনে নানাভাবে সূত্র দাঙি ধৰিছে।
এইটো সত্য যে লেখকে কোনোদিন সূত্র মানি
চুটিগল্প নিলিখে। প্রতিভাশালী লিখকে নিজেই
নিজৰ বিশেষ ৰচনাকৌশলী সৃষ্টি কৰে। আনহাতে
এইটো স্বীকাৰ্য্য যে চুটি গল্পৰ ধৰাবন্ধা সংজ্ঞা
নহলেও স্বকীয় বৈশিষ্ট্য আছে। তুলিব স্পৰ্শৰে
বেচি কথা অলপতে প্ৰকাশ কৰা, সুস্ফুৰ্তিসুস্ফুৰ্ত
অনুভূতিৰ ৰেখাচিত্ৰ, শব্দৰ যথার্থতা, বাক্যৰ
মিতব্যয়িতা চুটিগল্পৰ অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ— যিটো
মোপাছাঁৰ গল্পৰ প্ৰতি পাতে পাতে বিধৃত।
কেতিয়াবা কিছু প্ৰত্যহ হলেও তাৰ অন্তৰালত
যি প্ৰতীক অনুভূতিৰ আলোক চিত্ৰ, সেইয়ে
বিস্তাৰিত কৰি তোলে। ববীজনাথে চুটিগল্পৰ
কথা কওঁতে কৈছিল—

ছোট প্ৰাণ, ছোট ব্যথা, ছোট ছোট দুঃখ কথা
নিতান্তই সহজ সৰল
সহস্ৰ বিস্মৃতি ৰাশি প্ৰত্যহ যেতেছে ভাসি
তাৰ দু-চাৰটি অক্ষুণ্ণ
নাহি বৰ্ণনাৰ ছটা ঘটনাৰ যনঘটা
নাহি তত্ত্ব নাহি উপদেশ
অন্তৰে অতৃপ্তি ৰবে সাংগ কৰি মনে হবে
শেষ হয়ে হইল না শেষ।

ববীজনাথে যদিও সহজ সৰল বুলি কৈছে,
আচলতে মানৱ সম্পৰ্ক ইমান সহজ সৰল
নহয় বা ববীজনাথে নিজৰ গল্পত যি জটিল
মানৱ সম্পৰ্কৰ ৰূপদান দিছে, সিয়ে স্পষ্টকৈ
দেখুৱাই দিয়ে মানুহৰ মনৰ গহনত আনন্দ
বেদনাৰ খেলা। সৈয়দ মুস্তাফা আলিয়ে কোৱাৰ
দৰে ববীজনাথে শেষৰ গল্প বিলাকত কি
যেন অনিৰ্বচনীয়ৰ ৰূপ দিবলৈ বিচাৰিছিল।
ববীজনাথে যিভাবে— চুটি গল্পৰ কথা হৈছে—
সেইয়াও যেন চুটিগল্পৰ সংজ্ঞা সম্পৰ্কে যথেষ্ট
নহয়। আঙ্গিকে— বহুসময়ত চুটিগল্পক উচ্চ-
মান বিশিষ্ট কৰি তোলে। চেকভ'ৰ পৰিবেশ
ৰচনাই চুটিগল্পক অতি উপভোগ্য কৰাৰ
নিচিনা মোপাছাঁৰ মনৰ গহনত প্ৰৱেশৰ ক্ষমতা
সমানে চিত্ৰাকৰ্ষক। অসমীয়া সাহিত্যত সৌৰভ
কুমাৰ চলিহাৰ গল্পৰ আঙ্গিকৰ কথা উল্লেখ
কৰিব পৰা যায়। তেখেতৰ অভিনৱ আঙ্গিক
সচাকৈ অতি বুদ্ধিদীপ্ত আৰু প্ৰাণসজ্জাৰী।
ভবেজনাথ শইকীয়া আৰু মহিম বৰাইও
আঙ্গিকৰ ক্ষেত্ৰত অভিনৱত্ব দান কৰিছে।
অসমীয়া সাহিত্যত চুটিগল্প আজি উচ্চমান
বিশিষ্ট। সকলোসময়তে চুটিগল্পই পাঠকৰ পৰা
সমাদৰ পাই আহিছে। এতিয়া বহুতে কব
খোজে যে লাহে লাহে চুটিগল্পৰ আদৰ নোহোৱা
হৈছে। কিন্তু এই কথা বিশ্বাসযোগ্য নহয়,
কাৰণ সাৰ্থক চুটিগল্পই এতিয়াও সমানে পাঠকৰ
মন আকৰ্ষণ কৰে। অসমীয়া চুটিগল্পৰ ক্ৰম

বিকাশৰ ধাৰাও মন কৰিবলগীয়া। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অসমীয়া গল্প সাহিত্যৰ জন্মদাতা বুলি কোৱা যায়। তেওঁৰ গল্পগ্ৰন্থ সুবৰ্ণিত প্ৰকাশিত হয় ১৯০৯ চনত। 'জোনবিৰি' প্ৰকাশিত হয় ১৯১২ চনত। পশ্চিমীয়া সাহিত্যতো চুটিগল্পৰ বিকাশ বেচিদিনৰ নহয়। উন্নৈশ শতিকাৰ শেষভাগৰ পৰা পশ্চিমীয়া গল্পসাহিত্যই এটি পৰিপূৰ্ণ ৰূপ লবলৈ ধৰে। গতিকে অসমীয়া সাহিত্যত গল্পৰ সৃষ্টি পশ্চিমীয়া গল্পৰ সমসাময়িক প্ৰদৰ্শনলোকে নথ গোন্ধামীয়ে বেজবৰুৱাৰ গল্প সম্বন্ধে কৈছে 'অসমীয়া সমাজৰ এদল লোকৰ গাত দেখা পোৱা দোষ-ক্ৰটি, ভেমভগামিৰ প্ৰতি বিশেষ ভাবে আকৃষ্ট হোৱা বাবে বেজবৰুৱাৰ গল্পত জৈৱিক আৰু অৰ্থনৈতিক সমস্যা বিশ্লেষণৰ চেষ্টা নাই। চোকা চোকা বাক্য বানেৰে একশ্ৰেণীৰ লোকক থকা সৰকা কৰাৰ পৰিৱৰ্তে তেওঁলোকৰ ভুল ক্ৰটি বসন্তৰ পৰিবেশৰ মাজত ফুটাই তুলি আৰু কেতিয়াবা সেইবোৰ অতিৰঞ্জিত কৰি এক উপাদেয় সৃষ্টিৰে তেওঁ আমাক হহুৱাইছে আৰু লগতে ভেমভগামিৰ স্বৰূপো উদ্ঘাটন কৰিছে। জীৱনৰ জটিলতা অনুভূতিৰ গভীৰতা, মানৱৰ ক্ষুদ্ৰত্ব আৰু মহত্ব বেজবৰুৱাৰ গল্পৰ মাজেদি ফুটাই তোলাৰ আদৰ্শ নাই। তথাপি তেওঁৰ গল্পৰ বসাল আৰু মনোগ্ৰাহী।

বহুসমালোচকৰ মতে বেজবৰুৱাৰ গল্প সাহিত্যত সাধুকথাৰ প্ৰভাৱ অসীম। বেজবৰুৱাই গল্প আৰু সাধুকথাৰ মাজত পাৰ্থক্য ৰাখিব নুখুজিছিল। এইটো কথা অৱশ্যে স্বীকাৰ্য্য যে কলাকৌশলৰ ক্ষেত্ৰত বেজবৰুৱাই কোনো শিল্প চতুৰ্য্য দেখুৱাব পৰা নাছিল। তেওঁৰ লেখা বানপানীৰ নিচিনা বৈ গৈছিল। বেজবৰুৱাৰ হাতত চুটিগল্পৰ স্বকীয়তাই পৰিপূৰ্ণতা লাভ কৰিব পৰা নাছিল। সেইসময়ৰ

অসমীয়া সমাজৰ ছবিখন ফুটাই তুলিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। বেজবৰুৱাৰ গল্পত সুকুমাৰ অনুভূতি প্ৰকাশ নেপালেও ভাষাৰ স্বচ্ছতাই পাঠকক আকৃষ্ট কৰি তোলে আৰু সৰ্বশেষত হাস্যৰসে পাঠকৰ মন বসাল কৰি তোলে। কলাৰ পূৰ্ণ ৰূপ প্ৰকাশ নোপোৱা বাবে এজন, সমালোচকে বেজবৰুৱাক 'Important writer' বুলিহে কৈছে, 'Great writer' নহয়।

বেজবৰুৱাৰ পিচত আদিকৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া চুটিগল্প নিটোল হবলৈ ধৰিলে। চৰিত্ৰ-চিত্ৰন চৰিত্ৰৰ মনৰ গহনত সুতীক্ষ্ণ নহলেও প্ৰবেশৰ চেষ্টা, পৰিবেশ ৰচনাৰ ঐকান্তিকতা, আৰু উপস্থাপনা ৰীতিয়ে অসমীয়া গল্পসাহিত্যক উন্নত কৰি তুলিলে। সুকুমাৰ অনুভূতিৰ প্ৰকাশে গল্প বিলাকক হৃদয়স্পৰ্শী কৰি তুলিলে। শৰৎচন্দ্ৰ গোন্ধামী, নগেন্দ্ৰনাৰায়ণ চৌধুৰী, লক্ষ্মীনাথ ফুকন, হৰিৰাম ডেকা, লক্ষ্মীধৰ শৰ্ম্মা আদিয়ে নিষ্ঠাৰে চুটিগল্প ৰচনাত মনোনিবেশ কৰিছিল। অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন সমস্যা বিলাকৰ ওপৰত আলোকপাত কৰিবলৈ সক্ষম হৈছিল। পশ্চিমীয়া চিন্তাৰ চৰ্ভৰে বিধৌত হৈ অসমীয়া সমাজ কিছুপৰিমাণে তেতিয়া উদাৰনৈতিক চেতনাৰ বদকৌচিলিত গা মূৰ জোকাৰি উঠিছে। পূৰ্বৰ কুসংস্কাৰ, জাতিভেদ নাৰীৰ প্ৰতি অত্যাচাৰ, কিছুমান পাবত গজা মানুহৰ উৎপীড়ন, সৰ্বশেষত ধৰ্ম্মীয় আচাৰ অনুষ্ঠানৰ মাত্ৰাধিক্যৰ পৰা মুক্তি স্পৃহাই সেই সময়ৰ গল্পকাৰ সকলৰ মন অস্থিৰ কৰি তুলিছিল।

বেজবৰুৱাই কিন্তু এই চেতনাৰ দ্বাৰা খুব বেচি অনুপ্ৰাণিত নাছিল। গতিকে এই চেতনাৰ অভাৱত বেজবৰুৱাৰ লেখাই বহুসময়ত সীমাবদ্ধ হবলৈ বাধ্য হৈছিল। ধৰ্ম্মীয় আচাৰ অনুষ্ঠানৰ প্ৰভাৱে তেওঁক কিছুসময়ত উদাৰ কৰিলেও

বন্ধাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

কিছু সময়ত সঙ্কচিত কৰি ৰাখিছিল। বেজ-বৰুৱাই সমস্যাবোৰ আঙুলিয়াই দিছিল কিন্তু এওঁলোকে মানুহৰ তেজমাৎসৰ মাজেৰে সমস্যাৰ ৰূপদান কৰিবলৈ সমৰ্থ হৈছিল। অন্ধকাৰৰ মাজতো এওঁলোকে পোহৰৰ ইঙ্গিত দিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। কিন্তু এওঁলোকেও সমস্যাৰ সামাজীকৰণ কৰিবলৈ ব্যৰ্থ হৈছিল। অৰ্থাৎ মানুহৰ দুখদৈন্যৰ বাস্তৱ চিত্ৰ আঁকিছিল কিন্তু তাৰ অন্তৰ্নিহিত কাৰণ ফহিয়াই চোৱাৰ যথার্থতা অনুভৱ কৰা নাছিল। কাৰণৰ কথা ইঙ্গিত দিলেই ই অতি বুদ্ধিদীপ্ত হৈ পৰে আৰু সমাজৰ ওপৰত ইয়াৰ ক্ৰিয়া স্থায়ী হৈ পৰে। অকল আবেগিক উপস্থাপনাই স্থায়ী ক্ৰিয়া কৰাটো অসম্ভৱ। কাৰণটো একেবাৰে আঙুলিৰে নিৰ্দেশ দিলে ই আকৌ সাহিত্য হৈ নাথাকিব। উপস্থাপনা ৰীতি আৰু আঙ্গিকৰ ক্ষেত্ৰত অতি নিপুণ কৌশল প্ৰয়োজন হৈ পৰে। সমস্যাৰ গভীৰত প্ৰৱেশ কৰিব লাগিব লগে লগে কলাৰ ধৰ্মও মানিব লাগিব। কাৰণেই হ'ব লাগিব পটভূমি।

আবেগিক প্ৰাচুৰ্য্যৰ কাৰণে বহু সময়ত বিষয়বস্তু অস্পষ্ট হৈ পৰিছিল।

দ্বিতীয় মহাযুদ্ধৰ পিছত সমাজত বহু পৰিবৰ্ত্তন ঘটে। মানুহৰ মনোৰাজ্যতো নতুন মূল্যবোধে ঠাই লয়। অৰ্থনৈতিক সঙ্কটে সমাজ ব্যৱস্থা অস্থিৰ কৰি তোলে। মানুহৰ ধ্যান ধাৰণাও পৰিবৰ্ত্তিত হ'বলৈ ধৰে। সমাজৰ এই অস্থিৰ অৱস্থা সাহিত্যত প্ৰতিফলিত হয়। অসমীয়া সাহিত্যতো ইয়াৰ প্ৰতিফলন ঘটে। অশান্ত সমাজ ব্যৱস্থাৰ পাকচক্ৰত মানুহৰ দুঃখদৈন্যৰ কথা অসমীয়া সাহিত্যত বলিষ্ঠভাবে প্ৰকাশ পায়। লগে লগে মানুহৰ মনস্তাত্ত্বিক দিশতো বিপ্লৱ ঘটে। ক্ৰয়ডৰ নিৰ্জ্ঞান মনৰ বিশ্লেষণে সাহিত্যতো এক বিশ্লেষণাত্মক জীৱন অধ্যয়নৰ পাতনি সূচায়। —অসমীয়া সাহিত্যতো ক্ৰয়ডৰ প্ৰভাৱ

পৰে। শ্ৰীবীৰেন্দ্ৰকুমাৰ ভট্টাচাৰ্য সম্পাদিত 'ৰামধেনু'ত প্ৰকাশিত চুটিগল্পৰ মাজেৰে—জীৱনৰ এই নতুন দিশ সুন্দৰভাবে প্ৰকাশ পায়। চৈয়দ আব্দুল মালিক, যোগেশ দাস, বীৰেন্দ্ৰ কুমাৰ ভট্টাচাৰ্য, হোমেন বৰগোহাঞি আদিয়ে জীৱনৰ বাস্তৱ ৰূপক তেওঁলোকৰ শক্তিশালী কলমেৰে নতুন ৰূপ দিয়ে। সমাজৰ বিভিন্ন দিশ, অধ্যয়ন, উপস্থাপন, সুস্থ বিশ্লেষণ আৰু তেওঁলোকৰ পৰিপূৰ্ণ উপলব্ধিয়ে গল্প বিলাক বৰ মনোৰম কৰি তোলে। ৰোহিণী কুমাৰ কাকতি, ক্ষীৰোদ শইকীয়া, চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়া, স্নেহ দেৱী, লক্ষ্মীনন্দন বৰা আদিয়ে কেইবাটাও সাৰ্থক চুটিগল্প ৰচনা কৰিছে।

ক্ৰয়ডৰ প্ৰভাৱ যদিও অসমীয়া চুটিগল্পত পৰিছে তথাপি ক্ৰয়ডীয় সামগ্ৰিক চিন্তাধাৰাৰ প্ৰভাৱ ক্ষীণ। ক্ৰয়ডীয় 'Determinism'ৰ দ্বাৰা পুৰ্ণ হৈ এটা গল্পও সৃষ্টি হোৱা নাই। ক্ৰয়ডে কেতিয়াও স্থূল যৌন অভিজ্ঞতাকে মূল ভেটি বুলি কোৱা নাই। দুই এজন চুটি গল্প লেখকে স্থূল যৌন অভিজ্ঞতাক প্ৰাধান্য দি যৌন বিবৰণৰ ধাৰাপাত মেলিছে। হোমেন বৰগোহাঞিৰ 'মহাশ্বেতাৰ বিয়া' এই ক্ষেত্ৰত ব্যতিক্ৰম। অৱশ্যে বৰগোহাঞিও বহু সময়ত যৌনবিবৰণত —অথবা প্ৰাধান্য দিছে। —অৱদমিত ইচ্ছাৰ অন্য সুৰুঙাৰে প্ৰকাশ, অপূৰ্ণ—বাসনাৰ প্ৰকাশ আদি —হোমেন বৰগোহাঞিৰ ৰচনাতে পাওঁ। কোনোবা এজনৰ টান নৰিয়াৰ খবৰ লবলৈ গ'ল এজনী বুঢ়ীয়ে। ৰোগীৰ যোৱা খোৱা অৱস্থা। কিন্তু বুঢ়ীয়ে গৈ দেখিলে ৰোগীৰ বিশেষ তেনেকুৱা একো টান নৰিয়া নহয়। বুঢ়ী ওচি আহিল। বুঢ়ীৰ মনটো দমি গ'ল। বুঢ়ীয়ে—কি আশা কৰিছিল। বুঢ়ীজনী নিষ্ঠুৰ। এইখিনি কথাৰে হোমেন বৰগোহাঞিয়ে ইমান বলিষ্ঠভাবে প্ৰকাশ কৰিছে যে এনেকুৱা ৰচনা অসমীয়া সাহিত্যত

কিয় যি কোনো সাহিত্যতে উচ্চস্থান পাবৰ যোগ্য ।

যোগেশ দাসে খুব সহজভাবে কথাখিনি কলেওঁ— তেওঁৰ গল্পৰ সামগ্ৰিক আবেদন কিন্তু খুব মৰ্মস্পৰ্শী । বুদ্ধদেব বসুৱে ববীন্দ্রনাথৰ ৰচনা সম্পৰ্কে এবাৰ কৈছিল যে ববীন্দ্রনাথৰ লেখা কেতিয়াবা ইমান সহজ হৈ পৰে যে পাঠকক ঠগিব খোজে; অথাৎ— সেই ৰচনাৰ অন্তৰালত ইমান গভীৰ মৰ্মবাণী নিহিত থাকে যে পাঠকৰ দৃষ্টিৰ আৰতেই থাকি যাব খোজে । —যোগেশ দাসৰও সহজ সবল উপস্থাপনাৰ অন্তৰালত গভীৰভাবে ৰেখাপাত কৰিব পৰা শক্তি নিহিত থাকে । অৱশ্যে সকলো ৰচনা এনেকুৱা পৰ্য্যায়ৰ নহয় । যোগেশ দাসৰ দিগন্ত অথাৎ নতুন নতুন চৰিত্ৰৰ আবিষ্কাৰ বা সমস্যাৰ ওপৰত আলোকপাত সম্প্ৰতি সীমিত হৈ পৰিছে । তেওঁ এক ধৰণৰ সমস্যাকেই বেচি প্ৰাধান্য দিয়া যেন লাগে । ‘কলপটুৱাৰ মৃত্যু’ ‘ছিন্নমূল’ ‘ফুল আৰু গাড়ী থকা ঘৰ’ ‘এজন অসং লোকৰ আত্মজীৱনী’ ‘শালপতি’ ‘মৰাকাতৈ আদি তেওঁৰ প্ৰিয় গল্প বুলি নিজেও কৈছে । সঁচাকৈ এই কেইটা গল্প উচ্চ দৰৰ হৈছে ।

চৈয়দ আব্দুল মালিকৰ গল্প আলোচনা কৰোঁতে দুই এজন সমালোচকে কৈছে যে মালিকৰ গল্পত মাক্স’ৰ প্ৰভাৱ বিদ্যমান । আমি কিন্তু —তেনেকুৱা প্ৰভাৱ দেখিবলৈ নাপাও । মালিকৰ ৰচনাত উন্নৈশ শতিকাৰ লিভ্‌ৰেলিজ্‌মৰ প্ৰভাৱহে স্পষ্ট । সকলো ধৰণৰ নিষ্পেষণৰ পৰা মুক্তি সূহাই মালিকৰ ৰচনা সমৃদ্ধ কৰি তুলিছে । কিন্তু মাজে-মাজে আবেগৰ প্ৰাচুৰ্য্যই ইয়াক স্তান নকৰাকৈও থকা নাই । এই ক্ষেত্ৰত ‘প্ৰাণকুণ্ডৰ পাৰে পাৰে’ উল্লেখনীয় । মাক্সীয় দৰ্শনৰ আধাৰ ভিত্তি, গতিকে মাক্স’ৰ প্ৰভাৱ পৰা বুলি কলে ভুল কোৱা হয় । মালিকৰ দৃষ্টি ভিন্ন । তেওঁ সমস্যা বিলাকৰ

ওপৰত কঠোৰভাবে আঘাত কৰিব পৰা নাই । এটা মধ্যম পথ অবলম্বন কৰি নৰনাৰীৰ সম্পৰ্কৰ ওপৰতে বেচি জোৰ দিছে । ধনীক শ্ৰেণীৰ কবলৰ পৰা গৰীৱৰ মুক্তিৰে মাক্সীয় দৃষ্টি-ভঙ্গীৰ আধাৰ । —মালিকৰ গল্পত আপাত দৃষ্টিত তেনেকুৱা এটা দৃষ্টিভঙ্গী পৰিলক্ষিত হলেও শেষত ই —ধূসৰ হৈ পৰে । —মালিকৰ ৰচনাতৈলী অতি মনোৰম । সেই ৰচনাতৈলীয়ে তেওঁৰ গল্প —সুখপাঠ্য কৰি তুলিছে । ‘আশ্ৰয় তেনেকুৱা এটা সুখপাঠ্য গল্প । অত্যধিক সাহিত্যিকৰণৰ ফলত মালিকে গভীৰলৈ যাব খুজিওঁ যাব পৰা নাই ।

লক্ষ্মীনন্দন বৰা, স্নেহ দেৱী, ৰোহিণী কাকতি আদিৰ ৰচনাতো মানুহৰ মনৰ গহনত— প্ৰৱেশৰ পথ খুজি পোৱা যায় । পৰিয়ালৰ পটভূমিত নৰনাৰীৰ সম্পৰ্ক — খুব সুক্ষ্মভাবে আঁকিব পাৰে স্নেহদেৱীয়ে । পৰিবেশ ৰচনাত ৰোহিণী কাকতি সিদ্ধহস্ত । লক্ষ্মীনন্দন বৰাই গাওঁলীয়া সমাজজীৱনৰ ছবি অতি নিখুত ভাবে আঁকিব পাৰে । বোধহয় বৰাৰ দৰে অসমীয়া খুব কম লিখকেহে তেনেকুৱা বাস্তৱ ৰূপ দিব পাৰে । কিন্তু যোঁন আচৰণত বেচিকৈ প্ৰাধান্য দিয়াৰ বাবে বৰাৰ গল্পও মৰ্মস্পৰ্শী হৈ নপৰে । চন্দ্ৰপ্ৰসাদ শইকীয়াই কেইটামান সুখপাঠ্য গল্প লিখিছে । —তেওঁৰ মূল বক্তব্য হ’ল পুৰুষৰ কৰ্ম্মশক্তি প্ৰতিভা অধিক বিকাশ লাভ কৰিব পাৰে, যদি নাৰীয়ে সঠিক অনুপ্ৰেৰণা যোগায় কিন্তু বৰ্ত্তমান আমাৰ অসমীয়া নাৰীয়ে কিমান অনুপ্ৰেৰণা যোগায় সেই প্ৰসঙ্গ বেলেগ । খুব কম সংখ্যক অসমীয়া নাৰীয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ খবৰ ৰাখে । নিৰোদ চৌধুৰীয়ে বহু সংখ্যক গল্প লিখিছে যদিও এতিয়ালৈ গভীৰ-ভাবে ৰেখাপাত কৰিব পৰা নাই । কিন্তু লিখনি শক্তিৰ প্ৰাণপ্ৰাচুৰ্য্য একেবাৰে উলাই কৰিব পৰা বিধৰ নহয় । নীলিমা শইকীয়া খুব

বড়াইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

কম সংখ্যক গল্প লিখিছে যদিও সৃজনীশক্তিৰ স্বাক্ষৰ বহন কৰিব পাৰিছে । অপূৰ্বশৰ্ম্মা এজন শক্তিশালী গল্প লিখক । তেওঁৰ বিশ্লেষণী শক্তি —প্ৰথৰ আৰু প্ৰাণধৰ্ম্মী । ‘প্ৰভাত পখীৰ গান’ আৰু সন্মুখপ্ৰকাশিত ‘শুভ-বাৰ্তা’ তেওঁৰ উল্লেখ-যোগ্য গল্প ।

ন গল্প লিখক সকলৰ বচনাত বাস্তৱবাদী দিশটোৱে প্ৰাধান্য লাভ কৰিছে । বাস্তৱৰ চিত্ৰ আঁকিলেই যথেষ্ট নহয় —সেই বচনাই কলাৰ ৰূপ পৰিগ্ৰহ কৰিব লাগিব, তেতিয়াহে প্ৰকৃত সাহিত্য বুলি পৰিগণিত হব । ‘নক্সাত’ প্ৰকাশিত ‘জিজিৰি’ এটা বাস্তৱধৰ্ম্মী গল্প । নিৰোদ কুমাৰ শৰ্ম্মাই — বাস্তৱ অৱস্থাকে সুন্দৰ ভাবে উপস্থাপন কৰিছে । হাতী এটাক ঠিকভাবে

খাবলৈ নিদি শিকলিৰে বান্ধি ৰখা টাণ, অলপ সুকণ্ডা পালেই হাতী গৈ মানুহৰ ওপৰত অত্যাচাৰ চলাব । লিখকে আচলতে কবলৈ গৈছে যে মানুহক বঞ্চিত কৰি বেচিদিন শোষণ চলাই থাকিব নোৱাৰিব । কেশৱ শইকীয়াই দুই এটা ভাল গল্প লিখিছে । ভুবনমোহন মহন্ত, মুকুট ভট্টাচাৰ্য, কুমুদ গোস্বামী আদিয়ে লিখি আছে কিন্তু বিষয়বস্তু নিৰ্ব্বাচন বা আঙ্গিকৰ ক্ষেত্ৰত দক্ষতা দেখুৱাব পৰা নাই । কিন্তু সম্ভৱনা নোহোৱা নহয় । পৰীক্ষা নিৰীক্ষা চলাই থাকিলে অসমীয়া গল্প সাহিত্যত নতুন দিগন্ত উন্মোচিত হব । আজিৰ লিখকৰ সমাজৰ প্ৰতি দায়িত্ব গধুৰ সমাজৰ সমস্যাবোৰ কলাৰ মাজেৰে ৰূপায়িত কৰাটোৱে লিখকৰ কৰ্তব্য হোৱা উচিত ।

“অহিংসাৰ ওপৰত ‘ভিত্তি’ কৰিহে এখন বিশ্বসমাজ অৰ্থাৎ “একবিশ্ব” গঢ়ি তোলাতো সম্ভৱ । বিশ্ব সংক্ৰান্ত বিষয়ত হিংসাক সম্পূৰ্ণভাৱে পৰিত্যাগ কৰিব লাগিব ।”

মহাত্মা গান্ধী

এতি অনুৰোধ শীতলৈ

অঞ্জনা বণিক্য ।
প্রথম বাৰ্ষিক (কলা)

শুকলা কুঁৱলী ভৰা আবৰণী খানি
আকউ দিলাহি তৰি ধৰাৰ বুকুত
তোমাৰ শীতল পৰশত
সৰি পৰে গছ পাত এটি দুটাকৈ
দূৰ বননিত সেয়ে—
ভাহি উঠে কৰুণ বিননি
আৰু— নিৰাশা হতাশাবোৰ
বৈ আনে মলয়াই মোৰ হিয়ালৈ ॥
এই বাট তোমাৰ চিনাকি—
এই বাটেদিয়ে, তুমিয়েতো আহিছা সদায়
কালৰ চকৰি ঘূৰে, ঋতুৰ সলনি হয়
জাৰ-জহ, দুখ-সুখ আহে আৰু যায়,
জানো মই—শৰতৰ শেষ হলে—
হেমন্তৰ আৰে আৰে
তুমি শীত আহিছিলি আহিবা সদায় ॥
তথাপিও— কিয় জানো, বৰ ভয় লাগে তোমালৈ
তোমাৰ তুহিন পৰশত
হিয়া কঁপে থৰ থৰকৈ—
কণমাণ মোৰ পোনাটক বুকুত সারাটলৈ
সুদীৰ্ঘ নিশাৰ মই প্ৰতিটি প্ৰহৰ
ওণো আঙুলি ঘূৰত
হেপাহেৰে বাট চাঁও
সোনোৱালী বদালীৰ মিঠা উমলৈ ॥

চকুলোৰে দুগাল তিয়াওঁ
যেতিয়া কয়হি মোক পোনাটিয়ে আহি
'দেউতা! গৰম চোলা আনি দিবি দেই
নহলে যে মৰি যাম ঠেটুৱা জাৰত'
এবুকু উমেৰে তাক বুকুত সারাটি লৈ
মৰমেৰে দিও ওপচাই
কাপোৰৰ কথা তাৰ থওঁ পাহৰাই ॥
শীত সেয়ে— আগেয়ে কৰাৰ দৰে
বাৰে বাৰে কৰো অনুৰোধ
তোমাৰ চিনাকি বাটটিৰে
সোণকালে ঘূৰি যোৱা
তোমাৰ সি অজান দেশলৈ—
জৰাজীৰ্ন দেহাৰ মাজত, ভগা মন লৈ,
উৰুখা পঁজাত বহি
সহি আছো— শত শত ঘাত প্ৰতিঘাত
কিমান সহিম আৰু—
সেয়ে বাৰে বাৰে কৰো অনুৰোধ
সোনকালে ঘূৰি যোৱা
তোমাৰ সি আপোন দেশলৈ ॥

॥ নিৰ্জনতা : দুৰ্গন্ধিৰ সুৰ ॥

সৌৰেন্দ্ৰ নাথ ব্ৰহ্মচৌধুৰী ।
দ্বিতীয় বাৰ্ষিক (কলা)

সময় হল
সেয়ে বগাকৈ বগলী
আৰু গৰালীৰ জাকে
উৰি ওচি গল ;
কলৈ কিমান দূৰলৈ যাব
মই নোৱাৰো কব ;
মাথোন চাই বুলোঁ
চকুৰ দৃষ্টিত যিমান দূৰলৈ
আকাশ পথতে হেৰায় যেতিয়ালৈ ।

পূৱাতেই আহিছিল
আবেলি হ'ল
সেয়ে জাকে জাকে সকলো
উৰি ওচি গল ।
মাথো পাহাৰৰ কাষৰে সৰু জ্ঞান খনি
নিজম পৰি বল ।

জন্ম শতবাৰ্ষিকীৰ পোহৰত পদ্মনাথ আৰু হেমচন্দ্ৰ

কণীন্দ দাস ।

প্ৰথম বাৰ্ষিক (কলা)

অসমীয়া ভাষা সাহিত্যই পোন হৈ
ঠীয় হোৱাৰ মূলতে ঊনবিংশ শতিকাৰ শেষ
ভাগৰ পৰা বিংশ শতিকালৈ যিকেইজন খ্যাতি
পুৰুষৰ খ্যাতি আমি স্মৰণ কৰো, সেই কেইজনৰ
আগশাৰীৰো আগশাৰীৰ সুসাহিত্যিক, সাহিত্য
প্ৰাণ, তত্ত্বদৰ্শ, পোন প্ৰথম সাহিত্যিক পেঞ্চনাৰ
পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা আৰু এজন চনেট
লেখোতা, শিশুপ্ৰকৃতিৰ সাহিত্য লেখোতা, প্ৰাচীন
সাহিত্যৰ প্ৰতি অচলা ভক্তি, জাতীয় বুৰঞ্জীৰ
প্ৰতি ঐকান্তিক আশক্তি, জোনাকী যুগৰ
মূলতো যি উজ্জলতম ত্ৰিমূৰ্তি — তাৰে এটি
অগ্ৰতম মূৰ্তি স্বাত্বিক পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী,
এই দুজনাৰ জন্মৰ এশ বছৰ পূৰ্ণ হল। লগে
লগে এওঁলোকৰ আদৰ্শৰে অনুপ্ৰাণিত হৈ
অসমীয়া সাহিত্যত আজি নতুন বেঙনি। মৃত
প্ৰায় অসমীয়া ভাষা, অসমীয়া জাতিলৈ
যি সকলে সাহিত্যিক অঙ্গৰূপে আমাৰ
মাজলৈ আগুৱাই দিছে সেই সকলৰ ভিতৰত
আমি হেম-পদ্মৰ নাম নিশ্চয় স্মৰণ কৰিব
লাগিব। জাতীয় জীৱণৰ আদৰ্শৰ প্ৰতীক
বুলিও কব লাগিব।

বৃটিছৰ দিনত অসমীয়া সাহিত্যৰ প্ৰতি
বহুতে শ্ৰদ্ধা, চৰ্চ্চা আৰু আকাঙ্ক্ষা অনুসৰি
সুখ্যাতিও লাভ কৰিছিল। কিন্তু সেই সময়ত
অইন কোনেও বিদেশী চৰকাৰৰ পৰা পেঞ্চন
বা বৃত্তি পোৱা নাছিল। পদ্ম গোহাঞি বৰুৱা
দেৱে যিটো পেঞ্চন পাইছিল সেইটো প্ৰাদেশিক

বা ভাৰত চৰকাৰৰ নহয়— সেয়া আছিল
লৰ্ডমল্লীৰ পৰামৰ্শত দিয়া “বৃটিছ পাৰ্লামেণ্টৰ”
সেয়ে তেওঁ গোঁৱৰ অনুভৱ কৰি কৈছিল “হব
পাৰে মোৰ পেঞ্চনৰ টকা মাত্ৰ মুঠেই
২৫ টকাকৈ, সেই বুলি ই উলা-মুলা নহয়।
এ পেঞ্চন ত’ৰ বিলাতৰ পাৰ্লামেণ্টৰ সভাৰ
দ্বাৰাই মঞ্জুৰ হৈ অহা। কিতাপ এটা লিখিয়ে
প্ৰদেশিক চৰকাৰৰ পৰা পোৱা পেঞ্চন নহয়”।

ফুলীয়া শিক্ষা শেষ কৰি কলিকতালৈ
উচ্চশিক্ষাৰ বাবে গৈ কলিকতাতই মাত্ৰ ঊনৈশ
বছৰ বয়সত “ভানুমতী” আৰু “লাহৰী”
উপন্যাস ৰচনা কৰে। তাৰ পৰা ওলোৱা
“বিজুলী”ৰ দ্বিতীয় বছৰৰ সম্পাদনাৰ ভাৰ
পদ্ম নাথ গোহাঞি বৰুৱায়ে লৈছিল। এই
কাকততে তেখেতৰ “ভানুমতী” আৰু “লাহৰী”
ধাৰাবাহিক ৰূপে ওলাইছিল। আসাম বত্তি
(পাছত ‘অসম বত্তি’ আৰু ‘বত্তি’) পদ্মনাথ
বৰুৱাৰ সম্পাদনাত ওলাইছিল। ‘বত্তি’ কাকত
খন সেই সময়ৰ একমাত্ৰ বাতৰি কাকত
আছিল আৰু এইখনে ৰজাঘৰে প্ৰজাঘৰে
যথেষ্ট সমাদৰ লাভ কৰিছিল। তেখেতেই
‘উষা’ নামৰ আন এখন আলোচনী উলিয়াইও
কিছুমান লেখকক নিজ হাতে গঢ় দিলে।
হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী আৰু লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱাৰ
ৰূপাবৰী প্ৰবন্ধই উষাৰ সৰবৰাহিতা বৃদ্ধি
কৰিছিল।

কলিকতা এৰি যেতিয়া অসম পালেহি

তেতিয়া তেওঁ ৩পাণীজনাথ গগৈৰ সৈতে নানা
বিধে বিধে স্কুলীয়া শিক্ষাৰ পাঠ্যপুথি ৰচনা
কৰি অসমীয়া স্কুলীয়া পাঠ্যপুথিৰ ভালেখিনি
অভাব মোচন কৰিলে। আদি শিক্ষা [তিনি ছোৱা],
নীতি শিক্ষা [তিনি ছোৱা], সাহিত্য
সংগ্ৰহ, জীৱনী-সংগ্ৰহ বুৰঞ্জীবোধ, ভূগোল-
দৰ্শন, শিক্ষা-বিত্তি, দেশী কছৰং আদি
কিতাপেৰে ভাষা জননীক আৰু সাহিত্যক
নব ৰূপত সজায়। 'বুৰঞ্জী বোধ' তেওঁৰ
সৰল ভাষাৰ কামৰূপ-অসমৰ কাহিনী—, কিন্তু
পছৰ তাণ্ডৰণত সেই সৰলতা ওচাই তাক
গধুৰ, গবেষণাৰ ৰূপ দিয়া হৈছে। ভাট
বয়সত 'শ্ৰীকৃষ্ণ' তিনি খণ্ড (১৯৩০) আৰু
'গীতাসাৰ' আধ্যাত্মিক ভাবৰ আঁক পুৰঠ
কাপৰ পৰা নিজৰি নিজৰি ওলোৱা চিৰংমুগ-
মীয়া অমূল্য সম্পদ। ডঃ মহেশ্বৰ নেতৃগৰ
ভাষাত এই পুথি দুখন "ইয়াৰ ভাষাশৈলী,
যুক্তি প্ৰথিত, পূৰ্ণাঙ্গ আৰু গতিশীল"। কল্প-
ব্যস্ততাৰ মাজতো এই গৰাকীৰ মুখ্য উদ্দেশ্য
আছিল অসমীয়া সাহিত্যক একান্ত ভাৱে সেৱা
কৰা। অসমীয়া গদ্য, পদ্য, নাট, প্ৰতিবিধতে
মচিব নোৱাৰা সঁচ বহুৱাই থৈ গৈছে।
কালৰ সোঁতত সাহিত্য-ৰাজীৰ মূল্য কমিলেও,
সেই সঁচ অসমীয়া জাতি থাকেমনে উজ্জলি
থাকিব। ধেমেলীয়া নাট তেখেতৰ নাট্য
সাহিত্যৰ প্ৰথম অৱদান। 'গাওঁবুঢ়া' তেখেতৰ
ধেমেলীয়া নাট। জয়মতী, গদাধৰ, সাধণী
লাচিত বৰফুকন আৰু বাণৰজা আদি তেখেতৰ
গহীন নাট। গোহাঞি বৰুৱা দেৱৰ তাত্ত্বিক
জ্ঞানৰ পৰিচয় পোৱা যায় গোটেই জীৱন
ব্যাপি সাধনাৰ স্বাক্ষৰ "শ্ৰীকৃষ্ণ" সেইদৰে
সাহিত্য প্ৰতিভাও মুকলি হয় আন দুখনি
অমৰ কীৰ্তিলাভ কৰা ভানুমতী আৰু
জয়মতীত। গদ্য, পদ্য, আৰু নাটৰ লিখা কিতাপ
কিখনৰ উপৰিও যিবোৰ প্ৰবন্ধপাতি এইজনা

সাহিত্য প্ৰাণে আমালৈ আগুৱাই দিছে সেয়া
আমাৰ আগুৰণীয়া ধন।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী অসমীয়া সাহিত্যত
প্ৰধানত প্ৰত্ন-তাত্ত্বিক হিচাবে পৰিচিত।
গোলাঘাটৰ ঢেকিয়াল মৌজাৰ মৌজাদেৱ
৩ডক্কধৰ গোস্বামী দেৱৰ দেশমাতৃৰ কৃতী
সন্তান এইগৰাকী পণ্ডিত হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী।
ঢেকীয়াল, গিৱসাগৰ আৰু নগাওঁত প্ৰাথমিক
মজলীয়া আৰু মাধ্যমিক, শিক্ষা শেষ কৰি
১৮৮৮ চনত উচ্চ শিক্ষাৰ বাবে কলিকতালৈ
গৈছিল। কলিকতালৈ গৈয়ে তেওঁ অ, ভা, উ,
সা সভা সংগঠনত আগভাগলৈ অসমীয়া
ভাষাৰ ৰক্ষাজাল পেলাবলৈ আত্মনিয়োগ কৰে।
অসম আৰু অসমীয়াৰ হৈ আত্মনিয়োগ,
আত্মত্যাগ কৰা এইজনা পুৰুষে বি, এ, মহলাত
অনুত্তৰিহে অসমলৈ উভতে।

উভতিল সচা কিন্তু আগৰ সেই কবি
হেমচন্দ্ৰৰ ৰূপত নহয়, প্ৰত্ন আৰু পুৰাতাত্ত্বিক
ভাষা-সাহিত্যৰ গবেষকৰ ৰূপতহে। বুৰঞ্জী-
বিদ শ্ৰীমুত বেণুধৰ শৰ্ম্মাৰ ভাষাত "কাব্যিক
প্ৰতিভাৰ উপৰিও, গোস্বামী দেৱৰ জন্ম-লগ্নতে
লাগি আহিছিল প্ৰাচীন সাহিত্যৰ প্ৰতি অচলা
ভক্তি আৰু জাতীয় বুৰঞ্জীৰ প্ৰতি ঐকান্তিক
আশক্তি। সেই হে, নৱম্বাস যুগৰ কাৰ্য্যগতিত
তেওঁৰ কবি মূলত চিন্তাচচ্চা সকলো ঐতিহাসিক
তথ্য-ৰত্ন উদ্ধাৰৰ ঢালে হনা ললে। এই যে
হনা ললে, ইয়েই তেওঁক যশস্বী কলচীত তুলি
আগৰ সেই "সুন্দৰ-সুন্দৰ কবিতা লেখা"
কৰি নাম তল পেলাই প্ৰত্নতাত্ত্বিক পণ্ডিত বুলি
সুৰ্গীৰ কণ্ঠাভৰণ পিন্ধালে"। পোণতে তেখেতে
সোণাৰাম হাইস্কুলৰ প্ৰধান শিক্ষক আৰু
পিছত ক্ৰমে স্থানান্তৰ সচিবালয়ৰ সহায়কাৰী,
মাটিৰ হাকিম আৰু দণ্ডাদীশ বিষয়বাবেকাপ্ৰ-
তাৰে বহন কৰি অসমীয়া জাতি আৰু সাহিত্যক
উজ্জলাই তুলিবলৈ এমুহুৰ্ত্তৰ বাবেও তিৰোহিত

নহবলৈ কুঠাবোধ কৰা নাছিল । আৰু সেই অপৰিসীম চেষ্টাৰ বাবে শ শ বছৰ আগৰ পূৰ্বপুৰুষ সকলে লিখিথৈ যোৱা বিবিধ ৰচনা উদ্ধাৰ কৰি আনি যি দান অসমীয়া সাহিত্যলৈ আগুৱাই থৈ গল নিঃসন্দেহে আগশাৰীত । সেই অসীম ধৈৰ্য আৰু অদম্যতাৰ একনিষ্ঠ সাধনাৰ ফলস্বৰূপে ৰচনা হল— “অসমীয়া পুথিৰ বিৱৰণ মূলক তালিকা” (“Descriptive Catalogue of Assamese Manuscript”)। কলিকতা বিশ্ববিদ্যালয়ৰ এম, এ, মহলাত অসমীয়া অধ্যয়নৰ পথ মুকলি আৰু বিশ্বৰ দৰবাৰত অসমীয়া ভাষাই যথা যোগ্য স্থান পাবলৈ সমৰ্থ হয় এই জনা জগৎবৰেণ্যৰ একান্ত পৰিশ্ৰমৰ পশিচশ পৃষ্ঠাৰো অধিক মূৰহু “অসমীয়া সাহিত্যৰ চানেকি”ৰ ফল স্বৰূপে । অকাল মৃত্যু অসহকৰ । এই জনা মহাপুৰুষৰ অকাল মৃত্যুই অসমৰ জাতীয় জীৱনত যথেষ্ট ক্ষতি কৰিছে । ‘হস্তী বিদ্যাৰ্ণৱ, কে আদিকৰি যিবোৰ পুথি প্ৰকাশৰ আচনি হাতত লৈছিল অকাল মৃত্যু নঘটাহেতেন তাক সম্পূৰ্ণকৰি বিশ্ববাসীক অসমীয়া সাহিত্যৰ ৰূপ দেখুৱাই চমক লগাই গলহেতেন । পুৰণি গ্ৰন্থৰাজি উদ্ধাৰৰ উপৰিও এই জনা হেমচন্দ্ৰই উদ্ধাৰ কৰি গল অসমৰ বিভিন্ন দেৱদেৱীৰ মন্দিৰ সমূহৰ শিলৰ ফলি, কাণাই বৰশী বোৱা শিল, গুৱাহাটী নগৰৰ চাৰি দুৱাৰৰ প্ৰস্তৰ লেখা, তামৰ ফলি প্ৰভৃতি আৰু তৰ্কমা আদি অসমীয়া জাতিৰ গোঁৰবৰ প্ৰাচীন ঐতিহ্যৰ সাক্ষী স্বৰূপ ।

হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীৰ আন এটি ৰূপ হল- কবি-ৰূপ । হেম প্ৰতিভাৰ মূলতে আছিল কবি প্ৰতিভাহে ‘ফুলৰ চাকি’ হেম প্ৰতিভাৰ

জ্বলন্ত পোহৰ । অসমীয়া কাব্য সাহিত্যৰ চনেট দুৱাৰ মুকলি হয় হেমচন্দ্ৰৰ কাপৰ পৰা নিজৰি ওলোৱা প্ৰিয়তমাৰ চিঠি’য়েদি । তেখেতৰেই ‘পুৱা’ ‘কাকো আৰু হিয়া নিবিলাও’ আদি কবিতাৰে কাব্য-সাহিত্যক নব ৰূপ দিয়ে ।

ৰচনা বাজিৰ ফালৰ পৰা আমি যদি লক্ষ্য কৰো গোহাঞি বৰুৱাৰ তুলনাত গোস্বামী দেৱৰ সৃষ্টি আছিল কম ; কিন্তু যি খিনি আছিল সেয়া অতি মূল্যবান, অতি আদৰৰ । ব্যক্তিত্ব আছিল দুয়োজনাৰে সমপ্ৰতিভাৰ । সেয়ে চাগে পি আৰ টি গৰ্ডন কমিশ্বনাৰে কৈছিল— Hem Chandra Goswami is very intelligent and Padmanath (Gohain Barooah) is too clever. হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী বৰ বুধিয়ক আৰু পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা বৰ টেঙৰ” বুলি (অৰ্ঘ্যৱলী) বুৰঞ্জীবিদ শ্ৰীযুত বেণুধৰ শৰ্ম্মাৰ ভাষাত “গোহাঞি বৰুৱাৰ একনিষ্ঠতাই অসমীয়া সাহিত্য-ভণ্ডাল যে চহকী কৰিলেই নে, চাম গছৰ দৰে এচাম সাহিত্যিককো সৃষ্টি কৰি গল । ‘উষা-বন্তি’ নোহোৱা হল সুসাহিত্যিক জনদিয়েকৰ সুখ্যাতি ফুলিবলৈ নেপালেহেতেন । সমসাময়িক পৰিস্থিতি আৰু পৰিবেশেও যে প্ৰতিভা মূল্যাক্ষণৰ এবিধ মানদণ্ড—পদ্মনাথ গোহাঞি বৰুৱা ডাঙৰীয়াৰ গাতে এই কথা বজিতা খায়” । মুঠতে অসমী আঁৰ এই দুগৰাকী সাহিত্যিক প্ৰাণৰ অনুভূতিয়ে অসমীয়া সাহিত্যৰ বিকাশত যথেষ্ট অৰিহণা যোগাই ভাষা-সাহিত্যৰ জয় দৌল বান্ধি থৈ গল । সেয়েহে আমি আজি জন্ম শতবাৰ্ষিকীৰ সময়ত এওঁলোকৰ আদৰ্শক শত শত শ্ৰদ্ধাৰে অমৰ আত্মাৰ প্ৰতি স্মৰিছো ।

সমীক্ষাতৰা

অঞ্জনা বণিক্য ।

প্রথম বাস্কিক (কলা)

ক্রিঃ- ক্রিঃ- ক্রিঃ — — — গভীৰ উৎকণ্ঠাৰে অনুৰাধাই বিচিভাৰটো ডাঙি ধৰিলে। ফোনেৰে পোৱা খবৰ মতে তাইৰ দেউতাক ডঃ গিৰীশ বৰুৱা বেবীহঁতৰ ঘৰলৈ গৈছে। বেবীৰ দেউতাক মহানন্দ ফুকনৰ হেনো বৰ টান। সেয়ে ৰাতি নাহিবও পাৰে। অনুৰাধা-ইত সকলোৱে যেন নিশ্চিন্ত মনে গুই থাকে। যাহোক অনুৰাধাই তেও শান্তিৰে টোপনী মাৰিব পাৰিব। কাৰণ ৰাতি বাৰটালৈ দেউতাকৰ একো খা-খবৰ নেপাই বৰ চিন্তাধিত হৈ পৰিছিল।

বেবীৰ দেউতাক অনুৰাধাইতৰ দূৰ সম্বন্ধীয়া মোমায়েক। বয়সত অলপ ডাঙৰ বুলিয়েই অনুৰাধাই বেবীক বাইদেউ বুলিয়ে মাতে। বয়সৰ অকণমান অজুহাতেৰে বাই-ভনীৰ ব্যৱধানটো অনুৰাধাই বেবীৰ লগত নাৰাখিবও পাৰিলেহেতেন নিশ্চয়। কিন্তু — — — অহঙ্কাৰী বেবীক অলপ নিলগত ৰখাৰ ইয়াৰ বাহিৰে যে তাই একো উপায় পোৱা

নাছিল। অনুৰাধাৰ মনটো কিবা কিবি লাগি গল। মোমায়েকৰ টান। আজি এবছৰে বেমাৰত কষ্ট ভুগিছে। বিদেশতো চিকিৎসা কৰিলে, কিন্তু ভাল নহল। ভাল নহবও। কাৰণ কৰ্মকল বুলি কিবা এটা আছে যদি মহানন্দ ফুকনে সেই কৰ্মকল ভোগাৰ অস্ততহে মৃত্যুৰ শীতল কোলাত জ্বিৰণি লব পাৰিব। ইয়াৰ আগতে নহয়। বেবীহঁতৰ কথা ভাবিলে অনুৰাধাৰ মনটো ঘূণাৰে উৰি পৰে। ইমান নিষ্ঠুৰ সিহঁত। এবছৰ আগৰ এটা ঘটনাৰ কৰুণ দৃশ্য অনুৰাধাৰ মানস পটত ভাহি উঠিল।

এবছৰ আগতে ঠিক এইদৰেই এদিনাখন সন্ধিয়া বেবীয়েই ফোন কৰিছিল। সেইদিনাও অনিচ্ছাস্বত্বে অনুৱেই বিচিভাৰটো ডাঙি ধৰিছিল। বেবীয়ে অনুৰাধাৰদেউতাকক মাতি-ছিল সিহঁতৰ ঘৰলৈ মাকৰ যোৱা-থোৱা অৱস্থা বুলি। অনুৰাধাই দেউতাকক লৈ সিহঁতৰ ঘৰলৈ বুলি ঢাপলি মেলিছিল এটা সৰল মনেৰে।

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

সেইদিনা অনুৰাধাই দেউতাকৰ লগত দেউতাকৰ ইচ্ছাৰ বিৰুদ্ধেই গৈছিল। কাৰণ বেবীৰ মাকৰ নিভাজ মৰম, দৰদী মাতৃ হৃদয় খনক অনুৰাধাই কেতিয়াও নেওচা দিব নোৱাৰে। সেয়ে মামীয়েকৰ নিশ্চিত মৃত্যু সম্ভাবনাৰ আশঙ্কা দেখি এবাৰ চাইলম বুলিয়েই গৈছিল।

কিন্তু ঘৰৰ ভিতৰত ভৰি দিয়েই অনুৰে যি দেখিছিল ভাবিলে তাইৰ গাৰ নোমবোৰ এতিয়াও শিঞৰি উঠে। আৰু এখন মৃত্যুমলিন মুখ তাইৰ মনৰ পটত ভাহি উঠে। সেয়া মুখ প্ৰদীপৰ। বেবীৰ খুৰাকৰ একেটি লৰা প্ৰদীপ। সৰুতেই মাতৃহীন। প্ৰদীপ ডেকা হওঁতে-নোঁহওঁতেই খুৰাক দয়ানন্দ ফুকনৰো মৃত্যু হল। জীৱনৰ কৰুণ অধ্যায়টো লৈ প্ৰদীপ অথাই সাগৰত পৰিল। সমাজত এজন আদৰ্শ অভিভাৱক আৰু নেপথ্যত শোষকৰ আৰু নিৰ্দয় শাসকৰ ভূমিকা লৈ মহানন্দ ফুকনে প্ৰদীপক দিলে এটা উশৃঙ্খল জীৱন। যাৰ ফলত মেটিক পৰীক্ষা নিদিয়াকৈয়ে প্ৰদীপ ৰাজপথত নামি পৰিল এটা অঘৰীৰ দৰে। সুযোগ পাই ফুকনেও প্ৰচাৰ কৰিলে প্ৰদীপ চোৰ-গুণ্ডা, লম্পট, চৰিত্ৰহীন, মদাহী বুলি। বেচৰা প্ৰদীপ অৱশেষত এটা কাৰখানাত দিনে মজুৰীৰ কাম কৰি জীৱিকাৰ উলিয়াবলৈ সক্ষম হৈছিল। তাৰ অন্তৰখনে এটা নিষ্ফল আক্ৰোশত, বেজাৰত গুমৰি-গুমৰি মাজে মাজে কালি উঠিছিল। কাৰণ তাৰ মাটি-বাৰী সাঁ-সম্পত্তি ফুকনে অলপ ভাৱে হস্তগত কৰি লৈছিল। মাজে মাজে সি বিদ্ৰোহ কৰি ইয়াৰ কৈফিয়ৎ বিচাৰিব খুজিছিল ফুকনৰ ওচৰত। কিন্তু এটা কপৰ্দকহীন ভিক্ষাৰীয়ে সমাজপতি মহানন্দ ফুকনৰ বিৰুদ্ধে থিয় হবলৈ আজিৰ সমাজত যে তিলমানো ঠাই নাই। আজিৰ যুগ যে পূজিপতিৰ যুগ। যি যুগত দুখীয়া হৈ জন্ম ধৰাটোৱেই যে মহাপাপৰ কথা।

প্ৰদীপৰ কথাবোৰ অনুৰাধাৰ এটা এটাকৈ মনত পৰি যায়। পৰি যায় সেই 'সঙ্গীত সন্ধিয়া'ৰ অসহায় নিশাটোৰ কথা। 'সঙ্গীত সন্ধিয়া'ত গীত পৰিবেশনৰ বাবে অনুৰাধাও জিলা পুথিভঁৰাললৈ গৈছিল। ঘূৰি আহোতে নিশা প্ৰায় ডেৰটামান বাজিছিল। হাত ঘড়ীটোলৈ চাই অনুৰাধা চকু-খাই উঠিছিল। ঘৰৰ পৰা নিবলৈ গাড়ীওষে আহিব নোৱাৰে তাই নিজেই ভালদৰে জানে। ইমান ৰাতি ৰিক্সাও যে পোৱা নেযায়। ভাবি-ভাবি অনুৰাধাৰ চকুহাল সেমেকি উঠিছিল। এই দুৰৱস্থাত এখনি সহায় হাত মেলি তাইৰ ওচৰলৈতো সেইদিনা কোনো আগবাঢ়ি অহা নাছিল। বৰং পৰিহাস কৰি কৈছিল তাইৰ সহপাঠী লৰাবন্ধু কেইজনে— 'বাকী — ৰাতি টোক গীত মাতেৰেই বিদাই সম্ভাষণ জনালে কেনে হব মিঃ বৰুৱা'— উত্তৰ তাই একো দিব নোৱাৰিছিল। গোটেই লৰাবোৰৰ ওপৰতে অনুৰাধাৰ ভীষণ খং উঠিছিল। নিজৰ ওপৰতো খং উঠিছিল ছোৱালী হৈ জন্ম লোৱা বাবে। দুই ফালৰে ঘৰলৈ যোৱা চিনাকি বাটটোৱে তাইৰ অকলে যাবলৈ সাহস নিশ্চয় আছিল। কিন্তু — — — ভয় লাগিছিল তাইৰ সেই ভয় বাটৰ কাষৰ হাবিয়নি কেতৰাৰ বাঘ-ভালুকলৈ বুলি নহয়। সেই ভয় মানুহৰূপী বাঘ-ভালুকলৈ হে। কুৰি শতিকাৰ মানুহৰে আজি বনৰ বাঘ-ভালুকতকৈও ভয়স্কৰ। গুণা-গুণা কৰি থাকোতেই অচিনাকি মাত এয়াৰ গুনি তাই বৰ আচৰিত হৈছিল। — 'ভনীটি বেয়া নেপোৱা যদি বলা— ময়ে থৈ যাব পাৰিম। ময়োতো সেই বাটেৰেই যাম'— অনুৰাধাই বিনা প্ৰতিবাদে বিনা বাক্যব্যয়ে প্ৰদীপৰ পাছে পাছে সেই নিশা মন্ত-মুজাৰ দৰে মাথো গৈ আছিল। ভাবি গৈছিল— বেবীহঁতে কোৱা সেই প্ৰদীপ নামৰ চৰিত্ৰ-

হীন লম্পট লৰাটোৰ কথা যাৰ লগত দৌভাগ
ৰাতি নিঃসঙ্কোচে তাই আহিব পাৰিছিল।
ক'তা— প্রদীপৰ মাজিত কথা-বতৰাত অনুৰা-
ধাইতো চৰিত্ৰহীনতাৰ একো লক্ষণকেই দেখা
নেপালে। এয়া তেনে বেবীহঁতৰ মনে সজা
মনেৰে গঢ় দিয়া কথা। কথাবোৰ কিবা
সাঁথৰ-সাঁথৰ যেন লাগিল তাইৰ। যৰৰ পদূলিত
প্রদীপৰ মাত শ্ৰুতি অনুৰাধাৰ তন্ময়তা ভাঙি
গৈছিল। —‘এইকণ যাব পাৰিবা নহয়— মই
যাও দেই’— প্রদীপক তাই সেই সময়ত
ধন্যবাদ দিবলৈ ভাষা বিচাৰি পোৱা নাছিল।
ধন্যবাদ নামৰ শব্দটোৰে তাৰ এই মহৎ
উপকাৰক হয়তো সৰুও কৰিব খোজা নাছিল।
তাইৰ অজ্ঞাত সাৰেই এষাৰী সৰু মাত
ডিঙিটোৰে সৰকি আহিছিল। কেতিয়াবা
আহিবাচোন প্রদীপ দা — — — প্রত্যুত্তৰত
প্রদীপে কি কৈছিল শ্ৰুতি পোৱা নাছিল
অনুৰাধাই।

প্রদীপ অৱশ্যে কেইবাদিনো আহিছিল
অনুৰাধাইওতৰ যৰলৈ। মাক-দেউতাকেও
প্রদীপক বৰ মৰম কৰিছিল। বেবীহঁতে সুমুৱাই
দিয়া প্রদীপ সম্বন্ধে ভুৱা ধাৰণাটোও মনৰ
পৰা একেদৰে মোচ খাই গৈছিল। পাছলৈ
অনুৰাধাক অনু বুলি মতিবলৈ লৈছিল সি।
ককাই ভনীৰ মধুৰ সম্পৰ্ক এটা গঢ় লোৱাৰ
লগে লগে প্রদীপে অনুক ‘তই’ বুলিয়েই কথা
কৈছিল।

অনুৰাধাৰ বেচ মনত আছে— নিজৰ ভাগ্য
বিড়ম্বনাৰ কথা কৈ কৈ সঁচাকৈয়ে প্রদীপ
এদিন বৰ অধীৰ হৈ পৰিছিল। দৃঢ়তাৰে
মাথো কৈছিল— ‘চাবি অনু এদিন বৰদেউতাৰ
ওচৰত মই ইয়াৰ কৈফিয়ৎ খুজিম। কি
অধিকাৰত তেওঁ মোক এনেকৈ সৰ্কহাৰা কৰি
তুলিলে— কি অধিকাৰেৰে মোৰ পৈতৃক
সম্পত্তিৰ পৰা বঞ্চিত কৰিলে — — — চাবি

অনু— মই ইয়াৰ প্ৰতিশোধ লম’
প্রদীপৰ চেহেৰা দেখি অনুৰাধাইয়ো বৰ ভয়
খাইছিল।

সঁচাকৈয়ে এদিন ভাবাবেগত উন্মত্ত হৈ
প্রদীপ মহানন্দ ফুকনৰ ডুইং কুমত হাজিৰ
হল। ফুকনে পৰম তৃপ্তিৰে সন্ধিয়াৰ বাতৰি
শ্ৰুতি আছিল। অনধিকাৰ প্ৰবেশৰ অপৰাধতে
প্রদীপক অপৰাধী কৰি গৰজি উঠিল ফুকন।
প্রদীপো গৰজি উঠিছিল দুওণ খণ্ডেৰে। ফুকনক
শেষ বাৰলৈ মাথো ক্ষুধি লৈছিল— তাৰ প্ৰাপ্য
সম্পত্তি দিবনে নিদিহে প্রদীপৰ
ওপৰত পুহি ৰখা খণ্ডে ফুকনৰ চৰম সীমা
পাইছিলগৈ। ফুকনৰ হাতৰ ৰাইফেলটো গৰজি
উঠিল হঠাত। লগে লগে এটা কৰুণ আৰ্ত্তনাদ
..... প্রদীপৰ জীৱন বন্তি ফুকনৰ ডুইং
কুমৰ মজিয়াতে চিৰ দিনলৈ সেইদিনা নুমাই
গৈছিল। মজিয়াৰ দামী কাৰ্পেথন তাৰ বুকুৰ
তেজেৰে ৰাঙলী হৈ পাৰিছিল।

অনুৰাধাইতৰ মটৰৰ শব্দ শ্ৰুতি উত্তেজিত
ফুকন দৌৰ মাৰি ওলাই আহিছিল। কাষ
চাপি আহিছিল অনুৰাধাৰ দেউতাকৰ কাষলৈ—
কানে কানে কিবা ফুচ-ফুচাই কোৱা দেখিছিল
অনুৰাধাই। ডুইং কুমৰ মজিয়াত পৰি থকা
প্রদীপৰ তেজেৰে লুতুৰি-পুতুৰি দেহাটো দেখি
বিকট এটা চিঞৰ মাৰিছিল তাই। কান্দিছিল—
অনুৰাধাই খুব কান্দিছিল নিজৰ ককায়েক
এটাৰ অকাল মৃত্যুত কন্দাৰ দৰেই তাই ইমান
বিনাই কান্দিছিল আদালতত মহানন্দ
ফুকনৰ কোনো শাস্তিয়েই নহল। কুৰি শতিকাৰ
আইন-আদালতৰ চকৰিও যে ধনীৰ অনুবুলে
ঘূৰে— শুপীকৃত কাগজৰ টকাৰ হেঁচাত
আইনৰ মেৰপাকো যে চূৰ্ণ-বিচূৰ্ণ হৈ পৰে।
কিন্তু এখন আদালতত খালাচ পালেও মহানন্দ
ফুকনে আন এখন আদালতত খালাচ পোৱা
নাছিল। সেই আদালত লোক চকুৰ অন্তৰালত

বন্দাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

থকা বিশ্ব নিয়ন্তাৰ আদালত।

পাপৰ পৰিণাম স্বৰূপে দুৰাৰোগ্য ব্যাধিত
এবছৰে ভুগি আছে। জীৱনত কৰি অহা
দুৰ্দ্ধতিৰ সোঁৱৰণী বোৰ ৰোগ শৰ্য্যাই ফুকনক
বাৰে বাৰে সোঁৱৰাই দিছিল। গভীৰ অনুতপ্ত
হৈছিল তেওঁ। সেয়ে প্ৰদীপৰ প্ৰতি কৰা
অন্তাই আচৰণৰ কথাও মুক্তকণ্ঠে দেউতাকৰ
আগত স্বীকাৰ কৰিছিল। ৰোগ যন্ত্ৰণাৰ আশু
আৰোগ্যৰ আশাত— হয়তোবা মৃত্যুৰ মাজেৰেই
ৰোগ যন্ত্ৰণাৰ হাত কৰাৰ আশাত তেওঁ
পাপকথা স্বীকাৰ কৰিছিল। এবাৰেই নহয়
বহুবাৰ। সেই মহানন্দ ফুকন তাইৰ মোমা-
য়েকৰে আজি হেনো বৰ টান। নিশাটোৰ
বাবে অকনমান সহায় বিচাৰি দেউতাকক

মতাই নিছে বেবীহঁতে। অতীত— বৰ্ত্তমানক
নিৰীখি-নিৰীখি কেতিয়াযে গভীৰ টোপনী
আছিল গমেই নেপালে অনুৰাধাই। গমেই
নেপালে অনুৰাধাই। পুৱা— ৮৫ টা মানত হে
সাৰ পালে— দেউতাকৰ মাতত। 'অনু—
কিমান শুই থাক— উঠে'—

দেউতাকে মাকৰ আগত কোৱা কথা-
বতৰাত গম পালে যে মোমায়েক হেনা ৰাতি-
পুৱাই অহাৰ লগে-লগে ঢুকাল। দেউতাক
পুৱা ৭৫ টা মানতহে ঘৰ পালেহি।

অনুৰাধাই নিজক নিজেই কৈ উঠিল
অৱশেষত পপীয়াতৰাটো তেওঁ নীলা আকা-
শখনৰ পৰা খহি পৰিল।

‘জগতৰ কি অপকৰ্ম নিয়ম কৰ নোৱাৰি, ধাৰ্ম্মিক আৰু নিৰ্দোষী মানুহক যত আপদ আছে,
সোপাই বেচি ধৰে। দুটাই কত অপকৰ্ম কৰি গা সাৰিব তাৰ ঠিক নাই, কিন্তু সত্তাই হেজাৰ
সংপথত থাকি কাৰ্য্য কৰক তথাপি তেওঁ দুখ জালেৰে মেৰ খায়’।

—বেজবৰুৱা।

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

‘জয়ন্তই মোক মাথোন প্রশ্ন কৰিবলৈ ধৰিলে—
“আমাৰ মাকে, আমাৰ বাবাকে, আমাৰ
শিখা দিদিৰে কিৰিয়ে দিতে পাৰবেন” তাৰ
কথাবিলাক যেন মই শূনিও নুশুনোঁ হৈ বুলো’।

নলিনী বৰুৱা দাস
প্রথম বার্ষিক (কলা)

মুক বেদনা

(মিনি গল্প)

সেইদিনা কি বাৰ আছিল মোৰ মনত
নাই, ৰাতিপুৱাৰে পৰা মনটো সেমেকা। ভাল
লগা নাছিল। আবেলি নিউ বঙ্গাইগাওঁলৈ বুলি
ওলালোঁ। ষ্টেচনৰ হুইলাৰৰ দোকানৰ সন্মুখত
সিদিনাৰ খবৰৰ কাগজখন এনেয়ে ওপৰে
ওপৰে চকুফুৰাই আছিলোঁ। কিন্তু হঠাতে
কাৰোবাৰ মাত শূনি পিচলৈ ঘূৰি চাই দেখো
এটি সৰু লৰাই হাতত এখন খাল লৈ কিবা
যেন বিচাৰিছে। মই সুধিলোঁ “কি লাগে”।
সি কলে—“বাবু আজ থেকে তিন চাৰ দিন
আমি ভাত খাই নাই, তুমি খাবাৰ দেন”।
ষ্টেচনত এনেকুৱা বহুতো লৰা ছোৱালী লগ
পোৱা যায় কিন্তু এই লৰাজনক দেখি মোৰ
কিয় জানো কোঁতুহল জাগিল তাৰ বিষয়ে
জানিবলৈ। লৰাজনক ষ্টেচনৰ এখন কেণ্টিনলৈ
লৈ গৈ তাক যি মন যায়— তাকে খাবলৈ
কলোঁ। খোৱা হোৱাৰ পিছত মই সুধিলোঁ
“তোমাৰ নাম কি”? “জয়ন্ত সাহা”। ঘৰ
বাংলাদেশৰ কোনোবা নন্দনপুৰ নামৰ গাঁৱত।
তাৰ পিছত সি-স্মৃতি ৰোমন্থন কৰি পাতনি
মেলিলে তাৰ ভয়াবহ অতীতৰ কৰুণতম
কাহিনী।

মাক দেউতাক আৰু বায়েকৰ সৈতে
সিহঁতৰ পৰিয়ালটিও আছিল এটি সুখী পৰিয়াল।

দেউতাক আছিল হাইস্কুলৰ শিক্ষক। জয়ন্তৰ
বায়েক শিখা নবম মান শ্ৰেণীৰ ছাত্ৰী। ঠিক
সেই সময়তেই আৰম্ভ হৈছিল হিটলাৰৰ বৰ্দ্ধ-
ৰতাতকৈও জঘন্য বৰ্দ্ধৰ ইয়াহিয়াৰ পৈশাচিক
তাণ্ডুলীলা। সেই দিনা কোন মাহৰ কিমান
তাৰিখ আছিল জয়ন্তই থিক কৈ কব নোৱা-
ৰিলে। ৰাতি সিহঁতে খাই-বৈ শুইছিল। কিন্তু
মাজৰাতি কিহবাৰ চিঞৰ বাখৰত সিহঁতে
সাৰ পালে। জয়ন্তই চকু মেলিবলৈ নোঁপাওতেই
সিহঁতৰ ঘৰৰ দৰজা ভাঙি সোমাই আহিল
চাৰিজন পাকিস্তানী খান সৈন্য। দেউতাকে
বাধা দিবলৈ যাওতে সেই নৰ পিশাচহঁতৰ
বাইফুলৰ বেনেটে তেওঁৰ কথা চিৰদিনৰ বাবে
স্তব্ধ কৰি দিলে। তাৰ পিছত আৰম্ভ হল
এক জঘন্য পৈশাচিক তাণ্ডুলীলা। সেই
তাণ্ডুলীলাৰ বলি হল জয়ন্তৰ মাক আৰু
বায়েক শিখা। তাৰ পিছত কি হল জয়ন্তই
কব নোৱাৰিলে। সি মাথোন বাৰে বাৰে
মোক প্রশ্ন কৰিবলৈ ধৰিলে “আমাৰ বাবাকে
আমাৰ মাকে, আমাৰ শিখা দিদিৰে কিৰে
দিতে পাৰবেন? পাৰবেন??” তাৰ কথা বিলাক
শূনি তাক মই সান্তনা দিবলৈ যে ভাষা
বিচাৰি নাপালোঁ। কি বুলি তাক সান্তনা দিম।
মাথোন নীল আকাশলৈ চাই ভাবিলোঁ ভগবান
তুমি আছানে নাই?

॥ সংক্ষী ॥

বেথা সিন্‌হা ।

প্রথম বাৰ্ষিক (কলা)

—‘বাবু কুলি! বাবু কুলি!’ দুনিয়াবোৰৰ মাতত আৰু অসংখ্য যাত্ৰী জনতাৰ এক তীব্ৰ কোলাহলত মোৰ তল্লা ভাগিছিল । এণ্ডামুৰি দি উঠি দুচকু মোহাৰি থিৰিকিৰে নীৰিক্ষণ কৰি দেখিছিলোঁ— জুংচন ‘বঙিয়া’ পাইছোহি । কাহিলি কাহিলি নব প্ৰভাত । ডিচেম্বৰৰ হিম-চেটা কোমল বা ছাটিয়ে বুকু কঁপাইছিল । সুদূৰ আকাশৰ পৰা নামিতহা সুনিবিড় কুঁৱলি জাকে বসুমতীক আকোৱালী চুমিছিল আৰু এটা অখ্যাত মূৰ্ত্তত নৱৰাগে বক্তিম পুৱালী সুকথৰ, জিলমিল বদালিয়ে বঙিয়াৰ বুকুত এমুঠি বং সিঁচিছিল । হাত-মুখ ধুই প্ৰাতঃ ভোজন সমাপ্তিৰে প্লেটফৰ্মৰ এমুৰৰ বেঞ্চ এখনত বহি পৰিছিলো ভাটীমুখী বেলখন আগমনি পথচাই, আৰু নিমাওমাও ভাবে বহি বহি তল্লাভুতহৈ ভাবিছিলো সেইদিনা বহতো কথাকেই । ভাবিছিলো সৌহাৰ্দ শামলৰ কথা, নীলাভৰ কথা, নিভানা বেগমৰ কথা । শামল, নিভানা আৰু নীলাভ; নীলাভ, নিভানা আৰু শামল । তিনিটা বিচিত্ৰ জীৱন, ভিন্ন চৰিত্ৰ । পৃথিবী নামৰ নাট্যৰত এই তিনিটা প্ৰাণীয়ে যেন একোটা অন্তত, অনাদৃত অভিনয় কৰি গৈ আছে আৰু মই যেন তাৰ এজন বিস্মিত দৰ্শকহৈ বৈ আছে । চেক্সপিয়েৰৰ কথাষাৰ বাৰে বাৰে মনত পৰিছিল :

“All the world’s a stage

And all its men and women mere
players.”

নিজৰ অন্তৰকে নিজে প্ৰশ্ন কৰিছিলো বহ— বহবাৰ — ভুলকাৰ ? ??..... ??? শামলৰ নীলাভৰ নে নিভানাৰ ? হয়তো নীলাভ, হয়তো নিভানাৰ ; কিন্তু শৈশৱ লগৰী যি শামলৰ চৰিত্ৰত আজিকোপতি কোনো এটি সাধাৰণ দোষ দুৰ্জলতাৰো লঘু ইন্দ্ৰিত পোৱাহি নাই, সেই শামলে জানো ভুল কৰিছে ? সহজতে যিয়ে ভুল নকৰে জটিলত কৰিব পাৰে জানো ? কোনোবাই জানো কবখোজে— শামলে এজনী মুছলমানী ছোৱালীক ভাল পোৱাটোৱেই ভুল ? কোনোবাই জানো কবখোজে— মৰম-চেনেহ দান-দয়া, অকল্পাৰ জাতি ধৰ্ম্ম আছে ? কব হয়তো এইখন সমাজে— যিখন সমাজ কোঁতিকলীয়া একাৰৰ বুকুতে কুন্তকৰ দৰে আজিও তল্লাত মগ্ন আৰু কব হয়তো এইখন সমাজে— যিখন সমাজে মাত্ৰ এটা সুক্ষ্ম জ্ঞান দৰ্শতে জীয়াই থকাৰ সপোন দেখিছে । এৰা, ইহঁতেইটো পৃথিবীৰ একোটা বিকৃত ফাল, ইহঁতেইটো জীৱনৰ বিকল ৰূপদাতা ।

... .. সচাঁকৈয়ে নীলাভে বাক নিভানাক বিয়াকৰিলে কিয় ? শামলৰ দৰে এজন নম্ৰ বিনয়ী সৌহাৰ্দ বন্ধুৰ প্ৰাণত ইমান নিষ্ঠুৰাঘাট কৰি বন্ধুত্বৰ এনাজৰী ভাল ছিঙি দিলে কেনেকৈ ? শামলৰ আৰু নিভানাৰ সেই গুপ্ত সম্পৰ্ক থিনিৰ বিষয়ে সি জানো অজ্ঞাত ? হবও পাৰে ; কাৰণ শামলৰ অন্তৰফালটোৰ উমান পোৱা বৰ জটিল । ভূমিকল্প উদগিৰণ হৈ পৃথিবীৰ বুকু ফাঁট যোৱাৰ দৰে যদি

বড়াইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

তাৰো বুকুখন অসীম দুখৰ উদগিৰণত ফাঁটি যায় তথাপি সি অব্যক্ত। একমাত্র চৰিত্ৰদোষ তাৰ সেইখিনিহেই। পৃথিবীখনক হয়তো সি সদায় এটা সপোন বুলিয়ে ভাবে। কিন্তু—সকলো সময়তে, সকলো ক্ষেত্ৰতে জানো পৃথিবীখন আমাৰ সপোন? আকোঁ নিভানা—
……। তাই মহাভুল কৰানাইতো? শামলক তাই প্ৰভাৱণা কৰা নাইতো? নহলে বাক নীলাভৰ—সৈতে তাই বিয়াহোৱাৰ অন্তৰালত কি নিহিত থাকিব পাৰে? অ' নহয়; বন্ধিমৰ কথাষাৰেই সত্য—“চিকাৰীয়ে চিকাৰ কৰে, সকলো চিকাৰ নেখায় চিকাৰ কৰিয়েই আনন্দ। মানুহে মাছমাৰে, সকলো মাছ নেখায়, মাছ মাৰিয়েই আনন্দ।” হয়তো নিভানাও শামলক তেনেদৰে মাৰিয়েই আনন্দ পাইছে। সোঁ সিদিনা মাথোঁ দেৱজিতৰ মুখৰপৰা নিভানাৰ কুচৰিত্ৰৰ বিষয়ে শুনিছিলো। অকল দেৱজিতৰ পৰাই নহয়, আনবহুতৰ পৰাও বহুদিন শুনিছিলোঁ যদিও থেক, মনোভাৱ এটাৰ বশবৰ্ত্তিহে একোটা অপ্রমাণিত কথাকে আশ্ৰয় কৰি নিভানাক ভুলৰ কেন্দ্ৰ কৰিবলৈ টান পাইছিলোঁ। টান পোৱাৰ কাৰণ হয়তো—

Distance gives and enchantment to the view. যিহেতু দূৰৰ বস্তুবোৰ মানুহৰ দৃষ্টিত সদায়ে ধুনীয়া, ক্ৰটিহীনহৈ ধৰা দিয়ে। এতিয়া বুজিছোঁ মানুহৰ তেনে অজ্ঞতা মানেই মূৰ্খতা। আজি আক বুজিবলৈ নিস্প্ৰাণ নহও যে সঁচাকৈ দেৱজিতৰ কথাবোৰ প্ৰকৃত সত্যৰ ভিত্তিতে প্ৰতিস্থিত আছিল। দেৱজিতে যিকোনো কৈছিল

—Nibhana is a prostitute. আনহাতে নীলাভ! এৰা He is also a Lecherous brute. কলেজৰ ছাত্ৰাবাসত একেলগে থকা কালত সি নিজেই এদিন নীলি, অপূৰ্ণা, নন্দা বিজাতা আদি ভালেমান ছোৱালীৰ সৈতে তাৰ ৰিভংস আপচু কাহিনীবোৰৰ কথা

কৈছিল। আনহাতে ছোৱালীবোৰক হেনো সি সদায়ে এটা সাময়িক সুখৰ সামগ্ৰী বুলিহে ভাবে যদি সেয়ে হয়, নিভানাক জানো সাময়িক সুখৰ সামগ্ৰী বুলি ভাবিয়েই সি বিয়া কৰালে? কোনে জানে মানুহৰ জীৱনত প্ৰতিটি পাকতে কাৰ কিমান ভৰি আছে মাথো পঙ্কিলতা। ভাৱি ভাৱি কবনোৱাৰাকৈয়ে এযাৰি দীৰ্ঘ নিশ্বাস নিগৰি আহিছিল, এনেতে ভাটী-মুখী ৰেলগাড়ীখনৰ দিগন্ত হাঁহাকাৰী এক বিকট সুঁহৰিয়ে-মোৰ ভাৱৰ ইন্দ্ৰজালিকতা খেলিমেলি কৰিদি এটা দৈত্যৰ আকৃতিৰে ৰেলখন প্লেটফৰ্মৰ দাঁতি পাইছিল। উদ্ভুলি মুদ্ভুলি অগতন যাত্ৰীৰ চপল কোলাহলে যেন ৰঙিয়াৰ প্লেটফৰ্মখনিকো অধিক চপল কৰি তুলিছিল। এটা নাম নজনা মুহূৰ্ত্তত কুচি মুচি ভবা এটাত বহি পৰিছিলো। আক অপৰাহু সময়ত ঘৰ পাইছিলোঁ। এটা বেদনা মিশ্ৰিত ভাৰাক্ৰান্ত মনলৈ। ঘৰলৈ আহিয়ো সেই একোট ভাৱ-চিন্তাই অধীৰ কৰি তুলিছিল। ধিক্কাৰ আহিছিল মনলৈ—কিয় নীলাভৰ বিয়াখাবলৈ গৈছিলো আক বিয়ালৈ গৈ এয়া কি এটা মৰ্মসাত্তিক ইতিহাসৰ গধুৰ বোজা কঢ়িয়াব লগীয়া হৈছিল। হয়তো নিভানাৰ সৈতে তাৰবিয়া—বুলি জনাহেতেন কেতিয়াও নগলোহেতেন। নীলাভ, নিভানাৰ বিয়াৰ এয়া দুবছৰ পিছত চিঠি এখনি পাইছোঁ। শামলৰ চিঠি। চিঠি নহয়; যেন কাহিনী—চিঠিৰ সন্দৰ্ভত লিখা এক দীঘল কাহিনীয়েই লিখিছিল :

সুহৃদ - জিতু!

জীৱন মহীক্ৰমৰ পৰা সৰাপাতৰ দৰে দুটি বসন্ত সৰি গ'ল। এই সুদীৰ্ঘ বছৰ দুটিত তোৰপৰা ভালেকেইখনি চিঠি পাইছোঁ যদিও উত্তৰ দিবলৈ পৰা নাই। পৰা নাই নহয়; দিয়া নাই। দিয়া নাইয়ো নহয়, সঁচাকবলৈ

হলে —তোৰ কিছুমান বেবেৰি বাৎ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ দিয়াৰ ভাষাকে বিছাৰি পোৱা নাছিলো । সেয়েহে তুমিয়ে ছাগৈ এতিয়া অভিমানত মৌনব্ৰত অৱলম্বন কৰিছা । যি হওক তোমালৈ মনত পৰিলে, কলেজত পঢ়ি থকা কালৰ সেই সপোন সপোন লগা দিনবোৰলৈ মনত পৰে । মনত পৰে দেৱজিত, নীলাভ ইন্দ্ৰজিত, সুবাস ইত্যৰ কথা । অৱশ্যে তোমাৰদৰে সিহঁতক ইমান নীবিড় বা আপোন কৰি লব নোৱাৰিছিলো বাবেই হয়তো মোৰ জীৱনৰ ঠেঙেদি বোৰৰ ইন্দ্ৰিত জনাৰ সূযোগ দিব পৰা নাছিলোঁ । আকৌ জনাৰ সূযোগ দিব নোৱাৰা বাবেই জীৱনৰ কোনোবাখিনি জমাট বৈ গল ভুলৰ সপোন । জিতু ! তোমাৰ কথা এয়াৰ আজিও মনত পৰে— “আনক বুজিব নোৱাৰাটো এটা অক্ষমতাৰেহে পৰিচয়, কিন্তু নিজকে নুবুজা মানেই জীৱনত হ'মুনিয়াহ ।” সঁচাই, বোধহয় ময়ো নিজকে নুবুজিলো আৰু সেয়েহে মোৰো জীৱনত বৈ গ'ল এটা হ'মুনিয়াহ । কিন্তু জীৱনৰ আচল ৰূপ, এইখিনিহে নহয়-জানো ? অ' এনে আৰম্ভণীৰ কলেবৰ পঢ়ি তুমি নিশ্চয় ভাবিছা যে কিবা অপ্ৰত্যাশিত সমস্যাৰ সন্মুখীন হোৱা বাবে এনেকৈ লিখিছোঁ । এৰা জিতু, তোমাক আজি মোৰ এটা কাহিনীকে কৈ বেদনাগধুৰ জীৱনৰ ভাৰসম্য অকল পাতলাম বুলি ভাবিছোঁ । অৱশ্যে নতুন কাহিনী বিশেষ একো নহয় —পুৰনাই, কিন্তু মন নিকেতনতহে নিতে নৱৰূপে ধৰা দিয়ে । পিছে কওঁ বোলোতেই এনেএটা অপ্ৰিয়, অপ্ৰাব্য বিগৰ্হিতঃ কাহিনী ইমান সহজভাবে কেনেকৈ যে, প্ৰকাশিম ভাষাই বিচাৰি পোৱা নাই । তোমাৰদৰে এখন ভাষা-অভিধান মুখস্থ থকাহেতেন ময়ো ভাষা ছানি ছানিয়েই লিখিব পাৰিলোহেতেন । বাক্য যক্ ।

জিতু ; এয়া দোভাগ ৰাতি । অনুজ্ঞা

কোঁমুদী । মৰিশালিৰ অপদেৱতা বোৰৰ বাহিৰে ছাগৈ কোনেও সাৰে নাই, সাৰে আছোঁ মাথো মই আৰু সাৰে আছে সেয়া বিৰামহীন ভাবে মাতিথকা উইচিৰিঙাটো । জৰী গছৰ পাতে পাতে নিগৰি পৰা ৰাতিৰ নিয়ৰ টোপালবোৰে যে, অতীতৰ স্মৃতিকে সোঁৱৰাই দিছে । স্মৃতি মানেটো জানাই ‘বিউটিৰ’ স্মৃতি । অ’ ‘বিউটি’ বুলি কলে তোমাৰ আৰু বুজাত খোকোজা লাগিব কিজানিবা । মানে নিভানা বেগমৰ আন এটি নাম ‘বিউটি বেগম’ । অৱশ্যে নামও নহয়, অকল মইহে তাইক তাহানিৰে পৰা বিউটি বুলি মাতিছিলো । তুমি জানাই জিতু বিউটিক একালত মই ভাল পাইছিলো আৰু সেই ভালপোৱা আছিল মোৰ অদ্ভাৱ, অশেঙ, অনন্ত—তুমি মাথো এইখিনিকেই হয়তো জানা অৱশ্যে ইয়াতকৈ অধিক জানিবলৈ সূযোগ নিদিয়াটো আছিল মোৰেই ভুল । মাথো ভুলেই নহয়, মহাভুলো, কাৰণ এতিয়া নকৈ উপলব্ধি কৰিছোঁ—পৃথিৱীত জীয়াই থাকিবলৈ অস্তঃ বিশ্বাসৰ প্ৰয়োজন, সত্যতাৰ দৰ্কাৰ সেইবুলি কাহানিবা অ বিশ্বাস বা অসত্য অৱলম্বন কৰিছোঁ বুলিও কব নোৱাৰো । কিন্তু অব্যক্ততাই মোৰ ভুল—যি ভুলতে বৈ গল বহুতো বিবহ বেদনাৰ হ'মুনিয়াহ ।

শুনা জিতু এসময়ত দেউতাইতৰ অফিচৰ কৰ্মচাৰী সকলে বালিভাত খাবলৈ গৈছিল বৰদোৱালৈ । ময়ো গৈছিলো । দেউতাক ভেতিদ আলিৰ সৈতে বিউটি আৰু সৰুভনী মিৰ্ণাভা ইতেও গৈছিল অকল সিহঁতেই নহয় দেই, আভা, সাগিনা জ্যোতিকা আৰু ৰঞ্জিতা, নুপুৰ, অনুপম হতেও গৈছিল মহাপুৰুষ শ্ৰীমন্তশঙ্কৰ দেৱৰ জন্মস্থান বৰদোৱা । যি বৰদোৱাৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য দেখি অসমৰ ভূ-স্বৰ্গ বুলি আখ্যাতিবলৈ মন গৈছিল । কোনে কোন পিনে, কেনেকৈ বৰদোৱাৰ সেই ৰূপ-মাধুৰী পান কৰিছিল

নেজানো জিতু ; কিন্তু সকলো মূহুৰ্ত্তে 'বিউট' আছিল মোৰ নিচেই পিৰালি কাষত । আকাশী গঙ্গাৰ পাৰত বহি সেইদিনা বিউটক দিয়া প্ৰতিশ্ৰুতিৰ কথা আজিও মনত পৰে । কথা কবলৈ, পৰাহেতেন হয়তো সেই প্ৰতিশ্ৰুতিৰ সাক্ষী দিলেহেতেন আকাশীগঙ্গাৰ বুকুতথকা অমৰ শিলিখা জুপিয়েই । মনত পৰে কথাবোৰ— 'বিউট! জীৱনৰ বিনিময়ত আমি জানো অভিনয় কৰিছোঁ?' চুলচুলীয়া চকুজুৰীলৈ তাই কৈছিল— "তেনে অমঙ্গলীয়া কথা কব নেপায় শ্যামলদা! অভিনয় কৰিবলৈ যে মই শিকানাই । বিউটৰ ওঁঠ দুটিয়ে কঁপিছিল । আনন্দত নে অভিনয়ত নেজানো । তাই আৰু কিবা যেন কব খুজিছিল, কিন্তু কঁপি উঠা ওঁঠদুটি ফুটাব নেৱাৰি মোৰ বুকুৰ মাজত মুখখনি গুজি দি মাথো উচুপি উঠিছিল । বুজিছিলোঁ তাইৰ চকুত সেয়া হেজাৰ শ্ৰদ্ধাৰ অকথিত প্ৰাৰ্থনা দুগালে বৈ পৰা তাইৰ চকুলো দুধাৰী মচিদি সৰুকৈ ওঁঠভৰা চুমা এটি আঁকিদি বাওঁহাতৰ অনামিকাত এটি আঙঠি উপহাৰ দিছিলোঁ । তাৰ চাৰিমাহ মান পিছত দেখিছিলো বিউট পৰিবৰ্ত্তিতা । কিয় নেজানো । জানো মাথো— মোৰ পৰা দৃষ্টি আঁতৰাই তাই ক্ৰমাৎ কোনো এক নতুন আলহীৰ ওপৰত সেই দৃষ্টি নিষ্ক্ষেপ কৰিছিল । সেয়া আছিল হয়তো 'নীলাভ' । কথা এষাৰ মনত পৰে— "শ্যামলদা, তুমি আমাৰ ঘৰলৈ অহাযোৱা বন্ধকৰি দিবা । শিলপুখুৰীৰ আলিয়ে গলিয়ে যে, তোমাৰে মোৰে কথা ওলাই পৰিছে । এনে Nonsensical কথাবোৰ যে মই সহ কৰিব নোৱাৰোঁ ।" —বুজিছিলো কথাবোৰ খংভাৱলৈয়ে কৈছিল । কব খুজিছিলো শিলপুখুৰীৰ আলিয়ে গলিয়ে তোমাৰ মোৰ কথা ওলাই পৰাৰ বাবে জানো ময়েই দোষী ? কিন্তু সঁচা কবলৈ গলে বিউটক কিবা কটুকথা কৈ দুখদিয়াৰ মনোৰ্ত্তি মোৰ

কাহানিও নাছিল জিতু ; আৰু সেয়েহে এটা স্বাভাৱিক কঠেৰেই কৈছিলোঁ । —সমাজখনে যেতিয়া তোমাৰ মোৰ কোনো দায়িত্বকেই লোৱা নাই বা লব নোৱাৰে তেনে দায়িত্বহীন কথাবোৰ হিয়াত আশ্ৰয় দিয়াৰ প্ৰয়োজন কি বিউট ?" তাই আৰু কোনো কথা কবলৈ সুযোগ নিদি মোৰ কাষৰ পৰা উচাৎ মাৰি আঁতৰি গৈছিল, আৰু এটা মৰ্ম্মান্তিক আঘাতত বাকবদ্ধ হৈ বিউটহঁতৰ ঘৰৰ পৰা ওলাই আহিছিলোঁ । তেতিয়া ফুটগধূলি । গুৱাহাটী মহানগৰীৰ বুকুত জ্বলি উঠা নিয়ন চাৰিৰ পোহৰবোৰ বৰ অসন্তি বোধ হৈছিল । আকাশৰ অস্পষ্ট তৰাজাকেও যেন মোলৈ চাই উপহাস কৰিছিল । দূৰৰ পৰা ভাঁহি অহা দুই এটা পদূলিশুঙা কুকুৰৰ আৰ্ত্তনাদৰ সৈতে যেন মোৰ বুকুখনিও খং বিক্ষোভত আৰ্ত্তনাদ কৰি উঠিছিল— । মনত পৰিছিল "তুমি আমাৰ ঘৰলৈ অহা যোৱা বন্ধ কৰিবা..... তুমি আমাৰ ঘৰলৈ..... ।"

তাৰ ডেৰমাহমান পিছৰ কথা । বিউট প্ৰৱেশিকা পৰীক্ষা দি মোমায়েকৰ ঘৰলৈ গুচি গ'ল— লক্ষীমপুৰলৈ । গাখীৰতে মহৰ খুটি । গতিকে বিউটৰো ভালেই হ'ল, যিহেতু নীলাভেও তো লক্ষীমপুৰতে চাকৰি কৰি আছে বুলি তোক মনোভাব এটিৰ আশ্ৰয় লৈছিলোঁ । অৱশ্যে ভবাতকৈ তিমানদূৰ নহবপাৰে বুলিও এটা বিশ্বাস আছিল, যিহেতু যাবৰ পৰত তাই আমাৰ ঘৰলৈ আহি মোৰ খং, অভিমানখিনি হাঁহিমুখে জয়কৰি বিদায় লৈছিল এমাহৰ বাবে বুলি । আৰু কৈছিল— "ক্ষমাকৰিবা শ্যামলদা ! তোমাক সেইদিনা তেনেদৰে এটা অকথ্য কথাৰে প্ৰাণত দুখদি মই শান্তি পোৱা নাই আৰু তুমি ক্ষমা কৰিব নোৱাৰিলে শান্তিও নাপাম জীৱনত ।" বিউট লক্ষীমপুৰ গাইছিলগৈ । এমাহ গ'ল, দুমাহ গ'ল..... শীৰ্ষ

বন্ধাইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

অঙুলিৰ পৰ গণিছিলোঁ, অথচ বিউটি নাই
—নাছিল। চিঠি এখনি পাইছিলো :

শ্যামলদা !

“তমসা আবৃত বিগত দিন এটিত

তোমাক পাইছিলো,

আৰু তুমি সংগোপনে আঁকি দিয়া—

অলেখ আলেখ্যবোৰ ;

আকিঞ্চন হিয়াত সদায়ে সাচি থৈছো,

প্রানান্ত কালৰ এটি বিভৱ ।

অৱলা অতিথিৰ হ'মুনিয়াহ ভৰা

প্রার্থনা তুমি বুজা,—

তোমাৰ বিউটিৰ চকুপানীৰ পৰশো

চিনাকি, নেপাহৰিবা শ্যামলদা ,

পিঞ্জৰা বন্ধ উৰণীয়া চিত, প্রাচীৰ নেমানে
সেয়ে উৰে দূৰ অতীতৰ আকাশী গন্ধা বিচাৰি—

অমেধ্য হিয়াৰ প্রতি বন্ধে বই গ'ল

তোমাৰ মৰম, — চিন্মূলহীনঃ

প্রাণৰ মাজত তোমাক পাইছো

পাইছা জানো ? সেয়েই বহুত—

জীৱনৰ মাজত নেপালেও নেকালিবা দেই ।”

বিউটিক এই চিঠিৰ ভাৱ-ভাষাৰ আন্তৰিকতা
কিমানদূৰ সত্য আছিল কব পাৰেনে জিতু ;
লিখাৰ কোঁশলটি আছিল মাত্ৰ সহানুভূতি
জন্মাবৰ বাবে সুচতুৰ আটবদৰে কৰা এটা
কৃতিত্বৰহে পৰিচয় । নহলে বাক বিউটিয়ে
এমাহৰ বাবে বুলি ফাঁকি দি যোৱাৰ অন্তৰা-
লত কি বহুখ নিহিত আছিল ? কিয় অসত্যৰ
আবৰনেৰে এটা জটীলতাৰ সৃষ্টি কৰিলে ?
বিউটিৰ দ্বিতীয় চিঠিখনি আছিল—

শ্যামলদা !

অভাগিনীৰ মৰম লবা । অৱশ্যে বিউটিৰ

মৰমবোৰ হয়তো আৰু বিউটিহে থকানাই ।
জীৱনত তোমাৰ ওচৰত যি মহাভুল
কৰিলো তাৰ হয়তো প্ৰতিকাৰ নাই ।
যাৰ কোনো প্ৰতিকাৰ নাই তাৰকোনো ক্ষমাও
নাই, সান্তনাও নাই নহয়জানো শ্যামলদা ?

মই দুখীত যে এমাহৰ বাবে লক্ষীমপুৰত
আহি ছমাহতো গুৱাহাটী নাপামগৈ । সঁচা
কবলৈ হলে সেই দুৰভিসন্ধি মোৰ নাছিল ।
কোৱা বোধহয় বাহুল্য হব যে, এতিয়া বুজিব
পাৰিছো গুৱাহাটীৰ পৰা মোক ফাঁকিৰে
আঁতৰাই অনাৰ বাবে জগৰীয়া তোমাৰ মা-
দেউতা । তোমাৰ দেউতাই মোমাইদেউলৈ
লিখা চিঠি এখনিৰ সন্দৰ্ভত জাতিভেদৰ একতীক্ষ্ণ
অন্যকথা মিশ্ৰিত, তিক্ত ভাষাই— মোৰ গুৱাহাটী
বিদায়ৰ কাৰণ । যিহক দুখ নকৰিবা শ্যামলদা ,
প্ৰেমৰ মাজত জাতিধৰ্ম বিচাৰ অৱকাশ তোমাৰ
নাই জানো ; আৰু তাক ময়ো এটা ভিত্তিহীন
বচন বুলিয়েই মন্তব্য দিওঁ । কিন্তু ভাবিছো,
দেখা-দেখিকৈ তোমাক পিতৃ-মাতৃৰ চেনেহৰ পৰা
বঞ্চিত কৰো কিদৰে ? সেয়ে জানো হব বিউটিৰ
ভালপোৱা, মৰমৰ প্ৰতিদান ? এখন সমাজৰ অধি-
কাৰতকৈ বা পিতৃ-মাতৃৰ অধিকাৰতকৈ জানো
বিউটিৰ মূল্যই ডাঙৰ— ? পাহৰি যোৱা শ্যামলদা,
পাহৰিযোৱা বিউটিৰ কথা, পাহৰি যোৱা আকাশী
গন্ধাৰ স্মৃতি । ভাবি লবা—মানৱ জীৱনটোৱেই
Liabilities and assets. জানি লবা—পোৱা
আৰু নোপোৱাৰ আধাশক্তি সমষ্টিয়ে জীৱন ।”

অনিশ্চয়তাৰ ঘন কুঁৱলীয়ে ঢাকি ধৰা
বিউটিৰ এনে চিঠি পঢ়ি নীৰবে চকুলো দুধাবী
বাগৰি আহিছিল । মনত পৰিছিল অন্ধ নিয়তি
অন্ধ নিৰ্দেশত চলে মানুহৰ জীৱন বথ ।
ভাবিছিলোঁ পৃথিৱীত শান্তিৰে জীয়াই থাকিবলৈ
কিহৰ বেছি প্ৰয়োজন ? এজনী নাৰীৰ নে
এখন সমাজৰ ? কৈছোৱেই সমাজখনে যেতিয়া
আমাৰ কোনো দায়িত্বকে বহন কৰা নাই—

সেই দায়িত্বহীন সমাজৰ জীৱনত প্ৰয়োজন কিয়? সেইদিন বিউটিক চিঞৰি চিঞৰি কবলৈ মন গৈছিল— সমাজৰ বা মা.দেউতাৰ আদেশ নোলোৱাকৈ তুমি মোক ভাল পাইছিল। কিয়? জাতি ধৰ্মৰ ওজন পোনতেই বা তজ্জুৰে জুখি নোচোৱাকৈ মোক ভাল পাবলৈ অধিকাৰ দিছিল। কিয়? —অকৃতজ্ঞ—! ছলনা! অভিনয়! স্বার্থ! মাথো স্বার্থ! সচাকৈ জিতু, ছোৱালী-বোৰ ইমান হীন, ইমান নীচ, ইমান কঁপট হব পাৰে বুলি জনা নাছিলোঁ— যাৰ বহুসময় প্ৰাণ-সমুদ্ৰত মাথো এটি নগণ্য পৰুৱাই পঁতুৰিছিলো— যত মোৰ জীৱনৰ প্ৰকৃত সত্য খিনিও ওলাই পৰিল— সন্ত্ৰাস। মনত পৰিছে বৰিঠাকুৰৰ কথা এফাঁকি—

“যাৰ যা আছে, থাক তাৰ তাই
কাৰো অধিকাৰে যেতে নাই চাই।”

নীলাভৰ সৈতে বিউটিৰ বিয়া হৈ গৈছিল— শুনিছিলো। শুনিছিলো নহয়; ভোজলৈ নিমন্ত্ৰণো পাইছিলোঁ। কিন্তু বহুচেষ্টাকৰিয়ে যাবপৰা নাছিলো। যিহক নীলাভ আৰু বিউটিৰ বিয়াৰ এয়া দুবছৰ পিছত তাই ওৱাহাটলৈ আহিছে। জিতু! জানাই মানুহৰ জীৱন সদায়ে পৰিবৰ্তনশীল। পৰিবৰ্তনশীল থিক মনবোৰো। পৰিবেশ, পৰিস্থিতি আৰু পাৰি-পাশ্বিকতাৰ লগে লগে মানুহৰ— চিন্তাধাৰা, মনোভাৱৰো পৰিবৰ্তন হয়। পৰিবৰ্তন হৈছিল মোৰো— যেতিয়া দেৱজিতৰ মুখৰপৰা বিউটি অহাৰ গমপাইছিলো, তাইক বহুদিনৰ মূৰত চাবলৈ মোৰ দৰদী প্ৰাণে কালি উঠিছিল।

সোঁ পৰহি দিনাৰ কথা। আবেলি। দিগন্তৰ কহঁৱা মেঘ-মল্লাৰে এমুঠি বক্তিম সেলুৰ ছটিয়াই ক্ৰমাৎ কোনো এক নামবিহীন পাহাৰৰ দাঁতিত সুকুশলো লুকাই পৰিছিল। দেৱজিতৰ ঘৰ বুলি চান্দমাৰিলৈ খোজ লওঁতে

নিপুলক লগ পাইছিলো। বিউটিৰ সৰু ভাইটি নিপুল। নিপুলে মোক দেখি দৌৰি আহি মোৰ হাত এখনত ধৰি কৈছিলঃ “শ্যামলদা নিভানা বাইদেউৱে আপোনাক মাতি পঠিয়াইছে।” মনৰ সকলো মান অভিমান আঁতৰাই নিপুলৰ অনুৰোধ বক্ষা কৰিছিলো হয়তো নিপুলৰ অনুৰোধ নহয়, অনুৰোধ আছিল বিউটিৰ। ভাবিছিলো, বিউটি এতিয়া আগতকৈ আৰু ধুনীয়া হৈছে হয়তো। নীলাভৰ দৰে এজন উচ্চশিক্ষিত ডেকাৰ সৈতে বিয়াহে তাই নিশ্চয় চিৰসুখী হৈছে। কিন্তু জিতু! তাইক চাবলৈ গৈ যি দেখিলো, যি বুজিলো,— সেয়া সপোন নে দিঠক কব নোৱাৰো। বিউটিৰ শুভ্ৰ-বস্ত্ৰ আৰু বাসনাবন্ধীয়া কঁপালখিনিয়ে যেন মোক সচকিত কৰি তুলিলে। বিউটি আজি বিধবা। অদৃষ্টৰ ইমানেই বিমুখায়ে, বিউটিৰ ওচৰত এফেৰি শান্তি বিচাৰি গৈ শান্তি তো নেপালোৱেই বৰঞ্চ অধিক অশান্তিয়েহে মোৰ বুকুখনি ভাৰাকান্ত কৰি তুলিছিল। প্ৰকৃতিৰ হাতত মানুহৰ জীৱনৰ এয়া কি নিষ্ঠুৰ খেলা পৃথিৱীত বোধহয় এনে এজন মানুহ নাই জিতু; যিয়ে জীৱনত পূৰ্ণ সুখী হব পাৰিছে, এনে এজন মানুহ নাই যাৰ জীৱনৰ প্ৰতি কেতিয়াও বিতৃষ্ণা জন্মানাই। এটা স্বাধীন মূহুৰ্ত্তত সুধিছিলো—ঃ “ভালেই আছানে বিউটি?” তোমাৰ আশীৰ্ব্বাদত একপ্ৰকাৰ ভালে নকৈ নোৱাৰো শ্যামলদা! বুজিছিলো বিউটিৰ তাৰ কথাত অনুতাপ, অনুশোচনা। তাৰ পিচত এটা মৌন ক্ষান্তি ভেদ কৰি তাই কৈছিল— “অতীতক ভাবি দুখ নকৰিবা শ্যামলদা; তোমাৰ ওচৰত যে মই কিমান মহাপাপ কৰিছোঁ। যি পাপৰ ফলত আজি মই চিৰলক্ষিতা, চিৰ-লাক্ষিতা।” বিউটিৰ সজল চকুত থুপখাই থকা দুটোপাল অশ্ৰুকণিকাই মোৰো দুচকু সেমেকাই তুলিছিল তথাপি (স্বাভাবিক) অবিচলিত কঠেৰে

বজ্জাইগাওঁ কলেজ আলোচনী।

কৈছিলোঁ— “মোৰ বাবে যে, কাৰোবাৰ চকুত পানীভৰি আছিল জনা নাছিলো বিউটি জীৱনত তোমাক এটিবাৰ লগপাবলৈ সদায়েই আশাৰে বাট চাই আছিলোঁ। আজি পাইছোঁ, আৰু পাই এয়া মই— সুখী। দুখ নকৰিবা বিউটি। তুমিয়েই এদিন কৈছিলো—

“প্ৰাণৰ মাজত তোমাক পাইছো
পাইছা জানো? সেয়েই বহুত
জীৱনৰ মাজত নেপালেও নাকান্দিবা ...।”

সঁচাই— প্ৰাণৰ মাজত পালে জীৱনৰ মাজত হেৰুৱাৰ দুখ— নিশ্চয় থাকিব নোৱাৰে। ইয়াতকৈ অধিক মই একোৱেই বিচৰা নাই বিউটি। শাৰীৰিক ঐক্যতকৈ মানসিক ঐক্যৰ মূল্য জীৱনত সদায়েই বেছি। এতিয়া দুখৰ বাবে ভাবি তুমি দুখ নকৰিবা। নাভাবিবা দুখৰে কেৱল পাপৰেই ফল; পুণ্যৰ ফলও হ'ব পাৰে। দুখেই জীৱনৰ আচল ৰূপ। সীতাদেবীয়েতো কোনো পাপ কৰা নাছিল বিউটি, অথচো অসীম কষ্টভোগ কৰিছিল কিয়? পুণ্যৰ ফলত নহয় জানো? পৃথিবীৰ শ্ৰেষ্ঠ মানৱ বৰডেলিয়া, যীশুখৃষ্ট আদিয়েও অপাৰ কষ্টভোগ কৰিছিল কিন্তু পুণ্যৰ ফলত নহয় জানো? Goodness ever suffered in this world কথাষাৰ জানাই।

বিউটিয়ে কথাবোৰ তন্ময় হৈ শুনি শেষত কঁপা কঁপা মাত্ৰে কৈছিল “বাৰু সেইবোৰ বাদ দিয়া শ্বামলদা! এতিয়া তোমাৰ ওচৰত মোৰ এটি শেষ অনুৰোধ আছে। অনুৰোধ ৰক্ষা কৰিবা বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি পালে ক'ব পাৰো।” ঐপ্ৰতিশ্ৰুতিৰ আৱশ্যক নাই বিউটি! সাহে কুলোৱা ক্ষেত্ৰত তোমাৰ কথা কাহানিও হেওজ্ঞান কৰা নাই— নিশ্চয়।

ঃএৰা তেতিয়াও হেওজ্ঞান নকৰিবা

বুলিয়েই বিশ্বাস ৰ'ল মানে তুমি এজনী নতুন বোৱাৰী
ঃক্ষমা কৰিবা বিউটি, তোমাৰ এই নিষ্ঠুৰ অনুৰোধ মই ৰক্ষা কৰিব নোৱাৰিম। অপৰিচিতাৰ লগত জীৱন গঢ়ি তোলাৰ স্বপ্ন এটা বাতুলতাৰ বাহিৰে একো নহয় বুলিহে ভাবো। সেয়ে সংসাৰ ধৰ্ম্মৰ প্ৰতি মই সম্পূৰ্ণ বীতশ্ৰদ্ধ বিউটি। ভালপোৱাৰ প্ৰতিদানত যদি তুমি মোৰ মঙ্গল কামনা কৰিব খোজা তেন্তে অনুৰোধ,— শান্তিৰ বিৰুদ্ধে মোক তেনে অশান্তিৰ নৰক-কুণ্ডলৈ যেন ঠেলি নিদিয়া।

“নিৰাপত্তাহীন জীৱনত মোৰ কোনো জন্মনা, কল্পনা, পৰিকল্পনা নাই বিউটি।”— বিউটিয়ে পাৰেমানে কান্দিছিল। মোৰো দুগালে বৈ অহা চকুলো দুধাৰীক বাধা দিব পৰা নাছিলোঁ। এটা মুহূৰ্তত তাইৰ চকুপানী মচি দি লাহেকৈ চুমা এটিৰে বিদায় লৈছিলোঁ। জিতু; মোৰ এনে নম্ৰ কাহিনীটো পঢ়ি পঢ়ি ইমান পৰে ছাগে অভিভূত হৈ গৈছা। হয়তো যিনাইছা বিধবা নাৰী এজনীক ধুই পখালি পুতু আকোৱালী লোৱাৰ বাবে। আকোঁ ঘৃণাত হয়তো কৈছা— নিম গছৰ ওড়িত যিমানহেঁ মোঁ, চেচনি নাঢ়ালা কিয়, নিমপাত কেতিয়াওঁ মিঠা নহয়। সাপক যিমানহেঁ গাখীৰ নুখুৱা কিয়— তাৰ বিষ থাকিবই। কিন্তু কি কৰিম কোৱা?

“Truth is stranger than fiction” বোলা কথাষাৰ জানাই জিতু, গতিকে বিউটিক যে মই আজিও ভাল পাও, অন্তৰে যে, তাইক আজিও বিচাৰে এই জীয়া সত্যধিনিক কেনেকৈ নুই কৰিম? জীৱন মানেই এটা ভুলৰ সপোন থিকেই জিতু। মানুহেই ভুল কৰে, বিউটিও ভুল কৰিছিল। কিন্তু তাইৰ সেই ভুলক যদি পৃথিবীয়ে ক্ষমা নকৰে, মই যদি ক্ষমা নকৰো,

বঙ্গাইগাওঁ কলেজ আলোচনী ।

তেন্তে কেনেকৈ কম ‘ক্ষমাহি পৰমঃ ধৰ্ম্ম ।’
বাৰু আমনি নকৰো দেই জিতু । বিদায় ।

ইতি—

তোমাৰ

সজৰখী

“শ্যামল”

সঁচাকে আজি শ্যামলৰ চিঠি পঢ়ি নিখৰ
হৈ গৈছে । প্ৰপীড়িত, প্ৰতাড়িত, লাঞ্ছিত সমাজৰ

আবৰ্জনাবোৰ যদি প্ৰত্যেকে শ্যামলৰ দৰে
এক অতুলনীয় উজ্জল, পবিত্ৰ হিয়াৰে ধুই-পখালি
নিকা কৰিব পাৰিলেহেতেন, পৃথিবীখনিক
‘নাটঘৰ’ বুলি নাভাবি যদি এটা পবিত্ৰ দেৱ-
মন্দিৰ বুলি ভাবিলেহেতেন হয়তো অসত্যৰ
অভিনয় নাথাকিল হেতেন । মৰ্ত্তবাসীক শুনাই
বিণ্ডিয়াই বিণ্ডিয়াই কবলৈ মন গৈছে—ধন্য শ্যামল !
ইতিহাসৰ বুকুত তোমাৰ কথা চিৰবঞ্জিত হৈ
নাথাকিলেও সাক্ষী আছে মই । সাক্ষী ৰব
আকাশ-বতাহ । সাক্ষী ৰব আকাশীগঙ্গা ।

॥ স্মৃতি ৰোমন্থন ॥

ধৰ্ম্ম ৰায়

প্ৰথম বাৰ্ষিক (কলা)

তেতিয়াও খিৰিকীখন মেলি থোৱাই
আছিল । হিমালীয়ে এনেয়ে এবাৰ খিৰিকীখনৰ
ফালে মূৰটো তুলি বাহিৰলৈ চালে । বাহিৰত
খুউৰ ঠাণ্ডা পৰিছে । নিয়ৰত তিতি থকা দুৱৰি
বনৰ আগবিলাক জোনৰ শুভ্ৰ পোহৰত মুকুতা
সদৃশ হৈ জল্‌মলাই আছে ।

ৰাতি পুৱাবলৈ তেতিয়াও আধাঘণ্টামান
বাকী । পূৱৰ আকাশখন পাতল কৈ ৰঙা
পৰিছে । আকাশখন ফৰকাল । তাতে শৰতৰ
পূৰ্ণিমা ৰাতি । বতাহত মাজে মাজে দুই
এচপৰা শুকুলা ডাৱৰ কমোৱা তুলাৰ দৰে
উৰি গৈ আছে ।

হঠাৎ ফেৰফেৰিয়া বতাহ এজাক খিৰি-
কীখনৰ মাজেদি সোমাই সোঁ-সোঁৱাই পদাখন
কঁপাই থৈ গল । বতাহ গাত লগাত ইমান পৰে
বাহিৰলৈ চাই থকা হিমালীৰ তল্লয়তা ভাঙিল ।

অসহ ঠাণ্ডাত তাই শিয়ৰি উঠিল । কোনোমতে
কাপোৰ এজাপ মূৰত লৈ তাই আকৌ শুই
পৰিল ।

কিবা এক হতাশাত হিমালীৰ চকুহাল
আজি সেমেকি পৰিছে । কেৱল হিমুনিয়াহ
কাঢ়িয়েই তাই গোটেই ৰাতিতো কটাইছে ।
সকলো সময়তে ক্ষুণ্ণিত-তামচাত কটাই দিয়া
হিমালীজনী আজি শেঁতা পৰি গৈছে । চকুৰ
কোণত থকা ক’লা ক’লা দাগবোৰে তাইক
বহুদিন অনিদ্ৰাই থকা বুলি অনুমান হয় ।
এট ৰাতিৰ অনিদ্ৰাতে যেন তাই বহুখিনি
ক্ষীণাইছে । হিমালীয়ে ভাবিলে, আজিৰ
আকাশখনৰ দৰেই যদি তাইৰো অন্তৰখনো
ফৰকাল হলেহেতেন ! তেনেহলে বিগত দিনৰ
চকুলোই তাইক বেদনাত পুজীভূত নকৰিলে-
হেতেন । অতীতৰ স্মৃতিক ৰোমন্থন কৰিবলৈ

নেলাগিলহেতেন । হিমাতীয়ে আৰু ভাবিব নোৱাৰা হৈ পৰে । চকুলো ওলাই তাইৰ গাৰুদুটা তিতি যায় । নানাভাৱৰ খেলি মেলিয়ে আউল লগাই তাইক অতীতলৈ লৈ যায় । অতীতৰ স্মৃতিয়ে তাইক হাত বাউল দি মাতে ।

তাহানি বি.এ দ্বিতীয় বাৰ্ষিকৰ ছাত্ৰী আছিল হিমাতী বৰুৱা । পঢ়াশুনাত খুউৰ চোকা । ওখকৈ, লনী, বগী ছোৱালীজনী । তেজ্জে ফুটো-ফুটো কৰা চেহেৰা তাইৰ । সুলৰ কৈ বৈ পৰা চেলাউৰি । গোলাপৰ পাহিৰ দৰে পাতল বঙা কোমল ওঁঠ দুটাই যেন তাইক বেছিকৈহে ধুনীয়া কৰিছে । কান্দো কান্দো কৰা সজল চকুজুৰী দেখিলেই মৰম কৰিবৰ মন যায় ।

কিন্তু ইমান বিলাক ৰূপ-গুণ থকা সত্ত্বেও কিবা এটাৰ যেন তাইৰ বৰ অভাৱ । কিবা এটা যেন তাই হেৰুৱাই পেলাইছে ।

আজি কেইদিন মানৰ পৰাই হিমাতীয়ে একেটা কথাৰে চিন্তাৰি আছে । অঞ্জনজ্যোতি চৌধুৰীৰ কথা । তাহানি কলেজত একেলগে পঢ়িছিল । বেছ, অমায়িক মাৰ্জিত ৰচীৰলৰা অঞ্জন । পঢ়াশুনাত অৱশ্য চোকা নহয় । গল্প কবিতা প্ৰায়েই লিখি থাকে । গল্প লিখাটো তাৰ হবি । তাৰ প্ৰমাণ-তাৰ গাৰুৰ তলত থকা কাগজৰ টিপটো । যিয়ে তাৰ চেপেটা গাৰুৰ উচ্চতা অস্বাভাৱিক ভাবে বঢ়াইছে ।

হিমাতীয়ে মৰমতে তাক অঞ্জনজ্যোতিৰ ঠাইত অঞ্জনদা বুলি মাতে । অঞ্জনো মৰমৰ প্ৰতিদান স্বৰূপে তাইক হিমা বুলি মাতে । দুয়োৰে মাজত অজানিতে ভালপোৱাই ঠাই লয় । আৰু এই ভালপোৱাৰ সূত্ৰপাত হয়, তাহানি প্ৰাক-বিশ্ববিদ্যালয়ত বহুৰেকীয়া “কলেজ সপ্তাহৰ” সময়ত ।

সিদিনা আছিল দেওবাৰ । ৰাতিপুৱা খেল-ধেমালী প্ৰতিযোগিতা হোৱাৰ পাচত সন্ধিয়া এখন সাংস্কৃতিক অনুস্থানৰ আয়োজন

কৰা হৈছিল । অঞ্জন আছিল ফাইন্ আৰ্টচৰ চেক্ৰেটাৰী । সন্ধিয়া সাংস্কৃতিক অনুস্থান পৰিচালনাৰ ভাৰ আছিল তেওঁৰ ওপৰত । সাংস্কৃতিক অনুস্থান শেষ হোৱাৰ পাচত দুৰ্ভাগ্যক্ৰমে হিমাতীৰ ঘৰলৈ যাবলৈ লগ নোহোৱা হয় । হিমাতীয়ে কোনোৱা চিনাকি লৰা বিচাৰি ফুৰোতে হঠাতে অঞ্জনক পায় । অঞ্জনক পাই তাই খুবেই ভাল পালে । অঞ্জনক যে মনে মনে তাই কিমান ভাল পায় । কিমান শ্ৰদ্ধাকৰে । তাই ধুনীয়া ওঁঠ দুটা লৰাই কলে— অঞ্জনদা, মোক ঘৰলৈ থৈ আহকনা । মোৰ যে যাবলৈ লগেই নাই । ইমানদূৰ বাট মই এতিয়া কেনেকৈ-যাওঁ । শ্লিঙ্গ অঞ্জনদা । হিমাতীয়ে প্ৰায় কান্দো কান্দো সুৰত কলে । অঞ্জনে প্ৰথমতে থৰ লাগি তাইৰ ফালে চাই ৰল । সি কেতিয়াও ভবা নাছিল যে হিমাতীৰ পৰা তেনে অনুৰোধ পাব । আচলতে দুয়ো একেটা শ্ৰেণীত পঢ়ে যদিও দুয়োৰে মাজত কোনো দিনে মাত বোল হোৱা নাই । তেনে হিমাতীৰ পৰা এই অনুৰোধ পোৱাত অঞ্জনৰ কিছু অৱিশ্বাস যেন হল । হিমাতী, সঁচাই কৈছা নে, কিবা ধেমালীহে কৰিছা ? ধেমালী নাইকৰা অঞ্জনদা, সঁচাই কৈছোঁ, মোক থৈ আহক । অঞ্জনে আৰু একো নকলে । ততালিকে ঘৰত থৈ আহিব পাৰিলে যেন সি ৰক্ষা পায় ।

দুয়ো ওচৰা-ওচৰিকৈ যাব ধৰিলে, চহৰৰ অকোঁৱা পকোঁৱা ৰাস্তাবোৰেদি । অঞ্জনে লক্ষ্য কৰিলে লাইটৰ শুভ্ৰ পোহৰত হিমাতীৰ মুখ খন অস্বাভাৱিক কৈ ধুনীয়া কৰিছে । দুয়োৰো মাজত মোঁনতা, কোনেও কাকো একো কোৱা নাই । হঠাতে অঞ্জনে মোঁনতা ভঙ কৰি কলে— বহুদূৰ নেকি ? নাই, পালোহিয়েই । সোঁ যে লাইট পেষ্ট দেখিছে, তাৰ ওচৰতেই । দুয়োৰে মাজত আৰু নিবৰতা । দুয়ো-দুয়োকৈ কিবা যেন কব বিছাৰিছে । কিন্তু ভাষা বিচাৰি পোৱা নাই । অঞ্জনে ভাবিলে, ঘৰটো

যদি আৰু দূৰত হলহেতেন, এয়াৰ অন্ততঃ বেছিটকৈ কব পাৰিলোহেতেন।

কিছুসময়ৰ মূৰত ঘৰ পালেহি। এইটোৱেই অঞ্জনদা। হিমালীয়ে কলে। তেনেহলে মই আৰু নেযাও দেই। তুমি— যোৱাগৈ। কাইলৈতো কলেজত দেখা হমেই। নহয় অঞ্জনদা আপুনি আমাৰ ঘৰৰ ভিতৰলৈ যাব লাগিব। চাহ অন্ততঃ একাপ খাই যাওক। ক্ষমাকৰা হিমালী মই সোনকালে ঘৰ পাবগৈ লাগে। অপুনি যে ঘৰৰ ভিতৰলৈ যাব নোখোজে, দেউতাকে সুধিলে মই কি কম। কি সুধিলে? কাৰ লগত অহা বুলি। কৈ দিবা অচিনাকি লৰা এজনৰ লগত আহিছে বুলি। অঞ্জনৰ কথাত হিমালী বঙা চিঙা পৰি যায়। তেনেহলে যক গৈ। আপোনাৰ উপকাৰৰ কথা মই কেতিয়াও নেপাহৰো। ধন্যবাদ। সি ওচি আহে।

সেইদিনা ওৰে ৰাতি হিমালীয়ে শূৰ পৰা নাছিল। ওৰে ৰাতি তাই অঞ্জনৰ কথাকে ভাবি কটালে। অঞ্জনক তাইৰ বৰ আপোন আপোন লাগি গল। তাই ভাবে— অঞ্জনদা যে কেনেকুৱা লৰা। গহীন গহীন ভাব বোৰ অণু লৰাৰ দৰে কোনো প্ৰকাৰ চঞ্চলতা নাই। অণু লৰাৰ দৰে কলেজত ওৰেদিনটো ছোৱলীৰ লগত চুপতি কৰি থকা লৰাও নহয় অঞ্জন। ইমান ধুনীয়া চৰিত্ৰ তাৰ। কলেজত অহা আৰু লেক্চাৰ ফলো কৰাই যেন তাৰ কাম। ভাবি ভাবি তাই যেন বাউলী হৈ যাব। কোনোমতে ৰাতিটো পুৱালেই যেন তাই ৰক্ষা পায়।

ইফালে বেচেৰা অঞ্জন, সি ভাবে, হিমালীয়ে বাক মোক বাচি লব লগা হল কিয় তাই বেলেগ লৰাৰ লগতহো যাব পাৰিলে হৈ তাইৰ ওচৰৰ চিনাকী লৰা তো ঢেৰ আছিল। সি ভাবি পাৰ নেপায়।

পিচদিনা দুয়ো কলেজত দেখা-দেখি হয়। দুয়ো ক্ৰমে ভালপোৱাৰ নিবিড় বান্ধোনত বান্ধ খায়। দুয়ো-দুয়োলৈ হিয়াভৰা প্ৰেমপত্ৰ যাচো ৰঙীন ৰঙীন কল্পনাৰে ভৰা কলেজীয়া জীৱনবোৰ আনন্দৰে অতিবাহিত হবলৈ ধৰে। দুয়ো চিৰদিনৰ বাবে একেলগে থাকিবলৈ বিচাৰে। এইদৰে ক্ৰমে দুটা বছৰ বাগৰি যায়।

কিন্তু এটি মাত্ৰ ভুলৰ কাৰণে হিমালীৰ সকলোবিলাক স্বপ্ন, সকলোবিলাক আশা কাঁচৰ টুকুৰাৰ দৰে ভাগি চুৰমাৰ হৈ যায়। ৰঙীন ৰঙীন কল্পনা বিলাক ভাপৰ দৰে উৰি যায়। যাক ফিৰাই অনাটো অসম্ভৱ। হিমালীয়ে আজি চকুলো টুকিব ধৰিছে, কেনেকৈ তাই নিষ্পাপ ফুলৰ দৰে পবিত্ৰ প্ৰেমত তীব্ৰ গড়ল ঢালি দিছে। কেনেকৈ হিমালীয়ে তেওঁলোকৰ পবিত্ৰ প্ৰেমকো নেওঁচি চহৰৰ অভিজাত্য, ধনী অথচ দুচ্ছৰিত্ৰবান ডেকাৰ লগত বিয়াৰ প্ৰস্তাৱ দিছিল। যাৰ পৰা তাই আজিলৈকে এয়াৰী মৰমৰ মাত ভালদৰে পোৱা নাই। যিয়ে পত্নীক হিচাবে ব্যৱহাৰ নকৰি কেৱল উপভোগৰ সামগ্ৰী হিচাবে ব্যৱহাৰ কৰে। তেনে এজন ধনী অথচ লম্পট মানুহক তাই আজি স্বামী হিচাবে পাইছে। ইয়াতকৈ দুখৰ কথা আৰু কি হব পাৰে, নাৰী হৈ তাই যদি স্বামীৰ পৰা এয়াৰী মৰমৰ মাত নেপায়। কিয় তাই অঞ্জনক, তাৰ মৰমৰ অঞ্জনদাক ইমান নিষ্ঠুৰ ভাবে প্ৰত্যাখান কৰিব লগা হব, দুখীয়া ঘৰৰ বেকাৰ লৰা বুলি, যাৰ কোনো ভৱিষ্যত নাই। হিমালীয়েতো এতিয়া নেজানে তাৰ মৰমৰ অঞ্জনদা এতিয়া কত থাকে। অঞ্জন জানো তাৰ কথা ভাবে? তাইৰ যে কেতিয়াবাই বিয়া হৈ গল। এইবোৰ কথা ভাবি থাকোতে হিমালীয়ে কেতিয়াবাই টোপনী গল। সাৰ পাই দেখে যে তাইৰ মদাপী স্বামী মদৰ বটল এটা লৈ বিছনাত চিত্ৰভোলোঙা দি আছে।

“শান্তিৰ বাবে”

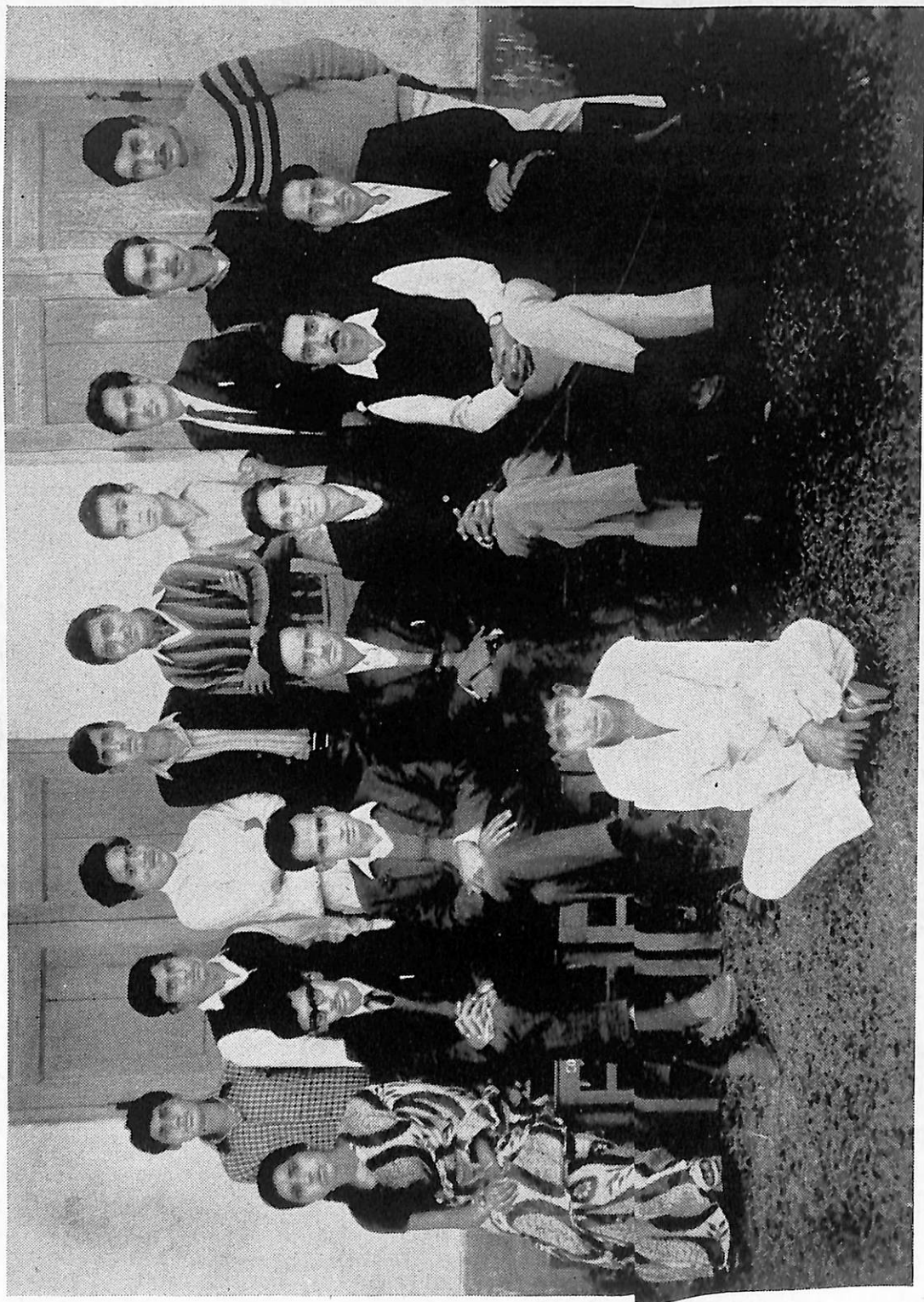
মীনা চৌধৰী
প্রাক বিশ্ববিদ্যালয় ।

নীৰবে কালৈ আজি মোৰ হৃদয়
আশাৰ ফেহজালি খেদি,
কালি কালি ভাগৰিল চকু দুটাও
চিন ব'ল মাথো হ'মনিয়াহ দুটি ॥
অতৃপ্ত আত্মাত জাগে নিতে
নৱ তৰঙ্গৰ লহৰ
হিয়া হয় স্নান ;
জিলমিল আশাৰ বেঙণি
গুনো অপূৰ্ণ স্বাগিণী
অদেখা অম্লান ॥
ধাবিত হ'ল নিগৰি নিগৰি
মোৰ প্ৰাণৰ অমিয়া
উজান মুখে,
হাবু ডুবুৰৈ চাকনৈয়া জীৱনৰ
পাৰ হলে সিগাৰ কুলে ॥
হাঁহি হাঁহি বঙত হই মতলিয়া
গাইছিলো কতনা জীৱনৰে গান
আপোন পাহৰা হই ;
টিমিকি টিমিকি শিখা গছি জ্বলিছিল
জী' থকাৰে বাতৰি লই”
নুমিল হঠাতে জীৱনৰ বস্তু গছি
মাৰ গ'ল অলিক কল্পনা,
ঠাৱণি নাপালো জী' থাকিবলৈ
মিছায় লভিলো মনতে শান্তনা ॥
জীৱণ-যুদ্ধত বত থাকোতেই
মাৰ গল পূবেকণ হঠাত ;
লাহে লাহে নামিলে পাতল এক্সাৰ
কৰ্ম ব্যস্ত ধৰা'লে
শান্তিৰ বাবে মুদিলো চকু
চৈচা শীতল ধৰণীৰ কোলাতে ॥

THE EXECUTIVE BODY OF THE BONGAIGAON COLLEGE UNION SOCIETY

SESSION

1 9 7 1 * 1 9 7 2

Left to Right :—

- (Sitting) : Minati Roy (Secy. Girls' common room), Surendra Karmakar (General Secy), Prof. D. C. Das (I/c debating and symposium section), Principal S. C. Chakrabarty (president), Prof. R. B. Rai Sarma (I/c Literary and Magazine section), Prof. S. K. Roy (I/c Boys' common room), Prof. M. N. Nath (I/c Games and sports sections)
- (Standing) : Harun Mollah (Secy. Games and sports), Phanindra Das (Editor : Magazine), Sreekantha Rava (Secy. Cultural Affairs), Alok Sarkar (Secy. social service), Prahlad Roy Sarada (Asst. General Secy), Sourendra Brahma Choudhury (Secy. Debate and symposium), Jogodish Prasad Agarwala (class representative), Samir De (class representative), Ajit Brahma (class representative)
- (Ground) : Banerwar (Office bearer)

বঙ্গাইগাঁও কলেজ পত্রিকা

॥ বার্ষিক প্রকাশ ॥

॥ চতুর্থ সংখ্যা ॥

১৯৭১-৭২

॥ সম্পাদক ॥

শ্রীফণীন্দ্র দাস।

॥ বাৎসরিক বিভাগ ॥

॥ প্রবন্ধ ॥

শিক্ষা প্রসঙ্গে বিবেকানন্দ
মানব দরদী কবি স্বতীন্দ্রনাথ সেনগুপ্ত

॥ কবিতা ॥

ছবি আঁকি
আতস কাঁচ
“পঙ্কুর কামনা”
‘মুক্তাকুনি’
এগিয়ে চল
হে নব দুর্কাদল

সুচীপত্র

॥ গল্প ॥

স্মৃতি, তুমি বেদনার
“স্বাধীনতা সংগ্রামের আর এক বলি”
“কণ্ঠস্বর”

॥ ১ ॥	সন্তোষ সেনগুপ্ত
॥ ৩ ॥	সুভ্রত বাকচী
॥ ৬ ॥	সুমিতা সেন
॥ ১১ ॥	কাজল গুহ
॥ ১২ ॥	স্বপ্না বিশ্বাস
॥ ১৬ ॥	বিমান কুমার চন্দ্র
॥ ২১ ॥	শিবেন্দু চৌধুরী
॥ ২২ ॥	শচীন্দ্র দেবনাথ
॥ ৭ ॥	রেখা সরকার
॥ ১৩ ॥	সতেন্দ্র কুমার ভৌমিক
॥ ১৭ ॥	জ্যোতির্ময় সরকার

শিক্ষা প্রসঙ্গে বিবেকানন্দ

শ্রীমন্তোষ সেনগুপ্ত ।

১ম বর্ষ (কলা)

যে কোন বিষয়কেই বিভিন্ন দৃষ্টিকোন হইতে দেখা যাইতে পারে । এক জনের এক সময় এক ভাবে দেখাই কোন বিষয়কে সম্পূর্ণরূপে প্রকাশ করেনা । এখানেই এক বিষয়ে বহু জনের আলোচনার সার্থকতা । বর্তমান প্রবন্ধে আমি শিক্ষা বিষয়ে স্বামী বিবেকানন্দের দৃষ্টিভঙ্গী সংক্ষেপে আলোচনা করিতে প্রয়াস করিয়াছি ।

শিক্ষার প্রকৃত অর্থ কি ? স্বামী বিবেকানন্দ তাঁহার একটি মাত্র সংজ্ঞা দ্বারা শিক্ষা জগতে অনিয়াছিলেন মহা বিপ্লব— “Education is the manifestation of the perfection already in man” (শিক্ষা হইল মানবের অন্তর্নিহিত পূর্ণতার প্রকাশ) । স্বামীজী সর্গৈরিবে ঘোষণা করিয়াছিলেন — প্রত্যেক মানবের মধ্যেই প্রথম হইতেই অনন্তগুণ, শক্তি, অখণ্ড পরিপূর্ণতা নিহিত রহিয়াছে ; শিক্ষার মাধ্যমেই তাহা কেবল প্রকাশিত হইয়া উঠে ।

স্বামীজী শিক্ষার আর একটি সংজ্ঞা দিতে গিয়া বলিয়াছিলেন “The Training by which the current and expression of will are brought under control and become fruitful is called education” (যে অনুশীলন দ্বারা মানুষের ইচ্ছার প্রবাহ ও প্রকাশ নিয়ন্ত্রিত হইয়া ফলপ্রসূ হয় তাহাকেই শিক্ষা বলা হয়) ।

সংজ্ঞাটি বিশ্লেষণ করিলে আমরা ইহা পাই প্রথমতঃ ব্যক্তির ঘুমন্ত ইচ্ছাকে জাগ্রত করিয়া প্রবাহিত করা । দ্বিতীয়তঃ এই প্রবাহকে

সামাজিক কল্যাণ নিয়ন্ত্রিত কসিতে হইবে । কারণ সমাজ কল্যাণ ছাড়া ব্যক্তির উপস্থিতি অকল্পনীয় । শিক্ষা ও সংস্কৃতির জন্য একান্ত ভাবেই সমাজের উপর নির্ভর করিতে হয় । তৃতীয়তঃ শিক্ষা হইল অনুশীলন, যাহার উদ্দেশ্য হইল ব্যক্তির বহিঃ ও অন্তঃ প্রকৃতির মধ্যে সমন্বয় সাধন । এখানে যে ইচ্ছার Control এর কথা বলা হইয়াছে তাহা সামাজিক নিয়ন্ত্রণ নয় ইহা ব্যক্তি বিশেষের স্বীয় ইচ্ছার নিয়ন্ত্রণ ।

প্রত্যেক মানুষের ভিতর যে প্রতিভা ও কর্মশক্তি নিহিত আছে তাহার বিকাশ নির্ভর করে একটি উপযুক্ত পরিবেশের উপর । উপযুক্ত পরিবেশে যাহাতে সেই ঘুমন্ত প্রতিভা এবং কর্মশক্তির পূর্ণ বিকাশ হয় সেই দিকে লক্ষ্য রাখা প্রয়োজন । স্বাভাবিক বিকাশের পথেই তাহার শিক্ষার ব্যবস্থা করিয়া তাহাকে উৎসাহিত করা প্রয়োজন ।

আজকাল আমাদের দেশে শিক্ষা ব্যবস্থা লইয়া নানা আলোচনা চলিতেছে কিন্তু আমরা এখনও কোন স্থির সিদ্ধান্তে পৌঁছিতে পারি নাই । বর্তমান শিক্ষা ব্যবস্থা কতখানি ফলদায়ক হইয়াছে বর্তমান ছাত্র সমাজই তাহার পরিচায়ক ।

স্বামী বিবেকানন্দ শিক্ষা বিষয়ে বহু চিন্তা করিয়াছেন এবং নানা পুস্তকের মাধ্যমে আলোচনা করিয়াছেন । এই বিষয়ে তিনি আমাদের বহু মূল্যবান কথা বলিয়াছেন । ব্রিটিশ রাজের তত্ত্বাবধানে যে শিক্ষা ব্যবস্থা প্রচলিত হইয়াছে — সে শিক্ষার দ্বারা জাতির

কোন উন্নতি হইতে পারে না—তাহা কেবল কতগুলি কেরানি ও বেতন ভূক্ত কর্মচারী সৃষ্টি করিতে পারে । শিক্ষা ব্যবস্থা সম্বন্ধে স্বামীজী বলিয়াছেন—শিক্ষা ব্যবস্থায় ধর্মের স্থান থাকা প্রয়োজন, তাহা না থাকিলে শিক্ষা যথাযথভাবে হওয়া সম্ভব নয় । নতুবা বিদ্যার অপব্যবহার হইতে পারে । স্বামীজী ইহাও বলিয়াছেন দেশের ছাত্র সমাজকে উপযুক্ত শিক্ষা দিতে না পারিলে বা শিক্ষা ব্যবস্থার পরিবর্তন করিতে না পারিলে দেশের কোন কাজে লাগিবে না । শিক্ষা ব্যবস্থার পরিবর্তনের কথা বলিতে গিয়া তিনি স্বাধীনতা ও আত্মবিকাশের কথা চিন্তা করিয়াছেন । ছাত্রকে শিক্ষাদান প্রসঙ্গে শিক্ষকের দায়িত্বও বিরাট তাহাদেরকে এই বিষয়ে সচেতন হইতে হইবে । তাহার শুধু বাধা ধরা ছকে পাঠ দেওয়া লওয়ার যন্ত্র মাত্র হইলে চলিবে না । ছাত্রের আভ্যন্তরীণ শক্তি ও প্রতিভাকে ফুটাইয়া তুলিবার পরিবেশ সৃষ্টি করাই তাহাদের প্রধান কাজ । বর্তমান ছাত্র সমাজে নৈরাশ্রের মূল কারণ সু-শিক্ষার অভাব । তাই তিনি বার বার সু-শিক্ষার কথা বলিয়াছেন । আমাদের জাতীয় শিক্ষা ব্যবস্থায় থাকিবে ভারতের প্রাচীন ঐতিহ্য সম্বন্ধে শিক্ষার স্থান এবং তাহাদের মধ্যে ধর্ম বোধ জাগ্রত করিবার প্রয়াস ।

যাহাতে সামাজিক দিকটা উপেক্ষিত হইয়া অবহেলিত জনসাধারণ অবহেলিতই থাকিয়া না যায় তাহার জন্য তিনি জন শিক্ষার কথা বার বার বলিয়াছিলেন ও জনশিক্ষাকেই অগ্রাধিকার দিয়াছেন । ভারতের দুঃখ দুর্দশার মূল কারণ হইল মুষ্টিমেয় মানুষের দ্বারা শিক্ষা সংস্কৃতির একচেটিয়া অধিকার । জনসাধারণকে জাতীয় শিক্ষা দিতেই হইবে কারণ জনসাধারণই সমস্ত শক্তির উৎস ।

অতএব অন্ধ জনসাধারণের মধ্যে শিক্ষার

বিস্তারই হইল প্রাথমিক কার্য । জন শিক্ষার মূলস্তর প্রধানতঃ দুইটি— ব্যক্তির মধ্যে আত্মার উদ্বোধন এবং সেই শক্তিকে সমাজ স্বার্থে নিয়োগ । স্বামীজীর মতে জন শিক্ষার পৌরাণিক কাহিনী, উপকথা ইত্যাদি গ্রহণ করা চলিবে, যদি এইসব কাহিনী মানুষ গড়া কাজের সহায়ক হয় । সম্প্রসারণ সেবার মাধ্যমেই জন শিক্ষার ব্যবস্থা করিতে হইবে । জনসাধারণের চারিত্রিক উন্নতির উপর নির্ভর করে জাতীয় চরিত্র । আজ যদি আমরা দেশের উন্নতি চাই তবে আমাদিগের চরিত্র গঠন করিতে হইবে এবং সেই সঙ্গে অদম্য ইচ্ছাশক্তি লইয়া জাতীয় আদর্শ ত্যাগ ও সেবার প্রতি একনিষ্ঠ হইতে হইবে ।

প্রচলিত শিক্ষার ক্রটির উল্লেখ করিয়া স্বামীজী প্রশ্ন করিয়াছেন— “যে শিক্ষা সাধারণ মানুষের জীবন সংগ্রামের সহায়ক হয় না ; তার চরিত্র বিকাশের দিকে দৃষ্টি দেয় না, তাকে পরের দুঃখে কাঁদতে শেখায় না এবং তার মধ্যে সাহসিকতার উন্মেষের উপযোগী হয় না তাকে কি শিক্ষা নামে অভিহিত করা যায় ?”

শিক্ষাকে সাধারণ মানুষের মধ্যে বিস্তার করিতে হইবে— সহজ ভাবে যাহাতে তাহদের চারিত্রিক ও আধ্যাত্মিক উন্নতির সহায়ক হয় । ভারতবর্ষে আধ্যাত্মিকতাই জীবনের কেন্দ্রবিন্দু ও জাতীয় জীবনের মূল । সুতরাং ভারতবর্ষে আধ্যাত্মিকতার প্লাবন আনিতে হইবে । দেশের কোটি কোটি সাধারণ মানুষ যাহারা দারিদ্রের অভিশাপে, অশিক্ষার অন্ধকারে আজও ডুবিয়া আছে, অপর সকলের মত মানুষ হইয়া নিজেদের সম্বন্ধে সম্পূর্ণ সচেতন হইতে পারে সেইরূপ শিক্ষার ব্যবস্থা করা প্রয়োজন । সকলেই যাহাতে সহজ ভাবে গ্রহণ করিতে পারে সে ভাবেই ইহাকে প্রয়োগ করিতে হইবে । সেইজন্য শিক্ষার বাহন করিতে হইবে কথ্য ভাষা, নতুবা জন শিক্ষার প্রসারের প্রচেষ্টা ফলপ্রসূ হইবে না ।

মানব দরদী কবি যতীন্দ্রনাথ সেনগুপ্ত ।

শ্রীমুর্ত বাকচী ।

॥ প্রাক্তন ছাত্র ॥

রবীন্দ্র সমসাময়িক কালে জন্মেও, রবীন্দ্র পরিমণ্ডলের মধ্যে বাস করেও কবি যতীন্দ্রনাথ কাব্য রচনায় রবীন্দ্রনাথের মূল কাব্য দর্শনের অনুগামী ও অনুসারী ছিলেন না । কবি হিসাবে তিনি ছিলেন একেবারে অন্তর্জাতের তথা অন্তর্জাতের কবি । একটি চিরাচরিত কাব্যমণ্ডলের মধ্যে প্রবেশ করে সেই চিরাচরিতের বিরুদ্ধে বিদ্রোহ ঘোষণা করা এবং একটি অনাগত কাব্য ধারা বাংলা কাব্য ধমনীতে প্রবেশ করিয়ে দেবার প্রচেষ্টা ছিল কবি যতীন্দ্রনাথের । তাই ঐতিহাসিক দিক থেকে কবি যতীন্দ্রনাথ রবীন্দ্র কাব্য মণ্ডলের একটি বিরল ব্যতিক্রম । এই ব্যতিক্রম তার কাব্যের ভাবের মধ্যে তথা রূপের মধ্যেও নিহিত আছে ।

রোমান্টিক কবি রবীন্দ্রনাথ বিশ্বাসের কবি আশাবাদী কবি । প্রেম, ফুল, ঈশ্বর ইত্যাদিতে বিশ্বাসী ছিল তার কবিচিত্ত এই কবি চিত্তের প্রকাশ তার সমস্ত কাব্য কবিতা ও গানে কিংবা অন্যান্য রচনাতেও ছড়িয়ে আছে । এই বিশ্বাসবোধ রবীন্দ্র অনুসারী কবি সমাজ সাধারণ ভাবে অনুসরণ করেছিলেন । মানুষের প্রতিও তার বিশ্বাস ছিল অপরিণীত । এই বিশ্বাসের চিত্তও তার কাব্যটিতে বর্তমান । কিন্তু যে বিশ্বাসের প্রকৃতি ছিল অন্তরকম । মানুষের মনুষ্যত্ব তার ছিল অগাধ আস্থা । মানুষের মূল ধর্মই হচ্ছে তার সেই সনাতন ধর্ম মনুষ্যত্বের প্রজন্ম চিন্তা ছিল তার । কিন্তু মানুষের মনুষ্যত্বের উপর এই অবিচল বিশ্বাস বর্তমান যুগে রাখা যায় কিনা সন্দেহ । কিন্তু এই সন্দেহ কবি রবীন্দ্রনাথের ছিল না । তিনি স্থির বিশ্বাসে বলতে পারেন “প্রকৃতি তাহার রূপরস বর্ণগন্ধ

লইয়া, মানুষ তাহার বুদ্ধিমন তাহার স্নেহপ্রেম লইয়া আমাকে মুগ্ধ করিয়াছে— সেই মোহকে আমি অবিশ্বাস করিনা, সেই মোহকে আমি নিন্দা করিনা।” কতটা বিশ্বাসবোধ থেকে কবি রবীন্দ্রনাথ এই কাথাগুলি বলেছিলেন । কিন্তু কবি যতীন্দ্রনাথের এই বিশ্বাসবোধ নেই । আর তা নেই বলেই কবি যতীন্দ্রনাথ রবীন্দ্রনাথের অনুসারী কবি মাত্র নয়, তিনি রবীন্দ্র কাব্য পরিমণ্ডলের একটি অনন্য ব্যতিক্রম ।

কবি বুদ্ধদেব বসু বলেছেন— “আমাদের তরুন বয়সে যখন রবীন্দ্রোহিতার প্রয়োজন ধাপটি আমরা পার হচ্ছিলাম, তখন যে দুজন কবিতা আমরা তখনকার মতো গত্যন্তর খুঁজে পেয়েছিলাম তাদের একজন যতীন্দ্রনাথ সেনগুপ্ত আর অন্যজন বিশ্ববরীর মোহিতলাল” । কেন কবি যতীন্দ্রনাথ আধুনিক কবিদলকে আকর্ষণ করেছিলেন সেই আলোচনার মধ্যে প্রবেশ করলেই আমরা বুঝতে পারবো যে আধুনিক কবিতার যে কয়টি মূল লক্ষণ আছে তার সবগুলি না হলেও তার যে কতগুলি কবি যতীন্দ্রনাথে উপস্থিত । তার একটি মূল লক্ষণ সন্দেহ বা সংশয় । কবি যতীন্দ্রনাথের যে মানবদরদী মনোভাব তা তার এই সন্দেহ জাত । অর্থাৎ মানুষের মনুষ্যত্বের প্রতি অগাধ আস্থা তথা বিশ্বাস কবি যতীন্দ্রনাথের ছিলনা ।

কবি যতীন্দ্রনাথ সেনগুপ্ত যে ছিলেন মানবদরদী কবি সে উদাহরণ কবির কাব্যের মধ্যেই ছড়িয়ে আছে । আধুনিক যে কবিগোষ্ঠী তারাও অণু মানবদরদী । সাম্যবাদী চিন্তাধারার প্রভাবে নতুন সমাজ গঠনের আশা এই কালের অনেক কবিরই আছে দেখা যায় । কবি

যতীন্দ্রনাথ সাম্যবাদী চিন্তাধারা দিয়ে চিন্তা

করে কবিতায় মানবদরদী বোধ করি হন নাই ।
তবে তাঁর স্বাভাবিক প্রবণতা ছিল সেদিকেই ।
তাই তাঁর কাব্যে শোষকের শোষণের বিরুদ্ধে
একটি তীব্র ঘৃণা ছড়িয়ে আছে । যা ছিলো
তাঁর কাব্যে আমার পরবর্তী কালের কবিদের
কাব্যে তাই পেলো একটি সংহত রূপ । সেখানে
আধুনিক কবির মাত্মীয় দর্শনকে গ্রহণ করলেন
সচেতন ভাবে— অস্তিত্ব: অনেক কবিই ।
কবি যতীন্দ্রনাথের যা ছিলো ইঙ্গিত— আধুনিক
কবিগোষ্ঠীর কাছে তাই রূপ পেয়েছে নানা
আকারে, নানা ভাষায় ।

আমরা জানি কবি যতীন্দ্রনাথ শিবের
উপাসক । তাঁর শিব জনগনের দেবতা, দুঃখের
রাজা । তাঁর বন্দনা করে তিনি রচনা
করেছিলেন— ‘শিবস্তোত্র’ । এই দুঃখের রাজার
জাগরণ কবি প্রত্যাশা করেছেন । তাই তিনি
লিখেছিলেন— “যবে দুঃখ সিন্ধু ছাপায় উঠবে
তোমার ধৈর্য বেলা/তখন জাগবে রাঙা কল্লোল
ভীষন বিতান রবে,/লগ্নভণ্ড এ ব্রহ্মাণ্ড হবে শিব
তাণ্ডবে ।” এই দুঃখের রাজার জাগরণ কবির
কাছে সর্বহারা সাধারণ মানুষের জাগরণ ।
মোহাম্মদ সৌন্দর্য স্বপ্নময় জীবনের আত্মরতির
বিরুদ্ধে প্রতিবাদই তাঁর দুঃখবাদ । তাঁর শংকর
সেই দরিদ্রদীন মানব সমাজেরই প্রতিনিধি ।
কবি তাঁরই নালদী পাঠ করেছেন । মরীচিকা
কাব্যের ‘মনকবি’ কবিতাটি এই বিদ্রোহের
সুস্পষ্ট অভিব্যক্তি । তাঁর দুঃখবাদ দুঃখবিলাস
নয় । তা জীবন-সন্ধান । পিড়ীত ; অসহায়
মানুষের প্রতি নিবিড়তম বেদনা বোধ, দুঃখহত
জীবনের প্রতি আত্মীয়তার অনুভব দীনদরিদ্র
মানুষের স্বপক্ষে কবির দৃষ্ট বলিষ্ঠ ঘোষণা তাঁকে
গনবাদী কবি বলে ইতিহাসের সন্ধান দেবে ।
তাঁর কাব্যে অনাগত ফল কামনা চরমরূপ
লাভ করেছে ‘সায়ম কাব্যের কচি ভাব

কবিতায় ।

কবি যতীন্দ্রনাথ স্বাভাবিক কারণেই
রোম্যান্টিক বিরোধি ছিলেন । কবির কাব্যে
একটি বলিষ্ঠ মানবিকতা লক্ষ্য করা যায় ।
মানুষের প্রতি কবির একটি গভীর শ্রদ্ধা তাঁর
কাব্যে দেখা যায় । তাঁর বিদ্রোহ বিধাতার
বিরুদ্ধে তো বটেই-মানুষের বিরুদ্ধেও । তাঁর
বিদ্রোহ শোষকের শোষণের বিরুদ্ধেও ।
অথগ মনুষ্যত্বে আস্থা কবির ছিলোনা ।
শোষকের হীন চক্রান্তকে কবি তাই ধরে
ফেলেছেন— “দেখিনু তদ্ভাভরে-/তাঁতীর টাকার
বড় দরকার মাকু ছুটাছুটি করে ।” এই
শোষণের বিরুদ্ধে মানুষ বিদ্রোহ করেনা—
কেননা সাধারণ মানুষ এর পেছনে বিধাতার
ইঙ্গিতকে দেখতে পায়— অসৎ অর্থটি/যাহার
পাঁঠা সে যেদিকে কাটুক, তাতে অপরের কি ?
শোষক ও বঞ্চকের প্রতি কবির একটি তীব্র
ঘৃণা কবির কাব্যের অনেক কবিতাতেই আছে ।

এই ঘৃণা পরবর্তী কালের কবি সমাজকে
আকর্ষণ করেছে । পরবর্তী কালের কবির
বিশ্বের সর্বত্র ছড়ানো দেখেছেন শোষকের
শোষণের অভিপ্রায় । নতুন একটি সমাজ
শোষকহীন সমাজ গড়ে তুলতে আগ্রহী হয়েছেন
পরবর্তী কালের কবির । সর্বহারাদের স্থান
দিয়েছেন তাঁদের কাব্যে-আশা দিয়েছেন যে
এমন দিন বেশী দূরে নেই যেদিন শোষক ও
শোষিত এই দুটি ভাগে সামাজিক কাঠামো
রচিত হবেনা । কবি যতীন্দ্রনাথের কাব্যেই প্রথম
এই সুর শোনা গেলো । তাঁর মানববাদ
প্রধানতঃ এই সুরকে অবলম্বন করেই প্রকাশিত ।
তাই তাঁর মানবদরদী মনোভাব পূর্বতন কবিদের
মনোভাবের চাইতে সম্পূর্ণ নতুন ও অগুরুত্ব ।
আধুনিক কবিদের রবীন্দ্ররূপ পরিচয়ন করতে
চাননি । তাঁরা এই রূপ থেকে পরিচয় পেতে
চেয়েছিলেন । নতুন পথ অন্বেষণ করতে

চেয়েছিলেন । ভাবনার দিক থেকে কবি মোহিতলাল ও যতীন্দ্রনাথ তাঁরা অনুপ্রানিত হয়েছিলেন সেই কারণেই । দেহ কামনাকে বাদ দিয়ে কবি মোহিতলাল ইন্দ্রিয়াতির সাধনার আদর্শকে প্রচার করেননি— এখানেই রবীন্দ্রনাথের সঙ্গে তাঁর মৌলিক বিরোধ ও আধুনিক কবিদের কাছে আকর্ষণের কারণ । কবি রবীন্দ্রনাথ কামনাময় দেহধর্মী প্রেমকে দূরে সরিয়ে দিতে চান । তাঁর কাছে প্রেম থাকুক ধ্যানে ধারণায় । প্রেম মূর্তি ধরে না আসলেই ভালো হয় । বাসনার দৃষ্টিতে কবি রবীন্দ্রনাথ জীবনের দিকে তাকাননি । কিন্তু কবি মোহিতলালের দৃষ্টিভঙ্গী ছিলো অপরূপ । অন্যদিকে কবি যতীন্দ্রনাথের মধ্যে আধুনিক কবিরূপে পেলেন সম্পূর্ণ আর একটি নতুন দিক ।

মানবদরদী হবার প্রয়োজনেই কবি যতীন্দ্রনাথ মানুষের প্রতি সন্দেহ প্রকাশ করেছেন । মানুষের মধ্যেই যে একটি প্রেণী অন্য একটি প্রেণীকে শোষণ ও নিপীড়ণ করে নিজের স্বার্থে এই সহজ কথাটা বিধাতার অভিপ্রায় বলে কবি উড়িয়ে দিতে পারেননি । “পাঁচির ছেলের শব পচে অকারণ/এ বাদলে মরনের ছিলোনা মরণ- (দুঃখের-পার)” — কবির এই কবিতার মধ্যে বিধাতার বিরুদ্ধে অভিযোগ তো আছেই মানুষের প্রতিও অভিযোগ যে একেবারেই ছিলোনা একথা মানি কি করে । তাই আধুনিক কবিসমাজ আকৃষ্ট হয়েছিলেন যতীন্দ্রনাথেও— মানবদরদীর যে সুর কবি তাঁর কাব্যে দিয়েছিলেন পরবর্তী-কালে সেই সুর নানা কলমে ছড়িয়ে পড়েছে ।

॥ ছবি অঁকি ॥

ক্যানভাসে রঙ বুলাই—

লাল-নীল কখনো সবুজ

যখন যা মন চায়, এলোমেলো

রঙের চেতনা তবু যেন কোন এক অবুঝ প্রেরণা

হৃদয়ের অন্তর্গত মনের ভিতরে

ছবি অঁকে; লাল নীল কখনো সবুজে

ক্রমাগত ; যেন কোন অতীতের থেকে

কোন এক মোনালিসা যুম ভেঙে উঠে এসে

একালের হৃদয়ের কাছে প্রণয়ের পরিমাপ চায়,

তারপর কখন উধাও হয়ে যায়—

শূন্যতাকে ঢাকার প্রয়াস; তখনই সচল হয়

রঙ—তুলি এবং ক্যানভাস ; ক্রমাগত, ছবি অঁকি

লাল নীল কিংবা সবুজ ।

স্মৃতি, তুমি বেদনার ।

রেখা সরকার ।

দ্বিতীয় বর্ষ (কলা)

সেবার অর্থাৎ ১৯৭০ সালে আমাদের কলেজের পরীক্ষা শেষ হবার পর আমি ও আমার ছোট ভাই স্বপন দুজনই ছুটি কাটাবার জন্য মামাবাড়ী টালিগঞ্জ বেড়াতে গেছি। বিরাট দুটো বাড়ী একই সাথে Joint, একটি দোতারা আর একটি তেতারা। আমার সেখানে খুব ভাল লাগে। প্রতি বছরই আমরা সেখানে বেড়াতে যাই। আমার বড়মামা কোলকাতা “বাপুর” হাসপাতালের মেডিকেল ইনচার্জ। মামাবাড়ীতে ছোটমাসীর সাথেই আমার খুব ভাব। প্রতিবারই কোলকাতা যাই, কিন্তু আমাদের বেড়ানো যেন আর শেষ হয় না। আমি ও ছোটমাসী দুজনই দিনরাত প্রোগ্রাম করে ঘুড়ে বেড়াই।

কলিকাতা “লুইসিনি পার্ক” নামে মানসিক হাসপাতালের ইনচার্জের সাথে আমার বড়মামা খুব বন্ধুত্ব। তাই ওঁকেও আমরা ডাঃ মামু বলে ডাকি। ওঁ আমাদের খুব স্নেহ করেন। একদিন ডাঃ মামুকে অনেক বলে কয়ে রাজী করিয়েছি, আমাদেরকে পাগলা গারদ দেখাতে হবে। আমার ছোটমাসী অবশ্য অনেকবার দেখেছে তাই সে এত আগ্রহী নয়। আমার বাবা তেজপুরের রেলওয়ে স্টেশন মাষ্টার থাকাকালীন যদিও আমি তেজপুরে ছিলাম তবুও কোনদিন তেজপুরের পাগলা গারদের ভেতরে যাবার সুযোগ পাইনি অনেকবার সুযোগ খুঁজেছিলাম, কিন্তু অনুমতি পাইনি। সেইজন্য আমি বেশী আগ্রহী ও উৎসাহী।

ছোটমাসীর তাড়া সত্বেও আমার সাজ গোজ হয়নি। এদিকে ডাঃ মামু গাড়ী নিয়ে এসে হাজির। এখনই বেরোতে হবে। তাই

ছোটমাসীর একটা সুন্দর শাড়ী পরে আমিও গাড়ীতে গিয়ে উঠলাম।

চাচা মানসিক হাসপাতালের সামনে এসে আমাদের গাড়ী থামলো। ডাঃ মামুর সাথে গাড়ী থেকে নেমে পাগলা গারদের গেট দিয়ে ঢুকে যত ভেতরে যাচ্ছি আমার গাটা ছম্ছম্ করে উঠেছে। কেমন একটা ভয়াবহ যমপুরীর মত যেন মনে হচ্ছে— আর ভাবছিলাম, না এলেই ভাল হোত। বিরাট হাসপাতাল-একে একে জেনটস ডিপার্টমেন্ট গুলো পার হয়ে যখন আর একটা ওয়ার্ড এর সামনে এসেছি তখন উপরে দেখলাম লিখা লেডিস, ডিপার্টমেন্ট ডাঃ মামুর সাথে লেডিস, ডিপার্টমেন্ট এর পেশেন্ট গুলোকে দেখছিলাম। পর পর এক একটি নম্বরের পেশেন্ট দেখে যাচ্ছি আর নানা রকমের কথা কাণে আসছে। একটি দেশোয়ালী বোঁ বলছে “সব, ঝুট হয়। ঝুট হয়” তখন মনে পড়ে গেল রবীন্দ্রনাথের “ক্ষুধিত পাষাণের” কথা। ডাঃ মামু বলেন, “ওকে খুনি সাব্যস্ত করা হয়।” কিন্তু ও বলতে চাইছে “মিথ্যে, সব মিথ্যে।” আবার দেখছি কেউ হাসছে, সে কি অট্টহাসি। কেউ বা চুপ করে বসে আছে ফিরেও তাকায় না। আর একটি মেয়ে যাকে অপরূপ সুন্দরী বলা চলে-মেয়েটি কি সুন্দর গলায় রবীন্দ্র সঙ্গীত গাইছে— “আমার পরাণ যাহা চায়, তুমি তাই তুমি তাই গো—”

এভাবে দেখতে দেখতে হঠাৎ পাঁচ নম্বরের ভদ্রমহিলাকে দেখেই আমি আতকে উঠেছিলাম— কে— কে তুমি? আমি “আমি খুনি, সবাইকে আমি খুন করেছি,” বলেই কেঁদে ফেললো রোগীটি।

“মিতা”— চিৎকার করে উঠলাম । সত্যি আমার বহুদিনের পুরোনো মিতাকে আমি ঠিক চিনতে পেরেছি । যদিও আজ ‘ও’ অনেক রোগা হয়ে গেছে, চুলগুলো কেমন এলোমেলো বড় বড় সুন্দর চোখদুটো কেমন গোল্‌গোল্‌ । তবুও সেই সুন্দর গোলাপী ঠোঁটের হাসি যেন কোণে লেগে আছে । আমার দিকে তাকিয়ে মিতা ভীষণ ভাবে হাসতে লাগলো । আবার হঠাৎ চিৎকার করে বলতে লাগলো— “অমি খুনী, সবাইকে আমি খুন করেছি ।”

আমি সেখানেই দাঁড়িয়ে রইলাম । আমার পা যেন আর চলছে না । মিতার থেকে আমার দৃষ্টি যেন আর ফিরতে চাইছে না । ভাবতে পারছিলাম না এ- কি করে সত্যি হয় । আমার অজ্ঞাতে আমার গাল বেয়ে চোখের ধারা নেমে এসেছিল । হঠাৎ কাঁধে হাতের স্পর্শ তাকিয়ে দেখি ডাঃ মামু আমায় ডাকছেন । তখন আর অন্য রোগীকে দেখার মত আমার মানসিক অবস্থা হারিয়ে ফেলেছি । মনের মধ্যে এক মিতার কথাই ঘোর-পাক খাচ্ছে । সেদিন ডাঃ মামুর বাড়ী আমাদের নেমন্তন্ন ছিল । তাই ডাঃ মামুর সাথে উনার বাড়ী গিয়ে কাপড় ছেড়ে হাত পা ধুয়ে চায়ের টেবিলে বসতেই ডাঃ মামু জিজ্ঞেস করলেন, “তুমি ওকে চিনলে কি করে রেখা?”

—ডাঃ মামু, সে এক বিরাট কাহিনী — বাবার সাথে তেজপুরে এসে দশমমাসে এ ফুলে ভর্তি হই । ক্লাশে প্রথম প্রবেশ করার পর একটি সুন্দরী মেয়ে আমার পাশে এসে দাঁড়ায় এবং একে একে অনেক প্রশ্নোত্তরের মাধ্যমে ওর সাথে সেদিন বেশ ভাব জন্মে যায় । ওর কথাবার্তা আমাকে খুব আকৃষ্ট করল । মেয়েটির পাশে অবশ্য বসার জায়গা পাই নি । কারণ আমি অনেক দেড়িতে এসে ভর্তি হয়েছিলাম । তাই সবার শেষ বেঞ্চে আমি স্থান পেয়েছিলাম ।

মেয়েটি বসতো দ্বিতীয় বেঞ্চে । কিন্তু আমরা বসলেও মনটি যেন হয়ে উঠেছিল এক । ওকে ছাড়া যেন আমার আর কোন চিন্তাই ছিল না । ক্লাসের বান্ধবী বলতে ও ছাড়া আমার তেমন কেউ ছিল না । প্রথম থেকেই ওকে ভাল লাগলো । জানলাম ওর নাম মিতা বিশ্বাস । অনেক প্রতিজ্ঞা বন্ধনে আমাদের বন্ধুত্ব গড়ে উঠলো । আমাদের বন্ধুত্ব বেশ জমে উঠেছে ।

হঠাৎ টেষ্ট পরীক্ষার অল্প কয়েকদিন আগে মিতার খুব ধুম্‌ধাম করে বিয়ে হয়ে গেল । মিতা স্কুল চেড়ে ছলে যাবার সময় ক্লাসের দ্বিতীয় বেঞ্চার ওর আসন খানা আমায় দিয়ে গেল । আমার জীবন থেকে মিতা সরে গেল অনেক দূরে । আমার পৃথিবীতে আমি একা পড়ে রইলাম একান্ত নিঃসঙ্গ মনে । আমার হঠাৎ পাওয়া ধন যেন হঠাৎ করেই হারিয়ে গেল । বিশ্বাস করতে পারছিলাম না— আমার আর মিতার আনন্দপূর্ণ দিনগুলো কি আর ফিরে আসবে না ? টেবিলে ঘণ্টার পর ঘণ্টা বসে থাকতাম । পড়ায় মন বসতো না । বুকের ভেতর এক অব্যক্ত যন্ত্রনা উপলব্ধি করতাম । আর মিতার কথা মনে হলেই কান্নায় চোখ ফেটে জল আসতো । কিছুই ভাল লাগতো না । অন্য বন্ধুরা ঠাট্টা করে বলতো— “মাণিক জোড়ের এক মাণিক যে হারিয়ে গেল ।” তখন আরও খারাপ লাগতো । মিতা কিন্তু তার প্রতিশ্রুতি রেখেছিল । সে যে আমায় ভুলে যায় নি সেটা তার নতুন জীবনের, নতুন সংসারের কোলাহলের মাঝখানে থেকে আমার কাছে নতুন নতুন খবর দিয়ে চিঠি লিখার মাধ্যমে জানিয়ে দিত ।

ওর স্বশুর বাড়ী ছিল শিলিগুড়ী । ওর বর ছিল Forest Officer । মিতা মাঝে মাঝে

বাপের বাড়ী এসে যখন আমাকে ওর নতুন সুখের দিনগুলোর খবর দিত তখন বড় ভাল লাগতো । মনে হোত আমরা আবার দুজনকে দুজনে সেই অতীতের দিনে ফিরে পেয়েছি । কিন্তু সেটা যে ক্ষণিকের আনন্দ তা বুঝতে দেবী হোত না যখন 'ও' আবার স্বপ্নের বাড়ী চলে যেত ।

ধীরে ধীরে আমার মিতা যেন আরও দূরে সরে যেতে লাগলো । মিতা যেন সেই প্রতিজ্ঞা ভুলে গেছে —“জীবনের যে যেখানে থাকি সবসময় খবরাখবর নিবো ।” সংসারের চাপে মিতার চিঠির মাত্রা কমতে লাগলো । হঠাৎ দেখি মিতা একেবারে হারিয়ে গেল । চিঠির পর চিঠি ছাড়ি অথচ কোন খবর পাই না । মিতার কোলের ফুটফুটে ছেলে পাপুর আধো আধো মাসী ডাক মাঝে মাঝে কাণে ভাসলে কান্না পেত । তখন আমার বুড়ো ঠাকুরদাদার কথা মনে হোত । উনি বলতেন— “আসলের চাইতে সুদের মমতা বেশী ।” কথাটা যে সত্যি তা বেশ উপলব্ধি করতে পারতাম তখন, কারণ মিতার চাইতে তখন পাপুর জন্মই বেশী কষ্ট হোত । তাই পাপুর টানেই বোধহয় মিতার কাছে আরও দু'একটা চিঠি ছেড়েছিলাম —কিন্তু কোন সাড়া পেলাম না । ওরা যেন কোন অজানায় মিলিয়ে গেল । আজ এতদিন পর বুকের ব্যথাটা আবার চাড়া দিয়ে উঠলো । “ভাঃ মামু— মিতা যে আজও আমার কাছে অনেক খানি । আপনি বনুন কেমন করে 'ও' এখানে এল ? ওর স্বামী ছেলেরই বা কি খবর ? ওরা কোথায় ?”

ভাঃ মামু আমার মাথায় হাত রেখে বললেন— “কেঁদোনা রেখা—এমনটাই হয় । পৃথিবী যে অতি নিষ্ঠুর, অতি পাষণ । এখানে

সবই সম্ভব । অস্থির হোয় না রেখা— আজ তোমাকে আমি ওর কষ্টের ইতিহাস বলবো ঠিকই, কিন্তু আমি যে পুরুষ হয়েও এ ঘটনাটি শোনার পর অস্থির হয়ে পড়েছিলাম । তুমি তো সামান্য মাত্র মেয়ে । পারবে কি সহ করতে ? এ যে ভাগ্যের নিম্নম্ন পরিহাস ”

“আমি পারবো ভাঃ মামু, আমাকে যে জানতেই হবে ওর ইতিহাস । আমি আবার মিতাকে নিয়ে আমার সেই অতীতের দিনে ফিরে যেতে চাই ।”

“তবে শোন সে বেদনার ইতিহাস— পিকনিক, খাওয়াই হলো-ওর জীবনের কাল ভ্রমহিলার স্বামী দার্জিলিং গিয়ে যে একদিন পিকনিক করে আসবেন তেমন সুযোগই পাচ্ছিলেন না অফিসের কাজের চাপে । কিন্তু ভ্রমহিলা বহু রাগ অভিমান এবং অনুরোধের চাপে পড়ে ভ্রমলোক অনিচ্ছা সত্ত্বেও একদিন ছুটি নিলেন । রাত্রে শুয়ে ঠিক হোল টফিন কেরিয়ারে করে বাড়ী থেকেই খাবার বানিয়ে নিয়ে যাবে স্বামী-স্ত্রী, ছেলে তিনজনই ভোড়ে জিপ্‌গাড়ী করে দার্জিলিং যাবেন এবং খাওয়া দাওয়া সেড়ে সন্ধ্যার মধ্যেই বাড়ী ফিরে আসবেন । রাত্রির আঁধার শেষ না হতেই ভ্রমহিলা নানারকম খাবার তৈরী করে দুটো টফিন কেরিয়ার ভর্তি করে নিলেন ।

তারপর ভোড়ের পাখীর কলগানের সাথে সাথে তাদের যাত্রা হোল শুরু । সে যাত্রাই যে জীবনের শেষ যাত্রা তা কি তখন জানতে পেয়েছিলেন । শিলিগুড়ীর সমতল রাস্তা ছেড়ে ভোড়ের কনুকে ঠাণ্ডা হাওয়ায় জিপটা একে বঁকে দার্জিলিংএর পাহাড়িয়া রাস্তায় এসে উঠলো । দু'পাশে ঘন জঙ্গল আর বড় বড় পাথরের চাই দিয়ে ঘেড়া দার্জিলিংএর

পাহারিয়া রাস্তা । মনের আনন্দে যেন নেচে নেচে ছুটে চলেছে জিপ্ গাড়ী । কিন্তু কে জানত এই মাঝ পথে এসে বিধাতার নির্ভুর লীলার পরিসমাপ্তি ঘটবে ? পরিষ্কার শীতের আকাশে হঠাৎ কালো মেঘের সমাবেশ । ঘন ঘন বিদ্যুৎ চমকচ্ছে । শৌ শৌ বাতাস বইছে । চারিদিকে আধার ঘনিয়ে এসেছে । মনে হচ্ছে-আকাশটা যেন ভেঙ্গে পড়বে । জিপটাকে যেন উল্টে ফেলে দেবে । হঠাৎ একটা পাহার ভেঙ্গে বিরাট ধ্বস এসে পড়ে, গাড়ীটা গড়াতে গড়াতে অনেক নীচে পড়ে যায় । মুহূর্তের মধ্যে একটা চাপা আত্নানাদ— তারপরই সব মিলিয়ে যায় । মুশলধারে বৃষ্টির ফলে ভদ্রমহিলার জ্ঞান ফিরে আসে । চেয়ে দেখেন তার পাশে মুখ খুব পড়ে আছে তার স্বামী, কান বেয়ে রক্ত পড়ছে, পা একটা যে কোথায় চলে গেছে । তখনই মনে পড়ে তার পাপুর কথা, চারিদিকে দৃষ্টি মেলে কিছুই দেখতে না পেয়ে পাশের খাঁদে তাকিয়ে দেখেন তার পাপু একটা পাথরের চাইয়ের উপর পড়ে আছে । মাথাটা ফেটে ছিন্ন ভিন্ন হয়ে গেছে । কি বিভৎস সে দৃশ্য । এসব দেখে তখনই তিনি চিৎকার করে আবার জ্ঞান হারিয়ে ফেলেন । তারপর অর্ধমৃত অবস্থায় উদ্ধার করা হোল তোমার মিতাকে । নেপালী দুটো কাপ্তা তাকে শিলিগুড়ি হাসপাতালে দিয়ে যায় । চার-পাঁচদিন পর যখন তাকে স্বাভাবিক বলে মনে হয় তখন অবশ্য সে স্বাভাবিক নয় । দারুণ শোকে ভুলে যান তার মধুময় অতীতের কথা । শুধু একটা কথাই উনার মনে জেগে থাকে— উনিই বুঝি উনার স্বামী পুত্রকে খুন করেছেন । তাই বলেন— “আমি খুনী, আমি সবাইকে খুন করেছি ।”

ডাঃ মামুর মুখের কথা শেষ নাহতই উনার ফোন এসেছে । ওপার থেকে কে যে কি বলছে- ডাঃ মামু কেমন যেন স্থানুর মত দাঁড়িয়ে

উনি আমায় বললেন— “রেখা, তোমাকে আমার সাথে হাসপাতালে যেতে হবে ।” ডাঃ মামুর গলা যেন কাঁপছে ।

“ডাঃ মামু তবে কি.....”

“হ্যাঁ রেখা— তোমার মিতা আর নেই । গলায় কাপড় পেঁচিয়ে আত্মহত্যা করেছেন । চলো, দেখি গিয়ে ।” আমরা সেখানে গিয়ে দেখি মিতার নশ্বর দেহ বাইরে নামিয়ে রাখা হয়েছে ।

এ যেন বিশ্বাস হচ্ছে না । কয়েক ঘণ্টা আগেও তার কথা শুনেছি । সাদা কাপোড় দিয়ে ঢাকা এ কে ? ধীর পায়ে এগিয়ে গেলাম, আন্তে আন্তে কাপড়টা সরিয়ে দেখলাম আমার মিতাকে । কে বলবে আমার মিতা নেই ? ওতো যুগ্মিয়ে আছে । যেন কত ক্লান্তির পর একটু বিশ্রাম নিচ্ছে । দু-তিনবার নাম ধরে ডাকলাম । কোথায় ? কোন সাড়া নেই । তবে কি-মিতা আমার জীবনে স্মৃতি শুধু বেদনা হয়েই থাকবে ? ওর মুখের দিকে তাকিয়ে বললাম— “ভগবান তুমি কি এতো নির্ভুর ? কেন তুমি আবার আমাকে হাজির করিয়েছিলে মিতার সন্মুখে ? সন্ধ্যা প্রদীপ নিভে যেত সে ভালই ছিল । কিন্তু মাঝখানে আবার কেন প্রদীপের সলুতেকে উস্কে দিলে ? যখন ফিরিয়েই দিলে তখন আবার এমন করে ছিনিয়ে নিলে কেন ? যদি নিয়েই গেলে তবে এতো কষ্ট দিলে কেন ?

কতক্ষণ মিতার মুখের দিকে তাকিয়েছিলাম জানি না— হঠাৎ দেখি আমার চোখের এক ফোঁটা ঊষ্মজল আমার গাল বেয়ে ওর শুক ঠোঁটের উপর গিয়ে পড়লো । সেই গোলাপ রাঙ্গা ঠোঁট যেন মুহূর্তের জন্য নড়ে উঠলো— বোধহয় সেটা আমার মনেরই ভ্রম । মিতার করুণ চিৎকার আজও আমার কানে ভাসে— “আমি খুন — সবাইকে খুন করেছি ।”

আতস কাঁচ

কাজল গুহ ।
তৃতীয় বর্ষ (কলা)

অনেক দিন আগে, কখন
বোন অরণ্যের ঢল বেয়ে,
তপ্ত বালুকার পরে পা ফেলে
ও এসে দাঁড়ায় মানব সভ্যতার
চৌ মাথায় অতি সন্তর্পনে ।
যন্ত্র যুগের নোংড়া আওয়াজে
অভ্যস্ত নয় তাই
এদিক ওদিক চলে যাওয়া মনটাকে
সংযত ক'রে ঘর্মান্ত হাত মোছে ।
আমার মৃত আকাংখার প্রেতাত্মাটা
জেগে ওঠে ওর যন্ত্রনার ঝুলি থেকে
বের করা আতস কাঁচে ;
যেখানে দেখা দেয় হিমালয় ,
আব্দুস, মহাসাগর আর
মহাদেশ পাঁচটি ।

অনেক দিন পরে, যখন
নতুন ক'রে বর্ষা নামে বাড়ী
ও মনের আঙ্গিনায় আর
দীঘির জলে ,
ডুবে যায় ওর দেয়া আতস কাঁচ ।
প্রেতাত্মাটা গা ঢাকা দেয় আবার ।
— কিন্তু এখন ,
ও চলে গেছে অনেক দূরে ।

বাঁকু বসন্ত “পশুর কামনা”

স্বপ্না বিশ্বাস ।
২য় বর্ষ (কলা) ।

কুয়াশার নীলাভ ধোঁয়া—
দুর্ভেদ্য যা চিরদিন,
সারা মনকে ফেলেছে ছেয়ে ।
এপাশে ধোঁয়া, ওপাশেও তাই ;
অস্পষ্ট আধার-আচ্ছন্ন দিক,
হারিয়ে ফেলেছি আমি উদ্ভ্রান্তের মত ।
যেদিকে তাকাই শুধু কালো ধোঁয়ার হেঁয়ালী
আমায় ঘিরে ফেলেছে ; হয়ত এবার
নিঃস্পেষণে শেষ ক'রে দেবে আমার শেষ সত্ত্বাটুকু !
হারিয়ে যাব আমি চিরদিনের মত !
অন্ধুর সে তো ফুটতে চায় চিরদিনের আশায়,—
আলো তো কই করেনা কৃপণতা ?
আমার বেলায় কি এমন অপরাধ ?
ধোঁয়ার ঝাপটে দিশেহারা মন খোঁজে
আলোর ফলাকা ; যদিও না পাই তবু
স্বচ্ছতা,— তারও পাবনা একটু আভাষ ?

“স্বাধীনতা সংগ্রামের আর এক বলি”

সত্যেন্দ্র কুমার ভৌমিক ।

২য় বর্ষ (কলা)

পূর্ব বাংলার এক অখ্যাত পল্লীতে রাতের অন্ধকার নেমে এসেছে। রাস্তায় লোক চলাচল বন্ধ হয়ে গেছে। সকলে যে যার ঘরের দ্বার বন্ধ করে ফেলেছে। অনাগত পাকহানাদারের আক্রমণ আশংকায় সকলেই উদ্ভিন্ন। কারও ঘরের সামান্য একটা বাতি পর্যন্ত দেখা যায়না। সকলেই বোধহয় ঘরের খুঁটি ধরে কিভাবে রাতটা ভালোয় ভালোয় কেটে যাবে তা ভাবছে। এরকম একটা নিস্তব্ধ নিশিথে একটা ছোট কুটিরের ভিতরে দেখা গেল একটা যুবতী মেয়েকে— নাম তার আমিনা। পরনে তার আটপোঁড়ে শারি, বোধহয় নিজের বানানো। স্বাস্থ্যসম্পদের দিক থেকে মোটামুটি ভালই এবং সুন্দরীও বটে। ছোট একটা মোমবাতির আলোর সন্মুখে বসে সে একটা পিস্তল তেল দিয়ে পরিষ্কার করছিল মেয়েটিকে দেখে মনে হয় সে যেন কার আসার প্রতীক্ষায় আছে, তাই বার বার পিছন ফিরে দেখছে। ধারনাটা ঠিক, একটু পরেই কুটিরের দ্বার খুলে প্রবেশ করলো একজন পুরুষ— তার গালভর্তি দাঁড়ি, মাঝারি বয়সের এবং খুব স্বাস্থ্যবান। হাতে তার একটা ব্যাগ ব্যাগটা নামিয়ে রেখে লোকটা বলল— “না আমিনা, পাওয়া গেলনা, তাহেরা কে বোধহয় পাকসত্তারাই নিয়ে গিয়েছে।” মেয়েটির মুখটা একটু কঠিন হয়ে উঠল, তারপর বলল— “তাহেরাকে আমি চাইই, এরজন্য আমি জান দিনে প্রস্তুত।” তাহেরা আমিনার বোন। তাহেরা আর তার মা গিয়েছিল দুই ক্রোস দূরে তার মামার বাড়ী। সেখান থেকে আসার পথেই তারা গুম হয়ে গেছে।

আমিনার মুখের দীপ্তভঙ্গি লোকটাকে বিচলিত করল। পরে আমিনার দিকে চেয়ে বলল— “কিন্তু তুমি কি করবে মা, তুমি নারী, পুরুষরাই আজ এই কুকুর জঙ্গী শাসকের সাথে লড়ে উঠতে পারছেন, আর তুমিতো অবলা।” জবাব শুনে মেয়েটি ঈর্ষ্য হাসল— পরে বলল— “কিন্তু চাচাজী, নারী ছাড়া আজকের এই স্বাধীনতা সংগ্রাম সার্থক নয়, যুগ যুগান্তরকাল থেকে আমাদের পৃথিবী এর প্রমাণ দিয়ে এসেছে। আমি ঠিক করেছি, আজ শুধু তাহেরার জন্ম নয়, সমগ্র বাংলাদেশের লোকের জন্ম আমি সংগ্রাম করব। আমাদের দেশের শতশত নারীকে নিয়ে এই বর্বর পাঠানেরা যেভাবে হোলি খেলায় মেতে উঠেছে, তাতে আজ আর চুপ করে থাকার কথা নয়, আমাদের ধরতে হবে অস্ত্র, আমাদের মুজিবর সাহেব বলে গেছেন স্বাধীনতার জন্য অনেক রক্ত ক্ষয় করতে হবে, যাক সেসব কথা, এখন চাচাজী তোমায় একটা কাজ করতে হবে, আমাকে একটা খাঁকি পেণ্ট আর একটা খাঁকি শাট দিতে হবে, একটা টুপি। আচ্ছা এখন তুমি যাও— আমি এখন ঘুমুব। লোকটা চলে গেল। আমিনা গিয়ে তার বিছানায় শুয়ে পড়ল।

পরের দিন আবার শোনা গেল, পাক-বাহিনী পাশ্চবর্তী গ্রামের অনেক লোককে হত্যা করেছে, আগুন দিয়ে সব জ্বালিয়ে দিয়েছে, অনেক শিশুকে মার কোল থেকে কেড়ে নিয়ে নিসংসভাবে হত্যা করেছে, আর করেছে নারীলুণ্ঠন। আমিনাকে আজ অণু বেশে দেখা গেল— সে একজন পুরুষের ছদ্মবেশে

নিয়েছে, দেখে মনে হয় যেন সেই ঐতিহাসিক সিপাহি বিদ্রোহের নেত্রী রানী লক্ষ্মীবাই যেন এসে দাঁড়িয়েছে । আমিনার সাথে যোগ দিয়েছে গ্রামের সব যুবক যুবতী সকলের হাতে হাতিয়ার, কারও হাতে দা, কারও হাতে লাঠি আর দুটো মাত্র পিস্তল, একটা আমিনার হাতে আর একটা চাচাজীর হাতে । আমিনা সকলকে প্রস্তুত থাকতে বলে, তার পর বলল— “আমি নদীর পারে গিয়ে দেখে আসি, শক্ররা আসছে কিনা ।”

রাতের অন্ধকারে চলতে যদিও ভয় করছেন । তবুও কেন যেন গা-টা ছম্ ছম্ করছে আমিনার । দ্রুত পা চালিয়ে চলার পর এক সময় আমিনা নদীর পারে পৌঁছল । ছোট একটা নদী, জল প্রায় নেইই বলতে হয়, উপর দিয়ে যদিও সামান্য একটা সাকো ছিল তাও মুক্তিফৌজের লোকেরা কয়েকদিন আগে ভেঙ্গে দিয়ে গেছে । আমিনা জঙ্গল থেকে একটা ছোট নৌকো বের করল । দূরে তাকিয়ে দেখল বহুদূরে গ্রামটায় জলন্ত বাড়ীগুলি এখনও পুড়ছে ? তর তর করে আমিনার হাতে নৌকা এগিয়ে চলল ।

রাত তখন অনেক হয়েছে, ছোট হাতঘড়িটা আমিনা দেখে নিল, মাথার টুপিটা দিয়ে মুখটা আড় করে রাখল । মুখে সুন্দর গৌরুদাঁড়ি লাগিয়ে নিল— দেখে এখন মনে হয় একজন হোমরা চোমড়া পাঠান অফিসার । অনেক দূর চলার পর হঠাৎ অন্ধকারে কার পদধ্বনি শুনে আমিনা সঠক হয়ে গেল— পিস্তলটা ভাল করে হাতে নিল । আর একটু দূরেই শক্রপক্ষের ঘাটি, অনেকগুলি তারু পড়েছে, একটা তারুর থেকে খুব হৈ-হল্লা শোনা গেল, বোধহয় ধরে আনা নারীদের উপর অত্যাচারে মেতে

উঠেছে খান্ সৈন্যেরা । আমিনা বুঝল এই সুযোগে তাহেরাকে মুক্ত করা যায়, যদি সে তারুতে থাকে ।

পরনে মিলিটারি পোষাক দেখে, পাহারাদার সৈন্যেরা সেলাম করে দাঁড়ালো । আমিনা একটা তাঁবুর দিকে মুখ বাড়াতাই, পিঠে বিরাট একটা খাবা পড়ল, বোধহয় কেউ টের পেয়ে গেছে । তাকিয়ে দেখে একজন সৈন্য মদে চুর হয়ে তার গায়ে হাত দিয়ে বলছে— “Who are you” আমিনা পট করে জবাব দিল, “আমি কম্যাণ্ডার সৈয়দ খান ।” নাম শুনে সৈন্যটা চমকে উঠলো । আমিনা জিজ্ঞেস করল— “এখানে কোন খুবসুরৎ লেডকি কমলপুর থেকে আনা হয়েছে ?” সৈন্যটা বলল— “হ্যাঁ সাহেব । লাগবে নাকি ।” সৈন্যটা অদূরবর্তী একটা তারুর কাছে আমিনাকে নিয়ে গেল— ভিতরে ঢুকেই আমিনা অবাক— ভিতরে অনেকগুলি যুবতী মেয়ে বেঁধে রাখা হয়েছে, টর্চের ফোকাস করে সব দেখতে দেখতে এক কোনায় এসে তার হাত ধেমে গেল । মুখ দিয়ে অশ্রুটস্বরে বেরিয়ে এল “তাহেরা”— তাহেরা তাকে চিনতে পারেনি, আমিনা সৈন্যটাকে তার বাঁধন খুলে দিতে বলল— তারপর বলল— “তুমি এখন যেতে পার ।” সৈন্যটা সেলাম করে চলে গেল— ভাগ্য ভাল যে তাঁবুটাতে মেয়েগুলি ছাড়া আয় কেউ নেই— সকলের পিঠে চাবুকের দাগ । তাহেরার কাছে গিয়ে নীচুস্বরে বলল— “তাহেরা, আমি আমিনা, তুমি সোজা এই পিছন দ্বার দিয়ে চলে যাও নদীর ধারে গিয়ে লুকিয়ে থাক ।” তারপর আমিনা সকলের বাঁধন খুলে দিয়ে পিছন দিয়ে পাঠিয়ে দিল এবং নিজেও দৌড়ে চলল । সৈন্যেরা মদ খেয়ে মসগুল থাকলেও, একজন সৈন্যের

চোখে তাদের পলায়নটা ধরা পড়ে গেল— সঙ্গে সঙ্গে হইসেল বাজিয়ে দিল । শুরু হয়ে গেল— হৈ-হল্লা, চারিদিকে সৈন্যরা তখন ছুটতে শুরু করেছে । আর এলোপাথাড়ি গুলি শুরু করেছে । আমিনা, আর বাকী মেয়েগুলি সব ছুটছে, তিনজন মেয়ে গুলি খেয়ে পড়েই গেল, কিন্তু সেদিকে কারও খেয়াল নেই । সকলে নদী পার হয়ে যখন এপারে এসে পৌঁছুল তখন দেখল দলে দলে খান সেনারা এই গ্রামের দিকে ছুটে আসছে । আজ বুঝি কারও রক্ষা নেই । মনের প্রতিহিংসা আজ নিরুত্তর হবে রক্তোৎসবে । গ্রামের সকলে তখন নিদ্রামগ্ন । যাদের আমিনা প্রস্তুত থাকতে বলেছিল, তাদের গিয়ে ডেকে জাগাল— বলল— “আজ আমাদের শেষ পরীক্ষার দিন, হয় আমাদের মরতে হবে নাহয় খানদের, কিন্তু দেহের একবিন্দু রক্ত দিয়েও পর্যন্ত আমাদের লড়ে যেতে হবে ।” খান সেনারা দলে দলে এগিয়ে আসছে, তাদের কামান থেকে মুহুঁমুহ গুলি বেরিয়ে আসছে । এদের সম্মুখ মাত্র দুটো পিস্তল । আর কটা গুলি । এ দিয়ে কতক্ষণ লড়া যাবে ।

খানেরা নদী পার হচ্ছে সাঁতার দিয়ে আর আমিনা একটি গুলিতে তাদের ধরাশায়ী করে দিচ্ছে মাঝনদীতেই । কিন্তু গুলি যে ফুরিয়ে এল, আর মাত্র দুটো বাকী । দলে দলে খান সেনারা এপারে এসে পড়েছে— শুরু করে দিয়েছে তাদের মারনোৎসব— স্ত্রী-পুরুষদের নির্বিচারে গুলি করে চলেছে, অগ্নিতাপ শুরু করে দিয়েছে গ্রামের যুবক-যুবতীরা তাদের সামান্য লাঠি, সড়কি নিয়েই ঝাঁপিয়ে পড়েছে শত্রু সেনার উপর— কিন্তু সকলেই প্রাণ দিচ্ছে । চারিদিক ঘোঁয়ায় পরিপূর্ণ । কিন্তু আমিনা তখন কোথায় ? অন্ধকার মাঠে দেখা গেল, তার মাথায় টুপি নেই, কোথায় পড়ে গেছে, দেহের অনেক

জায়গায় গুলি লেগেছে, কিন্তু এখনও বেঁচে সে । খানসেনারা আজ আমিনাকে না খুঁজে ছাড়বে না । প্রত্যেক মৃতদেহ দেখছে, আর ছুটছে । আমিনা তখন একটা গাছের আড়ালে লুকিয়ে । হঠাৎ অন্ধকারের মধ্যে চারিদিক থেকে চারটে খানসেনা তার উপর ঝাঁপিয়ে পড়ল— আমিনা শত্রু হাতে পিস্তলের বাঁট দিয়ে আঘাত করে দুজনকে ধরাশায়ী করল, কিন্তু অবশিষ্ট খান দুটো তার দিকে পিস্তল উঁচু করে বলছে— “হ্যাণ্ড্‌স আপ ।” আমিনার পিস্তলে মাত্র একটা গুলি, সেটার সদ্যব্যবহার করল । সঙ্গে সঙ্গে একটা খান সেনা লুটিয়ে পড়ল, অবশিষ্টজন ঝাঁপিয়ে পড়ল । কিন্তু আমিনার শরীরে আর তিলমাত্র শক্তি নাই । দেহের উপরাংশের সাঁট ছিঁড়ে গেছে নানান জায়গায়, বেরিয়ে পড়েছে তার শারীর অস্তিত্ব । শেষ মুহূর্তে কি আজ এই লোলুপ খানটার কাছে নিজেকে সঁপে দিতে হবে । না, এ হতেই পারে না, অতটা দুর্বল মেয়ে আজ আর নয় পূর্ববাংলার মেয়ে আমিনা । দেহের সমস্ত শক্তি প্রয়োগ করে আবার সজোরে আঘাত করল খানটার মাথায় পিস্তলের বাঁট দিয়ে, কিন্তু সঙ্গে সঙ্গে নিজেকে ভূপাতিত হয়ে পড়ল । চারিদিকে তাকে তখন খানসেনারা ঘিরে ফেলেছে— বোধহয় এবার তাদের বীরত্ব দেখাবে এই দুর্বল অবলা নারীর উপর অত্যাচার করে । একজন খানসেনা বলছে— “কুত্‌রা, নিমকহারাম, তোকে কুকুর দিয়ে খাওয়াব, খুব স্বাধীন হওয়ার সখ হয়েছে না ?” আমিনা কিন্তু আজ বেপরোয়া— আজ না ? “জান দেবে, কিন্তু মান দেব না ।” সঙ্গে সঙ্গে কোমরের পকেটে রাখা ছোট কোঁটার বিষটুকু খেয়ে ফেলল । পরে ধীরে ধীরে উচ্চারণ করল— “জয় বাংলা ।” বাংলার মাটিতে শেষারের মত নিঃশ্বাস ফেলে চলে গেল আমিনা— এযুগের আরেক প্রীতিলতা । বাংলার

স্বাধীনতা সংগ্রামের এ হলো আর এক
বলি । পূর্ববাংলার এক অখ্যাত গ্রামের কালো

মাটি লাল হয়ে উঠল আর এক বীর নারীর
রক্তে ।

‘মুক্তাকুনি’

বিমান কুমার চন্দ্র
১ম বর্ষ (কলা)

এসো বসি এই ছায়াতলে,

প্রান্ত মুখ ক্লেদাক্ত গ্লানিমা, সূর্যস্নান থাক অন্তরালে ।

ক্লান্ত মুখে রক্তরেখা, নগ্নপদ থাক ধূলি মাথা,

এখনো জ্বলিছে হৃদয়ে অনির্বান দীপ্ত আলোশিখা ।

শক্তিহীন বাহ যদি কোল দিতে চায় মৃত্তিকারে,

দিব তারে আশ্রয় আমার স্বাস্থ্যত অধিকারে ।

এসো বসি এই ছায়াতলে,

আবার ফিরে যাই, শৈশবের, কৈশোরের, যৌবনের

বিস্মিত কল্লোলে ।

যে সমুদ্র পার হতে হাতছানি দিয়েছিলো জীবনের উষা,

যে সমুদ্র মিটাইছে অহর্নিশি লক্ষ মরুত্বা ।

বক্ষোমাঝে তৃষ্ণা জ্বলে কত শত কী বিচিত্র রূপে,

শৈশবের, কৈশোরের, যৌবনের সুরভিত ধূপে ।

যদি মোর অবিস্মিত পাগ পুণ্য রাশি,

ভাসাইয়া দিতে পারি পুণ্য তীর্থে বসি ।

দেবালয়ের সাদ পূজা ; দেবতার প্রাণ তরু হয়নিতো হারা,

সুন্দর বনের ধারে যেন বহে মল্লিকিনী ধারা ।

“কণ্ঠস্বর”

জ্যোতির্ময় সরকার।

১ম বর্ষ (কলা)

“আকাশ বাণী, খবর পড়ছি দীপক স্যাণ্ডাল, আজকের বিশেষ বিশেষ খবর হলো, প্রখ্যাত শ্রমিক নেতা” বিপ্লব বোসকে বিভিন্ন গুপ্তস্থান খানাতল্লাসী করবার পর গ্রেপ্তার করা হয়েছে। এর বিরুদ্ধে কলকাতা তথা ভারতবর্ষের লোঁহ ব্যবসায়ী Robert and Son's Company র Manager কে ভীত প্রদর্শনের অভিযোগে অভিযুক্ত করা হয়েছে।।” খবরটা শুনে চমকে গেলাম। নিজেকে অত্যন্ত অপরাধি ব'লে মনে হতে লাগলো। সারাদিনের প্রচণ্ড খাটুনির পর স্বী ও অন্যান্য বন্ধু-বান্ধবদের সাথে হাল্কা রসিকতার মধ্য দিয়ে “কফিপর্ব” শেষ করছিলাম। ঘরের রেডিওটা খোলাছিল। সর্বভারতীয় সংবাদ প্রচার হ'তে মনোযোগ দিয়েছিলাম, কিন্তু এমন সংবাদ পাব আশা করিনি। শুদ্ধ হয়ে গেলাম। হাত-পাগুলো অবশ হয়ে গেলো। সংবিৎ ফিরলে দেখলাম আমার হাতের পেয়ালাতে অবশিষ্ট কফিটুকু ঠাণ্ডা হয়ে গেছে। সকল বন্ধু-বান্ধব সহ আমার স্বী অদৃশ্য। আমি উঠলাম। Mr. Sen. এর বাড়ীতে অনুষ্ঠিত Partyতে যাবার জন্য পোষাক পরবো ভাবছি, এমন সময় আমার স্বীকে সাজপোষাক পরিহিত অবস্থায় আমার কোর্ট-পেন্ট-টাই সহ আসতে দেখলাম। ও এসে

আমাকে ওগুলো দিয়ে বললো— “Be quick Mr. Sen will awaiting for us” বলে ঘুরে চলে গেলো আমি কিছু বলতে যাওয়ার জন্য পা বাড়াতেই ড্রেসিং—টেবিলের আয়নায় প্রতিফলিত ওর প্রতিবিম্বের দিকে চোখ পড়লো আমিই লক্ষ্যপেলাম। ফিরে এলাম, ভাবলাম এই “Dress” আর যে এমন Dress পরে সেই “Altra modern” অনেক কিছুই বলতে চেয়েছিলাম কিন্তু বলতে পারিনি। আমাকে বাধ্য হয়েই Partyতে Attend করতে হয়েছিল। এমন সংবাদ শোনার পর Party কিন্তু আমার ভাল লাগেনি। আমি তাই শুধুমাত্র ভদ্রতাটুকু বজায় রেখে চলে এসেছিলাম।

জামাকাপড় ছেড়ে সিগারেটের টিনটা নিয়ে চাকরকে কফির জন্য বলে সোফায় পা এলিয়ে দিলাম। একটা চিগারেট ধরলাম। জোরে একটা টান দিয়ে ধূমকুণ্ডলি ছাড়াই তাতে দৃষ্টি ঝাপসা হয়ে এলো। চোখের সামনে থেকে হারিয়ে গেলো আমার বিরাট “প্যালেস” আর তার বিরাট ড্রাইংরুম। আমার বর্তমান। ফিরে গেলাম আমার বাল্যকালে।

চোখে রঙিন দৃষ্টি, মনে জগৎ জোড়া স্বপ্ননিয়মে যেমন প্রতিটি মানুষ দুর্জীর বেগে ছুটে চলে আমিও তেমনি ছুটে চলেছি আর

পাঁচজন সাধারণ মানুষের মত। সেই সময় আমার সাথে প্রথম আলাপ হয় একটি “সাধারণ” ছেলের মতই বিদ্রবের। পরে যখন আলাপ বন্ধুত্বে গিয়ে পৌঁছলো তখন জানতে পারলাম এ ছেলে সাধারণ নয়। এই অতি সাধারণের ভিতর গুপ্ত বা লুক্কায়িত আছে এক “অসাধারণ” বিদ্রবের। শুধুমাত্র প্রেমের নাম সমগ্র বিদ্যালয়ের গভীরে বসে, এই আমার অতি পরিচিত বিদ্রব বোস। প্রতিটি বিষয়ে ছিল তার অগাধ জ্ঞান। তবুও এই অসাধারণত্ব ছিল কেবল মাত্র ছাত্র হিসাবে। আরও অনেক কিছুই লুক্কায়িত ছিল। Matric পরীক্ষায় যখন সে প্রথম হয়ে পাশ করলো তখন আমরা তাকে অভিনন্দন যানাতে গিয়ে আর এক বিদ্রবকে আবিষ্কার করেছিলাম। আমাদের আনন্দ কোলাহলের কারণ জানতে পেরে ও একটু অবজ্ঞার হাসি হেসে বলেছিল— “ওঃ। এই, এর জন্য আবার আনন্দ। পরীক্ষায় প্রথম তো অনেকেই হয়, এটা আবার এমনকি, যার জন্য আবার এত আনন্দ। এটাই তো সব সমস্যার সমাধান নয়। যে দিন সকল মানুষের মুখে হাসি ফোটাতে পারবি সে দিন এ আনন্দ তোদের মানবে। আমি তো পারিনি।” — ওর কথাগুলো সেদিন আমার ভাললাগেনি। চলে এসেছিলাম। মনে করেছিলাম, স্বপ্ন বাস্তব বুদ্ধি সম্পন্ন মানুষের কথা, পরে অর্থ, যশ মান প্রতিপত্তি পেলে ও কথা আর বলবে না।

উচ্চশিক্ষার আশায় আমাকে অন্তর্যেতে হয়েছিল। সেখান থেকে খবর পেতাম ওর I. Sc তে অনুরূপ ভাবে পাশ করে B. Sc তে Chemistry Honors এ First Class পেয়েছিল। আমি পাড়ী দিলাম বিদেশে। নানান কাজে ব্যস্ত থাকার মাঝেও খবর পেয়েছিলাম M. Sc তে First Class First হয়েছে। ওর জন্য আমার খুব গর্ভ হতো

তারপর আর কোন খবর পাইনি। খবর নিওনি কারণ ওর Result একদিকে যেমন গর্ভ হতো তেমনি আবার অনুসূচনাও কম হতো না। আর ভেবেছিলাম ও হয়তো স্বাভাবিকতার স্রোতে নিজেকে ভাসিয়ে দিয়ে গণ্যমান্য হবার আশায় ডি, নিটের জন্য Research করছে।

বিদেশ থেকে একেবারে চাকরি নিয়ে ফিরলাম স্বদেশে। ছাত্রজীবন থেকে ব্যক্তিজীবনে প্রতিষ্ঠা লাভ করলাম। অর্থ-মান-যশ-প্রতিপত্তি সহ বাড়ী-গাড়ী এমন কি Altra Modern স্ত্রীও জুটেছিল। ব্যক্তিজীবনে রীতিমত প্রতিষ্ঠা। মানুষ হিসাবে সকলের ঈর্ষার পাত্র। আমাকে দিয়ে যদি বিদ্রবকে বিচার করি তবে ও আরও সুখী আরও প্রতিষ্ঠিত। তাই ওর খোজ করতে রীতিমত ভয়ও করতো।

আমার ধারণা পালটালো। অন্ততঃ বিদ্রবের মত ছেলের ক্ষেত্রে আমার ধারণা ভুল। একদিন গাড়ী নিয়ে চলেছি Marketing এ সাথে স্ত্রী। আমার স্ত্রী গাড়ীর টিয়ারিং ধরে ব্রেক করে চিৎকার করে উঠলো—
What the street baggers want ?”

চমকে চেয়ে দেখি সামনে এক বিরাট বিরাট মিছিল। যার অগ্রভাগে বিরাট ফেট্টুন হাতে দৃঢ় পদক্ষেপে এগিয়ে চলেছে আমার অতি পরিচিত বিদ্রব। পরনে তার মলিন খর্দরের পাঞ্জাবী ও ততোধিক মলিন হাটুপর্যন্ত বিস্তৃত ধূতি, পায়ে প্রায় অব্যবহার্য চটি, যার হাটুপর্যন্ত ধুলোবালিমাখা গালে খোচা খোচা দাড়ি, মাথায় রুম্ম চুল। বিদ্রব বলে চেনবার উপায় নেই। তবু চিনেছিলাম তার বুদ্ধি দীপ্ত চোখ দুটো দেখে। শত শত মানুষ আকাশ বাতাস মুখোরিত করে তাদের দাবী জানাচ্ছে আমার স্ত্রী তখনও গজগজ করে চলেছে কারণ

Mr. Banerjee র বাড়ীতে তার Party র সময় অতিক্রম হয়ে যাচ্ছিল বলে ।

তারপর তার একটু খোজ নিতে জানতে পেরেছিলাম সে ভীষণ রাজনীতি নিয়ে মেতেছে । রাজনীতির আমি “অ-আ, ক-খ” কিছুই জানিনা । অতএব তার ভবিষ্যত সম্পর্কে আমার কোন ধারণাই ছিল না । কেবল তার বর্তমান অর্থাভাব বুঝতে পেরেছিলাম তার সাজপোষাক দেখে । তবে কারো কারো মুখে শুনেছিলাম বিপ্লব ওদের মস্তবড় নেতা “শ্রমিক নেতা” । আমার অফিসের Personal Chamber এর Secretariate Table এ বসে Lady Typist Miss Chatterjee র সঙ্গে ‘শ্রমিক নেতা’ সম্বন্ধে জ্ঞান লাভ করছি এমন সময় Office bearer এসে একটা Slip দিল তাতে লেখা আছে “Biplab Bose” । অবাক হলাম এই ভেবে যে সে আমার উপস্থিতি জানতে পেরেছে এবং আমার সাথে দেখা করতে এসেছে । কিন্তু আমার মনে প্রশ্ন জাগলো, তার উদ্দেশ্য কি ? পূর্বতী কর্মের জন্ম সে কি অনুতপ্ত ? আমার নিকট কর্ম প্রার্থনা ? যাই হোক, আমি তাকে বাস্তব সম্বন্ধে জ্ঞান দেবার নামে কোঁতুক বা বিদ্রূপ করার ভাষাগুলো মনে সাজিয়ে নিলাম । Swing Door ঠেলে আমার Chamber এ প্রবেশ করলো, সাথে সুতপা ওদের একত্রে দেখে অবাক হলাম । বিপ্লবের কলেজ-জীবনের “প্রথম ভালবাসার” গাত্রী । মাঝে একবার তো তাদের বিয়ে হয়েই গিয়েছিল কিন্তু পরে জানলাম ওটা গুজব । জীবনের উদ্দেশ্য ওদের এক কিন্তু অবস্থান ভিন্ন । অভিন্ন পথে অভিন্ন লক্ষে পৌঁছিবার জন্ম অভিন্ন গতিতে ওরা ছুটে চলেছে । সুতপা এখনও কুমারী । জীবনকে ওরা উৎসর্গ করেছে জনসাধারণের কল্যাণে নিঃশেষ হয়ে যাচ্ছে । আরও অবাক করে

দিয়ে বললো— “ধ্রুববারু আপনাদের কারখানায় শ্রমিক ছাটাই বন্ধ করতে হবে ।” আমি কোন কথা বলবার আগেই সুতপা বলল— “আপনি একবার পুনঃ বিবেচনা করে দেখবেন তাদের সংসারের অবস্থার কথা, যাদের ছাটাই করা হচ্ছে । অন্তত মানবিক দৃষ্টিটুকু আপনি হারণ নি বলেই আমার ধারণা” আমি সুতপার দিকে চোখ ফিরালাম, মুখ ওর গম্ভীর, বলল— “বর্তমান অনুরোধ আমাদের রাখবেন নইলে দাবী করতে হবে । আপনি আমাদের পরিচিত তাই নইলে দাবী নিয়েই আসবার ইচ্ছা ছিল ।” ওর বলার পর আমি বিপ্লবের দিকে তাকাতেই ও বললো— “মনে রাখবেন” বলে বেরিয়ে চলে গেলো আমি যেন চোখের সামনে দেখতে পেলাম ওরা যেন সকলের মধ্যে বিলীন হয়ে যাচ্ছে । ওরা নিঃশেষ হয়ে হাজার হাজার বিপ্লব সুতপার সৃষ্টি করেছে । ওরা জনতার মধ্যে সার্থক হয়ে উঠছে ।

অনিচ্ছা সত্যও ওদের কথা আমাকে পুলিশের কাছে Report করতে হয়েছিল । আমার Report এর উপর নির্ভর করে পুলিশ ওদের জন্ম ওয়ারেন্ট বের করেছিল, কিন্তু এত তাড়াতাড়ি ধরা পড়বে ভাবতে পারিনি ।

বন্, বন্, করে Telephone টা বেজে উঠতে Receiver টা তুলে প্রশ্ন করলাম— “Hallow কে ?” ওপাশে পুলিশ Inspector এর গলা শুনে পেলাম— “Police Inspector speaking” আমি বললাম— “Mr. Bhattacharya speaking” Please came and meet with that particular man, Biplab Bose. And I am waiting for you, here —বললো Inspector.

“Just coming” —বললাম । বলে হাত

যড়ির দিকে তাকালাম রাত্রি ১২টা বাজে ।
বিরাট প্যালেসটা যুমন্ত । স্বীর Party এখনও
শেষ হয়নি । Taxi নিয়ে বের হলাম ।
পেঁয় মাস । রাস্তায় কুয়াসার চাদর পাতা ।
ঠাণ্ডায় শরীরের রক্তচলাচল বন্ধ হয় হয় ।
গাড়ীর Glass উঠিয়ে Speed বাড়িয়ে দিলাম ।
উদ্দাম বেগে বেগে ছুটে চলেছে । থানার
চারপাশে অশংখ জনতার ভীড় । তাদের পাশ
দিয়ে গাড়ী পার্ক করে উঠে গেলাম থানায় ।
দারগা আমাকে বসতে বলে একজন Gaurd
কে ডাকলো । Gaurd ইসারায় একটা সেল
দেখিয়ে দিল । সেদিকে তাকালাম । দেখলাম
বিপ্লবকে । উল্টোদিকে মুখ করে দাড়িয়ে আছে ।
আন্তে আন্তে অপরাধীর মত এগিয়ে গেলাম ।
ওর বেশবাস আরও মলিন স্বাস্থ আরও
খারাপ কিন্তু চোখ দুটো আরও উজ্জ্বল । পায়ের
শব্দে মুখ তুলে তাকালো দেখলো আমাকে ।
মুহূর্তে তার চোখদুটো দপ করে জলে উঠলো
মুখে দেখাদিল কঠিন ময়লা পাঞ্জাবীর ছেড়া
কলারটা দুহাতে টেনে বুকটা চিতিয়ে আমার
সামনা সামনি দাড়ালো চোখের আগুন
আমার পা থেকে মাথা পর্যন্ত বিদগ্ধ করছিল
আমি আরও অপরাধি বোধ করলাম ।
বললো— “কি চাও ? কেন এসেছো ? করনা
করতে, তার প্রয়োজন নেই । তোমার মত
লোকের করনায় আমি মরতেও চাইনে । মরলে

শান্তি পাব না । তোমাদের মত লোককে শত্রু
হিসাবে দেখতে অভ্যস্ত কিন্তু বন্ধু হিসাবে
দেখলেই আমার ভয় হয় নিশ্চয়ই বৃহত্তর কোন
ফন্দি আছে । যা আমাদের চলার পথটা ভেঙ্গে
দেবে কিন্তু পারবে না তোমরা ।” একটু
হাসলো, ম্লান হাসি । বললো— “আমায়
দেখে যাও গিয়ে তোমাদের মত মানুষ গুলোকে
বলো তুমি আমায় শান্তি দিয়েছ । আর যদি
সাহস থাকে তবে বলো । এ অন্যায় শাস্তি ।
কারণ আমি কোন অন্যায় করিনি । মহত্তর
ব্যক্তিদের প্রচণ্ড খামখেয়ালি পনাগুলোকে এবং
অন্যায়গুলোকে সংশোধন করে দিচ্ছিলাম মাত্র
—আমি কোন কথার জবাব না দিয়ে ওর
সামনে থেকে পালিয়ে বাঁচলাম । গাড়ীতে
চেপে Start দিলাম । জোরে গাড়ী চাললাম
শত শত কঠের চিংকার শুনলাম । “বিপ্লব
বোস জিন্দাবাদ” । তাকালাম দেখলাম ।
প্রচণ্ড শীতে কাপতে কাপতে শত শত লোক
বিপ্লবের মুক্তির দাবী জানাচ্ছে । এ দাবী
তাদের অন্তরের দাবী, তাদের আত্মার
দাবী । তাদের “কঠস্বর” গুলো আমার মাথার
ভিতর ঘুর পাক খাচ্ছিল । সেই “কঠস্বর” এ
আমার আত্মা আমার খোলস ছেড়ে ওদের
“কঠস্বর” এর সাথে কঠ মিলিয়েছে । আমার
পুরানো প্রতিষ্ঠা ছেড়ে আজ আমি নতুন
ভাবে প্রতিষ্ঠালাভ করেছি ।

“দেশ মানুষের সৃষ্টি । দেশ মৃন্ময় নয়, সে চিন্ময় । মানুষ যদি প্রকাশমান হয়,
তবেই সে প্রকাশিত দেশ মাটিতে তৈয়ারী নয়, দেশ মানুষের তৈয়ারী”

—রবীন্দ্রনাথ ।

॥ এগিয়ে চল ॥

শিবেন্দু চৌধুরী ।
(প্রাক্তন ছাত্র)

চল চল এগিয়ে চল
মুক্তি সেনানী দল
বিজয় পতাকা উত্তোলিয়া
ছিড়ে ফেল শৃঙ্খল ।
বাধা যতই আসে আসুক
পিছু ফিরে চেয়োনা
বাধার প্রাচীর চূর্ণ কর
ভয়ে ভীত হয়োনা ॥
বুকের রক্ত ঝরছে ঝরুক
মুছে যাবে সব পাপ
ঝরছে ঝরুক আরও ঝরবে
যুচে যাবে অভিশাপ ।
দুর্গম গিরি লঙ্ঘিতে যদি
ক্লান্তি আসে কভু
অলস জীবন করিতে স্থাপন
থেকোনাকো থেমে তবু ॥

দূঢ় পদাঘাতে কাঁথুক মেদিনী
কণ্ঠস্বরের উঠুক তুফান
আমরণ শুধু গেয়ে যেয়ো ভাই
মায়েরই জয়গান ।
বুকের রক্তে ভিজুক পতাকা
উঠুক তুফান আসুক বান
চলার পথ হোক গিঁচ্ছিল
(তবু) এগিয়ে চল এগিয়ে চল
এগিয়ে চল নওজওয়ান ॥

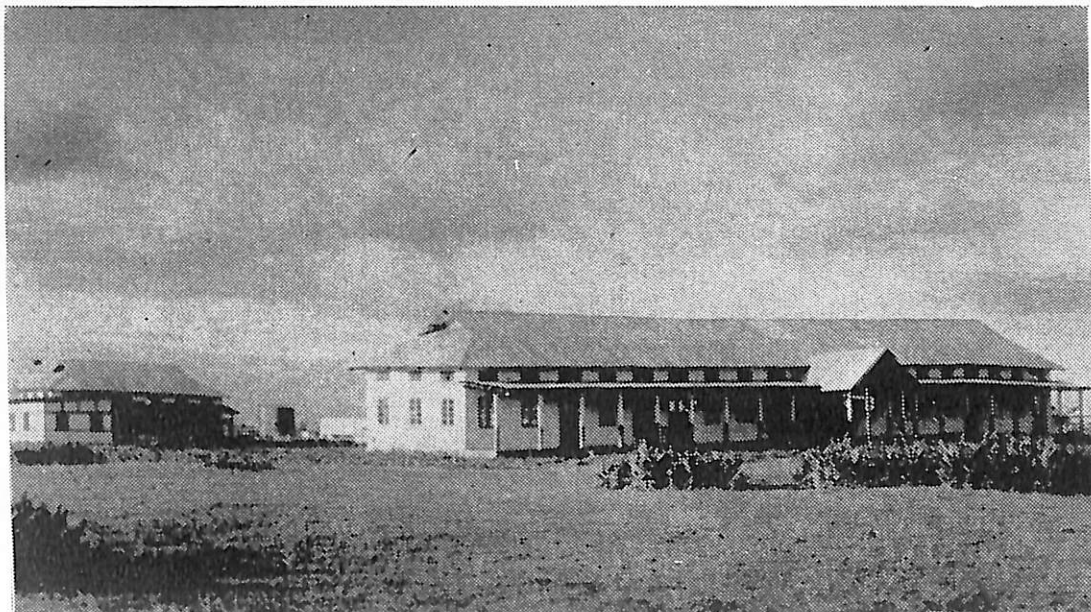
॥ হে নব দুর্জাদল ॥

শচীন্দ্র দেবনাথ ।

১ম বর্ষ (কলা)

। দ্বিতীয় পৃষ্ঠা
(ছাত্র চন্দ্র)

হে নব দুর্জাদল
চেয়ে থাকো চিরকাল,
যুগ যুগ ধরে ধরিত্রীর দিকে ।
যেদিন উঠেছে রবি
জেগেছে কত কবি
চলে গেছে ধন্য হয়ে শতাব্দির ডাকে ।
নদী মিলেছে সাগরে
বালুকনা বিলিয়েছে মেঘে
তুমি কেন বয়ে গেলে ধরিত্রীর ক্রোড়ে ?
সুন্দর সার্থক তুমি
যেথায় আছে মরুভূমি
শস্য শ্যামল করেছ যুগ যুগ ধরে ।
শুভ্র হয় তর শোভা
যখন পরে চন্দ্রাভা
স্নেহ কোমল হয় এই নিখিল বিশ্ব ।
কলুষিত হও তুমি
যেথায় আছে রণভূমি
রক্ত লাল মুছে দেয় বাৎসার প্রী-হর্ষ ।
তুমি শুভ্র, তুমি রক্ত
তুমি নম্র তুমি শত্রু,
সাবার আগে রেখে গেল মহতের আদর্শ ।

A view of the College campus.

(Two more buildings : **One non-resident students centre** and **one administrative buildings** are under construction)

बंगार्इगाँव कालेज पत्रिका

६, श्री अरुण बाजार : ७८१ ०५०००

संस्कृत

॥ वार्षिक प्रकाशन ॥

॥ चतुर्थ संख्या ॥

१९७१-७२

॥ सम्पादक ॥

श्री फणीन्द्र दास ।

तत्त्वज्ञान चर्चाक बोर्डिंग

आवरण पृष्ठ : देवांजन दास, बि, ई

हिन्दी विभाग

मूक्ति

फर्ज

कर्म

पवित्र प्रेम

पथिक रे

फूल और माली

कदम कदम पर बढ़ना सीखो

भूल

सूचीपत्र

- ॥ १ ॥ अध्यापक : श्री गोपेश्वर तालुकदार
॥ ४ ॥ श्री सीताराम मेहता ।
॥ ७ ॥ प्यारेलाल विश्वकर्मा
॥ ८ ॥ राजेन्द्र शर्मा
॥ १० ॥ नगेन्द्र प्रसाद पाठक
॥ ११ ॥ भवर लाल देशवाल
॥ ११ ॥ जगदीश प्रसाद अग्रवाल
॥ १२ ॥ कुन्ज बिहारी हरलालका

मुक्ति

मूल— लक्ष्मीनाथ वेजवह्या ।

अनुवाद—अध्यापक : श्री गोपेश्वर तालुकदार, एम, ए

सुकुमार बड़े घर का बेटा है । खाने पीने में अभाव की गंध नहीं । वास्तवमें वह प्रत्युत्पन्नमति का है, पर अध्ययन में मति का अभाव है वह चौदह वर्ष का है ; फिरभी अंग्रेजी स्कूल के चौथे दर्जे में । पिताजी रात दिन पढ़ पढ़ रट लगाते, पर सुकुमार किताब सामने रखकर आकाश पाताल की बातें सोचता । कहाँ पेड़ में पक्का स्वादिष्ट आम है, कहाँ अमरुद है, कहाँ तालाब में मछली है और उस मछली को किस प्रकार पकड़ा जायेगा, कहाँ चिड़िया का घोंसला है, उस घोंसले से चिड़िया पकड़कर किस प्रकार पाला जायेगा, खेलने के लिये कहाँ कुत्ते का पिल्ला मिलेगा आदि बातों से दिमाग बोझिल, पाठ्य-पुस्तक के लिये वहाँ जगह थोड़े ही है । स्वादिष्ट एवं पुष्टिकर एक ताजा खाना खाकर वह स्कूल जाता है । स्कूल में पाठ कण्ठस्थ न दे सकने के कारण शिक्षक उसपर प्रहार एवं घुड़किया जमाते हैं । स्कूल छुट्टी के बाद वह घर की राह पकड़ता है । घरमें कदम रखतेही माताको खाने की चीज जल्दी जल्दी मौजूद करने के आदेश देता है । माँ भी अपने लाड़ले बेटे को भैंस के मक्खन मिश्रित दही से खाना खिलानी पिछाती है । माँ की आशा है बड़े बेटा की भाँति आगे चलकर वह भी एक बड़ा अप्सर बनेगा । खाना खतम करके सुकुमार जिगरी दोस्तों के साथ खेल कूद में शामिल होना के लिए दौड़ माँगता ।

एक दिन की बात है । शिक्षक ने सुकुमार की पढ़ाईमें कमजोरी उसके पिताको फरमाया । यह

मुनतेही पिता आँग बबुला सा होकर उसको खूब पीटा । पितासे कठोर सजा पाकर वह घर से भागा । घर से भागकर दिनभर वह घर नहीं लौटा यहाँ तक कि रात भी एक इमली के पेड़ की शाखापर रातभर सोता रहा । अपने घर का उजाला जब दिन भर इन्तजार में रहने के बाद नहीं लौटा शाम होने पर माताजी ने रोना धोना शुरू किया पृत्रशोक में पिघलकर पिता भी जोर जोरसे चिल्लाने लगे— हे सुकु ! तु आ जाओ ! तुझको मैं और नहीं सजा दूँगा । आ जाओ ! तू ।

दूसरे दिन सुबह भूख प्यास से पीड़ित सुकुमार माँके पास जब पहुँचा माताने बेटेको छाती में छिपा लिया, शरीरपर हाथ फेटाकर दोनों आँखोंसे वर्षाती धारा बहायी, तन खिलाया पिलाया, पिताने भी दूरसे मीठे वचन से समझाया । इस भाँति माँ पिताके दिल की कसक सुकुमार के आते ही वृद्धा । परिवार में फिर आनन्द का सुमन खिल उठा ।

सुकुमार के पिता पुराने ढंग का आदमी है । वह दूसरों के हाँ में हाँ मिलाता है । किस रास्ते से अपने बेटे को आगे बढ़ाना चाहिए ताकि पढ़ाईमें तन मन लगे, उसके बारेमें वह अनभिज्ञ था । वह जानते थे कि जब शुल्क देकर अपने बेटेको स्कूल भेजा, शिक्षक बेटेका सबविद्या विशारद बनायेगा । उसको पता नहीं था कि पुराने जमाने की भाँति आज की शिक्षा पद्धति नहीं है । वह मेज, कुर्सी, घड़ी, पियन आदिसे संचालित एक कारखाना है । वहाँ शिक्षक और छात्र के बीच चोलीदामन कासा सम्पर्क

नहीं, बल्कि जमीन आसमान सा अन्तर है । गुरु शिष्य का आन्तरिकता शून्य नातासे कठोर पाठ लेने की व्यवस्था है । विद्यार्थियों का मानसिक ज्ञान वर्द्धन नहीं होता ; जबर्दस्त पिसनी में पिसा जानेका वन्दोवस्त है । इसलिए शिक्षकने जब फरमाया कि पढ़ाई में सुकुमार तेज नहीं है, तब सब दोष उसपर थोपकर सजा दी थी । रात और दिन के सन्धिकाल सबके लिये भयानक हेतु है । उसकाल में ही नरसिंह द्वारा हिरण्यकशिपु विनाश हो चुका था । प्राचीन सभ्यता या असभ्यता और नवीन सभ्यता या असभ्यता के बीच दूर सम्पर्क रहने के कारण भद्रलोक को ऐसी मानसिक आफतने आघेरा था । संक्षेप में बात इस प्रकार की है— उनके दो बेटे हैं— सुकुमार और उसका भाई देवकुमार । देवकुमार ने कलकत्ता से बी० एल० परीक्षा पास की । आजकल वह डिब्रू में वकालत करते हैं । वह अच्छा वकील है । इसलिए आय और सम्मान दोनों अच्छे हैं । माँ-बाप देवकुमार जैसे पुत्रका यश गान हमेशा गाया करते थे । किसी सज्जन के साथ बातचीत करते समय बड़े बेटाका नाम मुँहसे फूटना स्वाभाविक था । सालभर या छः महीने के बाद वह घर आता है । भाई आने की बाद सुनते ही सुकुमार आनन्द से फूलान समाता है । पर देवकुमार जब घर पधारे, उसके सामने निकलनेका साहस वठोर नहीं सकते । कारण बड़े भाई के मुँहसे धमकी, डाँट का प्रथम स्वागत मिलना अनिवार्य था । इस सिलसिलेमें माता जी एक दिन बोली “तू तेरा छोटा भाई के साथ क्यों बुरा व्यवहार करता है ? तुम्हारा आगमन सुनकर वह बहुत खूश था” । देवकुमार ने जबाब दिया — “सुकुमार का दिमाग तुमलोगोंने ही खराब किया । नहीं तो, वह इतना सिर नहीं चढ़ सकता था । इतना बड़ा लड़का किन्तु पढ़ाई बिल्कुल नहीं करता कुछ दिनोंके बाद उसको ग़ाला या जेबकतरे

की वृत्ति अपनाती होगी, नहीं तो रोटी मिलेगी कहाँसे ?” इस प्रकार की अशुभ बातें सुनकर माता को बत दुख हुआ वह आँसू गिराने लगी ।

दशहरा की छुट्टी है । देवकुमार घर आया । आते ही माता पिता का आदेश दिया— “इसवार मूर्ख अपने साथ ले जाऊँगा, अपने पास रखकर पढ़ाऊँगा । यहाँ रखकर उसका वर्तमान और भविष्य बिगड़ने नहीं दूँगा । मुझे कल जाना है । उसका सब कुछ मेरे साथ बाँध देना ।” आदेश सुनकर माता पिता गुम हो गये । माँ आँसू बहाने लगी । पिता बहुत सोचने के बाद अन्त में भाई के साथ भोजना ही उचित समझा । सुकुमार को यह खबर सुनतेही ऐसा अनुभव हुआ मानों आसमान सिर पर गिर पड़ा । पर क्या करे जाने के सिवाय वह शिकायत कुछ नहीं कर सकता । तब वह इमली पेड़, आम, बाड़ी तालाब, बगीचे मुल्क आकाश, लम्बा चौड़ा खेत, पिजूर का विहग, पाला हुआ जानवर, खेलना कूदना मित्रों से अंतिम विदा माँगके विदेश के लिए रवाना हुआ ।

जाते समय दोनों बेटेने माँ-पिताको प्रणाम किया । माँ ने पहले सुकुमार को आशीर्वाद देते हुए कहा— “मेरे लाल तू बड़े भाई का कहना मानकर चलना और जी लगाकर पढ़ना ” तब देवकुमार का हाथ पकड़ कर कहा— “बड़े बेटे तुम उसपर कड़ी नजर मत रखना । धीरे धीरे वह पढ़ेगा, वेबकुफ लड़का है, खूब तंग मत करना ।” इतनी सी बातें पेश करके आँचल से आँसू पोछा । माँ का वचन सुनकर देवकुमार का हँसी आई— कहा— “बस ! बस ! लाड़ले बेटे के बारे में सोचने की जरूरत नहीं । सिर चढ़ाकर जो कुछ किया और वाकी क्या रहा गया, उसके लिये बेफिक्र रहो । मैं दावा प्रस्तुत कर रहा हूँ ।

* * * * *

सुकुमार अब डिवरू के अंग्रेजी स्कूल में पढ़ता है। देवकुमार अपने भाई का यत्न लेने लगे। सुबह शाम वह सुकुमार को पढ़ाते। अब पहले की तरह भागने की फुर्सत कहाँ। सुकुमार मानो मुक्त आकाश का विहग लोहे के पिंजरे में जा फँसा। शासन के विरुद्ध उसने कुछ नहीं कहा। अपनी पढ़ाई की कमी पर उसके मनमें ग्लानि हो रही है। वास्तवमें देवकुमार निष्ठुर प्रकृति का था, ऐसी बात नहीं; उसकी गलनफहमी यह थी कि भाई को कुछ दिन कठोर शासन के पिंजरेमें रखकर थोड़ा ही दिनों के अन्दर शिक्षित बनाकर माता पिता एवं औरो को चमका देगा। पर कड़ा और विवेकहीन शासन का नतीजा जल्द निकला। इच्छा के विरुद्ध सुकुमार के स्वभाव ने विद्रोह का रूप धारण किया। उसकी तेज बुद्धि जड़ सी हुई। दिन रात वह पुस्तक पढ़ता, लेकिन कुछ फायदा वह उठा नहीं सकता। अतः भाई का प्रहार दिन व दिन जितना बढ़ता गया सुकुमार की बुद्धि ग्रहण शक्ति घटने लगी।

एक दिन शामको भाई देवकुमार सुकुमार का पाठ लेने बैठा, देखा कि वह अच्छी तरह कुछभी जवाब दे न सका। यहाँ तक कि पहले जो कुछ उसको मालूम था अब वह भी खो बैठा। आग बबुला सा होकर उसको खूब पीटा, गालियाँ एवं धमकी देकर अंतमें यह कह कर चला— “तू वंश का कलंक है। तुझे अपना भाई कहने में औरो के सामने लज्जा आती है। तुझको माँ के यहाँ भजूगा। माताजी प्यार मिश्रित खाना प्रेमसे खिलायेंगी, और बादमें नौकर रहकर अपने पेटका चावल कमाना।” सुकुमार गुम रह गया। एक शब्द भी मुँहसे नहीं निकला। रातको नौ बजे भाभी ने सुकुमार को भोजन करने के लिए पुकारा। उसने

अस्पष्ट स्वर में भाभीसे कहा— “भाभी आज मेरी तबियत ठीक नहीं है मैं खाना नहीं खाऊँगा। देवकुमार ने रूखी स्वर में खाने के लिये आदेश किया, पर वह विनती करके कहा— “भाईसाहब सचमुच मेरी तबियत अच्छी नहीं, दूसरी बात भोजन के लिये मुझे वहाँ तक जाने की शक्ति नहीं।” देवकुमार ने भाई के शरीर पर हाथ फेर कर देखा कि शरीर बहुत गर्म है।

* * * * *

आज सात दिन हुए। सुकुमार को बुखार। बीच बीचमें वह बड़बड़ाता है। देवकुमार ने जिलाके डाक्टर से इलाज का प्रबन्ध किया है, पर पिताके पास कुछ खबर भेजी नहीं। आठ दिन जब इस प्रकार गुजरे, डाक्टर के परामर्श से पिता की ओर तार भेजा। खबर पाकर माँ बाप बेचैन हो गये और एक दिन के अन्दर तीर चार जवाबी तार आने लगे।

सुकुमार झेल रहा है। वह वेहोश है। भ्रम अवस्था में उसके मुँहसे ये बातें निकली— “माँ तू आई है? मेरा जानवर, पक्षी सब ठीक है? वे मुझे तलाश नहीं करते है क्या? मैं जाकर उनसे खेलूँगा। प्यार करूँगा, माताजी मैं पढ़ूँगा, तू मत सोचो, भाई साहब मेरी मर्खता पर नाराज है। मैं पढ़ूँगा, बड़ा अप्सर बनूँगा। आह! आह! भाई साहब, मुझे मत मारो, अब मैं पाठ ठीक याद रखूँगा, मैं अच्छा लड़का बनूँगा। मेरे लिए आपको अपमान की शरण लेनी नहीं पड़ेगी।”

बुखार शुरू से चौदह दिन समय की घड़ी में सुकुमार की मौत हुई। उसके, प्राण पक्षी शरीर रूपी पिंजरे से न जाने कहाँ उड़ गये। सुकुमार को मुक्ति मिली।

फर्ज

श्री सीताराम मेहता ।

३२ वर्ष (कला)

सितम्बर की डण्डी रात । चारों तरफ खामोशी की भयावा आँचल लहरा रही थी । कुहासा बढ़ कर रात्रि के दामन को और गहरी बनाती जा रही थी । आकाशांगन में तारे टिमटिमा रहे थे । लगता था रात्रि के भयानकता को देख कर डर रहा हो । हवा की 'साँय-साँय' एक तरह से शोर मचा रहा थी जो खामोशी के वातावरण में और भी डरावनी लग रही थी । सारा शहर श्मशान सा । लगता था मानो शहर विधवा हो गयी हो । उसके जवानी के दिन में ही माँग की चमकती सिन्दुर पोछ दी गयी हो । जहाँ तहाँ शहर के आबारा कुत्तों की "भो-भो" की आवाज कभी कभी सुनाई पड़ती थी । शहर की विजली बत्ती के 'वल्व' अपने कलेजे को जला प्रकाश वितरित कर रही थी । इधर सुरेश अपने कमरे में बैचेन हो बिछावन पर पड़ा फर्ज और प्यार..... कर्तव्य और स्वार्थ के झुलों में झुल रहा था । उसे चैन नहीं । उसकी अकल चकरा रही थी । उसने सपने में भी न सोचा था कि कभी ऐसा हो सकता है ? जिस देवता को जीवन के २५ वर्षों तक अराधना करता..... अपने जान से ज्यादा प्यार करता ।क्या वह देवता बल्कि एक पत्थर..... एक समाज का बोझ..... धरती माँ के वक्ष में गद्दारी की बीष भरी घुरी भोंकनने वाला एक शतान होगा ? "ओफ....." और बैचेनी के कारण बिछावन पर से उठता है । एक गिलाश ठण्डा पानी पीता है । पर ठण्डी रात में ठण्डा पानी भी उसके दिमाग को ठण्डा नहीं कर सका । वह टहलने लगता है और आगे

क्या करे..... इसके लिये कैसे कदम उठाये, वह सोचता है । वह नहीं चाहता कि उसके फर्ज की उजली दामन पे .. कर्तव्य की चमकती लिबास पे, स्वार्थ की एक भी कलंक लगे । वह जानता है कि 'गुप्तचर' का काम है फर्ज के लिये स्वार्थ को तिलांजली देना कारण गुप्तचरी की सुनहली इमारत सिर्फ फर्ज रुपी ईंट से सजायी जा सकती है बल्कि स्वार्थ रुपी मिट्टी से नहीं । अतः फर्ज ही उसके जीवन की असली दीलत है ।" इतना सोचते हुए बिछावन पर बैठता है । इसी समय उसके नयनों के समक्ष उस देवता की मूर्ति सामने उमर आती है जो उसके जीवन को सोचने में बचपन से आज तक साथ देता रहा । क्या उस देवता की मूर्ति को अपने फर्ज की वारुद से बरबाद करदे .. क्या उसेही मिटा डाले ।" सुरेश सोचते सोचते चिल्ला उठा — "नहीं .. नहीं .. मैं ऐसा नहीं कर सकता । मैं उस देवता का खून नहीं कर सकता जिसने .. जिसने" — इतने में वह अपनी आत्मा की आवाज सुन कर चौंक पड़ता है । वह ध्यान देकर उन बातों को सुनने लगाता है — "सुरेश तुम भूल कर रहे हो । फर्ज के सामने अपना पराया सब बाराबर है । तुम भूल रहे हो कि फर्ज की जंजीर सब के लिये समान है । तुम स्वार्थ की रेशमी डोरी मत थामो वरना तुम्हारी गुप्तचरी की इमारत ढह जायेगी ।"

सुरेश यकाएक अपने आप बोलता है — "परवे तो मेरे जीवन के पालन हार हैं मैं

फिर वह आवाज सुनता है — "पर तुम्हारा

फर्ज कहता है उसे कानून के शिकंजों में जकड़ लो और दिखा दो कि गद्दार किस प्रकार समाज के कोमल फूल सहस्य कलेजे में खंजर भोंकता है। वर्ना..... वर्ना तुम भी देश के गद्दारों में से एक गद्दार ।” इतनाही सुन पाया था कि वह कान पर हाथ रख कर चिल्ला उठा — नहीं..... नहीं..... नहीं मैं फर्ज की डोर नहीं छोड़ूँगा चाहे कोई भी क्यों न हो ? मैं फर्ज को किसी प्रकार स्वार्थ के कृब में बन्द नहीं करना चाहता । इस प्रकार सोच के मकरी जाल में फँसता उठता गिरता थक कर न जाने कब निद्रा देवी के सुकोमल अंक में लुढ़क गया ।

“हाथ उठाओ” — रिवालवार लेकर अपने भैया के पीठ में चुम्मे दिय और कहा — “भैया मैं तुमको गिरफ्तार करता हूँ कारण तुम देश के एक गद्दार हो । तुम्हारे ऐसे गद्दार के रहने से देश की दिवाला हो सकती है—” और रिवालवार ताने आगे गया और उसके पाँकेट को ‘सच’ किया । पाँकेट से सब कुछ निकाल लिया ताकि वह हेाशियारी न कर सके । रिवालवार ताने रहा पर ये क्या ? उसका हाथ काँपने लगा । क्यों न हो ? आज फर्ज के लिये अपने आदरणीय भाई को कानून के शिकंजो में बाँधना जो चाहना था । दिनेश ने गम्भीर मुद्रा में कहा सुरेश से — “तुम्हे क्या मालूम कि मैं देश के साथ गद्दारी करता हूँ ” सुरेश रिवालवार ताने ही कहा — मैं सब जानता हूँ । मैं सब जान चुका हूँ । आज छः महीने से गद्दारों की तलाशी कर रहा हूँ । पर आप भी उन गद्दारों में से एकहोगे ; मैंने आशा भी नहीं की थी । आशा करता भी कैसे ? एक देवता को कभी सदेह की जाल राशि में डुबो सकता था । पर, आप देवता नहीं निकले वल्कि निकले देश का एक गद्दार । मैं..... मैं ही क्या ? भारत

का हर कर्त्तव्य का पुतला फर्ज का खिलोना ऐसे भाई पर नाज नहीं कर सकता जो समाज में रहकर भी समाज के साथ गद्दारी का होली खेले ।”

“चुप रहो सुरेश” — दिनेश ने कहा — मैं गद्दार नहीं वल्कि आज के इस स्वार्थी युग का एक इन्सान हूँ । मैं आज के मानव की मानवियता सीख कर ही ऐसा करता हूँ । यह अर्थ नहीं । कारण आज के युग में दौलत ही दुनिया की सबसे बड़ी धन है । अतः किसी प्रकार इसे जमा कर रहा हूँ । क्योंकि तुम्हारी सम्य समाज यही हमें सिखलाती है । तुम्हारे नजर में मैं जूल्म करता हूँ पर मैं आज के युग की नजर में साधारण काम करता हूँ ।

“साधारण काम नहीं” — सुरेश चिल्ला उठा — “वल्कि आप उस समाज के साथ धोखदारी कर रहे है जिस समाज में आपने जन्म लिया और उसी के साथ ऐसा व्यवहार ।”

“मैं क्या खराब व्यवहार करता हूँ । साधारण सी तो काम है । देश के सोना को विदेश भेजता हूँ । उसके लिये हमें अच्छी मजदूरी मिलती है । क्या तुम्हारा समाज हमें दे सकता है नहीं..... । याद है सुरेश जब हमसब नगे और भूखें थे । एक मुठ्ठी जोजन को तरसते थे । पिताजी छोटी बहन भूख से भर गये पर तुम्हारी समाज ने एक मुठ्ठी भोजन नहीं दिया..... जीवन पालन के लिये नौकरी माँगी तो ठुकरा दिया जैसे हम उनके नजर में तूझ और घृणित थे । पर आज..... आज चाहे तो समाज के हर वस्तु खरोद सकता हूँ ईमान..... इज्जत धर्म आवरू..... कर्त्तव्य यहाँ तक कि किसी का फर्ज ।”

“नहीं आप कुछ भी नहीं खरीद सकते” — सुरेश ने जवाब दिया । “यह आपका भ्रम मात्र है । माना कि आपको समाज ने रोटी नहीं दी तो आप फिर पाये कहाँ से ? क्या आसमान से या इसी

दिखाने के बदले गद्दारी की बीष भरी छुरा भारी ।
कैसी भी हो यह वतन हमारा है.....यह समाज
हमारी है । इसका एक एक वस्तु हमारे लिये
मूल्यवान है । यह धरती.....यह समाज हमारे
माँ के समान है कारण हमें.....दुनियाँ वालों को
अपने सीने को चिर विभिन्न रंग की वस्तु प्रदान
करती है पर आप आपने माँ के बच्चों की रोटी
छीन कर विदेश को भेजे । वहाँ के बच्चों को
जिलाते रहे.....अपनी माँ के गले की सोता छीन
कर विदेश भेजते रहे । क्या यह गद्दारी नहीं ? अतः
आप इस देश के लिये एक कलंक है” — सुरेश समझते
हुए अन्त में कहा— “अब आप बच के नहीं रह
सकते । आपको कानून के हवाले करके ही दम लूंगा ।
वर्ना मेरा फर्ज पूरा नहीं होगा ।”

दिनेश धीरे धीरे पिछे खिसकने लगा । सुरेश
रिवालबार ताने ही कहा— “बस भैया आप ज्यादा
चलाकी मत दिखलाइये वर्ना चरण स्पर्श करनेवाला
हाथ आज फर्ज की गोली से आपके वदन को छेद
देगा ।”

दिनेश पलटकर भागा सुरेश पीछा करते हुये
घरके चाहर दिवारी में पहुँचा । वह अब चारों
से निराश हो गया । वह नहीं चाहता था । कि
अपने हाथ अपनी भैया की खात्मा करे । पर मजबूर
होकर गोली चला दी उस मुनसान रात्रि में ‘घाँय’
की एक आवाज गूँज गयी । कुछ दूरी पर जाकर
दिनेश एक ‘आह’ के साथ जमीन पर गिर पड़ा ।
उसके प्राण पखेरू उड़ गये । सुरेश अपने भैया के शव
को देखने लगा । देखते ही देखते आँखों से आँसू के
कतले छलक कर मही पर गिरने लगा । वह कि
कर्तव्यविमूढ़ हो खड़ा था । इतने में गोली की
आवाज सुन कर उसकी भाभी दौड़ी आयी और
सुरेश को देखने लगी । सुरेश अब अपने को संयत

न कर सका । वह भाभी के चरणों से पिलट गया
और कहा— “भाभी मैंने तुम्हारे सुहाग सिन्दूर को
फर्ज की ज़मज़म से धो दिया । मैंने फर्ज के लिये
उस भैया का खून कर दिया जिसने मुझे पाल-पोश
कर बड़ा किया.....पढ़ा लिखाया और इस
योग्य बनाया । पर मुझे मालूम हुआ कि वह भैया
देवता नहीं बल्कि एक पत्थर.....आजके युग
का राक्षस था सोना का स्मगलर । अतः मेरी फर्ज
पुकार उठी और.....और मैं मैं..... कहता
हुआ उठा और पास फेंकी रिवालबार उठा कर भाभी
को देते हुये कहा— लो भाभी । मुझे सजा दो ।
मैं.....मैं भातृहन्ता हूँ । मैं फर्ज की जल से
सुहाग की जगमगाती सिन्दूर को धोने वाला पानी हूँ
अतः सजा दो । अब मैं बचकर नहीं रहना चाहता ।

भाभी चुपचाप खड़ी रही । लगता था उसे
साँप सूँघ गया हो । अन्त में सुरेश भाभी के हाथ से
रिवालबार एक झटके से लेलिया और अपने गले के
नीचे लगा कर कहा— माफ करना भाभी मैं..... ।

“सुरेश”— भाभी चिल्लायी और रिवालबार
छिन कर लेली पागल मत बनो सुरेश । तुमने ठीक
ही किया है । मैं..... मैं ही क्या भारत की कोई
नारी जाति उस पति पर नाज नहीं करेगी जो अपने
वतन के साथ गद्दारी करता हो । मैं तुम्हें बधाई
देती हूँ जो तुमने फर्ज के कृष्ण पट पर ‘स्वार्थ’ की
अक्षर नहीं लिखा वर्ना तुम भी एक गद्दार हो जाते ।
तुम सचमुच महान हो । तुम्हारे तरह हर कोई
अपना फर्ज निभा दे तो..... और नम आँख तिये
चली गयी ।

सुरेश भी मौन खड़ा रहा । उसके कलेजे में
एक जलन-सी हुई । उसके नयन भीज गये । ‘टप
टप’ आँसू टपक पड़े । वह भैया के शव के किनारे
गया और कहा— “भैया मुझे फर्ज के लिये इतनी
बड़ी रकम चुकानी पड़ेगी मालूम नहीं था । मुझे

माफ करना भैया— और हाथ उठाकर भगवान से प्रार्थना करते हुये कहा— ‘हे भगवान ! मुझे माफ करना । मैंने पाप नहीं किया वल्कि सिर्फ ‘फज’ के इमारत को गिरने से बचाया है । अतः तुम

मुझे..... । और चल पड़ा रात्रि के सन्नाटे में अपने चीफ को बताने..... हारे जुआरी की तरह नहीं वल्कि फज की दाँव जीते जुआरी की तरह खुशी से झुमते हुये..... गिरते हुये ।

कर्म

— प्यारेलाल विश्वकर्मा ।

प्रथम वर्ष (कला)

किले हवा में खूब बनाये ।
अनहोनी को भी होनी बताये ।
कहाँ ‘सिंह के घमण्ड तोड़ूँगा ।
सरिता के प्रवाह मोड़ूँगा ।”

पर सब बातें धरी रह गईं ताख पर,
भागे सरपट देख मित्र तुम ।
इसीलिये तो मैं वहता हूँ—
कहो न करते जाओ हरदम ।

कर्मठ प्रश्न नहीं करता है,
वह चल पड़ता है एक लगन से ।
कामू बातें नहीं बनाते,
जुट जाते हैं बस तन-मन से ।

वही सफल होता है जग में,
कर्म शिखर पर जो चढ़ जाता ।
कहने वाला कहता रहता ;
नहीं एक पग भी बढ़ पाता ।

इसीलिये तो मैं वहता हूँ, दोस्तो ।
सोने से बढ़कर है जगना ।
सबसे अच्छी उपाय यही है—
कहने से बढ़कर है करना ।

★ पवित्र प्रेम ★

— राजेन्द्र शर्मा ।
द्वितीय वर्ष (कला)

रात्रि का घोर सन्नाटा चारों तरफ छाया हुआ था । मुसलाधार वर्षा हो रही थी । कभी-कभी बिजली इस प्रकार चमकती कि उसकी गर्जन सुन लोगो को हृदय भयभीत हो उठता । चारों ओर वातावरण शान्त था । राज और उसकी पत्नी सीता अभी जाग ही रहे थे । अचानक राज बाहरी दरवाजे की ओर लपका । दरवाजा खोलने पर उसे कुछ हाथ नहीं लगा । वह पुनः अपनी पत्नी के पास आ बैठा । परन्तु उसका ध्यान बाहर ही था । उसे लगातार किसी की 'आहो' का आभास हो रहा था । वह पुनः लालटेन लगाकर दरवाजा खोल कर बाहर निकला । उसने सामने खड़ी स्त्री को देखा जो अपने गोद में एक बच्चे को लेकर बैठी ठण्ड से सिकुड़ रही थी । स्त्री ने बच्चे को रज की गोद में रखकर बच्चे का मुँह चूमा और तत्पश्चात् अंधेरी रात्रि में विलीन हो गई ।

राज ने बच्चे को लाकर अपनी पत्नी सीता की गोद में रख दिया । उन्होंने बच्चे का नाम जीवन रखा । धीरे २ 'जीवन' उठने-बैठने लगा । समय बीतता गया और जीवन अब मिडिल स्कूल का विद्यार्थी था । प्रयाग का कुम्भ मेला था । जीवन अपने पिता 'राज' के साथ मेला देखने गया । 'What is lotted can't be blotted' वाली कहावत राज के साथ भी चरितार्थ हुई । जीवन मेले की भीड़ में खो गया । जीवन अलग अपने पिता की तलाश कर रहा था और राज विलाप कर-करके

अलग जीवन की तलाश कर रहा था । 'नसीब का लखा आँसुओं से थोड़े ही मिट सकता है ।' राज का जीवन न मिला ।

मेले की भीड़ में बिछड़ा हुआ जीवन भटकते भटकते किसी गाँव में पहुँचा । पेट की क्षुधा उसे सता रही थी परन्तु उस गाँव में ऐसा कोई भी न था जो कि उस मासुम बच्चे पर दया की दृष्टि डालता । तालाब के किनारे बैठे २ उसकी आँख लग गई । जब उसकी आँख खुली तो उसने पाया अपने सामने एक लड़की को — 'संगनी'

'संगनी अपने— माता-पिता की इकलौती सन्तान थी । वह जीवन को अपने साथ ले आई । दोनों का बचपन खुशीमय बीतने लगा । दोनों एक साथ खाते-पीते-सोते और स्कूल जाते । दोनों का एक दूसरे के प्रति अटूट स्नेह था । पर इस 'स्नेह' ने अब 'प्रेम' का स्थान ले लिया । दोनों अब युवावस्था में प्रवेश कर चुके थे । समाज को उनका एक साथ रहना खटकने लगा । कहा जाता है 'जवानी-दिवानी' होनी है । यही हाल जीवन और संगनी का था । अब वे एक साथ नहीं रह सकते थे क्योंकि संगनी के माता पिता का ऐसा आदेश था । दोनों दूसरे से मिलने के लिए बेकरार रहते परन्तु

रात्रि का समय था । जीवन अपने बिस्तर पर करवेट ले रहा था । शायद उसे नींद नहीं आ रही थी । उसने आहट से पहचान लिया कि संगनी ने प्रविष्ट किया । संगनी उसकी छाती से लिपट गई ।

ठीक इसी समय दरवाजे पर आहट हुई । स'गनी जल्दी ही जीवन से अलग हो गई । पलटकर जब उसने पिता की ओर देखा तो उसे पैरों से धरती खिसकती हुई मालूम हुई ।

सबेरा होते ही उसने जीवन को अपने पास बुलाकर घर से निकल जाने का हुकम दिया । जीवन की अंतिम इच्छा 'एक दृष्टि स'गनी पर' पूरी कर दी गई । जीवन गाँव के घने-घने जंगलों को पार करता हुआ अनिश्चित पथ पर जा रहा था । जीवन को घर से निकले आज ४-५ रोज हो गये थे । इन ४-५ दिनों में उसकी हालत पतली हो गई थी । वह अपने को चाने में असमर्थ पा रहा था ।

“Love is blind” —Shakespeare.
प्यार को अंधा कहा जाता है । स'गनी ने भी जीवन के प्रेम में अंधी बनकर रात्रि में घर का परित्याग

कर दिया । वह अपने प्रेमी-जीवन के लिए ऐश्वर्य की दुनिया को लात मार कर चली आई । उसने इस बात की चिन्ता भी न की एक नारी जिसे अबला कहा गया है, किस प्रकार अपने प्रेमी की खोज कर सकती है । परन्तु सत्य में बड़ी ताकत (शक्ति होती) है । उसने प्रेम को अपने जीवन का शृंगार समझा । 'प्रेम, एक पवित्र प्रेम ही जीवन का सबसे बड़ा सहारा है ।' फ्रांस की कहावत भी है । “It is love that makes the world go round” महात्मा गाँधी का भी कथन है । “Life without love is death” यद्यपि स'गनी को अपने प्रेमी 'जीवन' की भेट नहीं होती तथापि उसने अपने घर का परित्याग कर इस कुठित समाज को 'पवित्र प्रेम' का सबक सिखलाया । उसने अपने प्रेम हेतु, अपने माता-पिता एवं समाज को परित्याग दिया । क्योंकि उसका प्रेम अटल था ।

जो देश, जो समाज बुराईयों से लड़ने की हिम्मत नहीं रखता वह अपनी स्वाधीनता कायम नहीं रख सकता ।

— लाला लाजपत राय ।

पथिक रे !

— नगेन्द्र प्रसाद पाठक ।

प्रथम वर्ष (कला)

पथिक रे ! अभी कहाँ विश्राम !!

रुकना तेरा धरम नहीं है, चलना तेरा काम ।

जनम-जनम का तू याती है, युल-युग आठों याम ॥

चल, चल-चल, उठ-उठ आगे बढ़, क्यों रुकता बेकाम ।

पथिक रे ! अभी कहाँ विश्राम !!

अरे बटोही ! ठीक समझ ले, गति जीवन का नाम ।

बाति मिलती है निष्ठा से ही, भ्रम पर डाल लगाम ॥

पथिक रे.....

लक्ष्य निकट फिर घड़ी यही शुभ, देख दूर है शाम ।

भ्रमशंभय से भटका अब तक, दिखता दूर मुकाम ॥

शंभय से ही सर्वनाश है, ले निश्चय से काम ।

एक दृष्टि रख, एक लक्ष्य रख, कर निर्णय अविराम ॥

पथिक रे अभी कहाँ विश्राम ।

लक्ष्य भूल कर मारग भटका, अटका ग्राम कुग्राम ।

दृष्टि न बिगड़े, लक्ष्य न भूले, तब ही पंछी नाम ॥

पथिक रे अभी कहाँ विश्राम ।

देह नहीं है ! तू देही है, क्या भ्रम ! क्या विश्राम ।

चेतन, दिव्य, चिरंतन है तू, अविनाशी बल धाम ॥

पथिक रे अभी कहाँ विश्राम !

देह भाव से सारी दुर्गति, खूब चुकाया दाम ।

भय भ्रम हज दे, मूढ़ न बन फिर, सम्मुख शुभ परिणाम

पथिक रे अभी कहाँ विश्राम !

ईधर उधर क्यों तके सहारा ? खुद अपने को धाम ।

पंथ अनुपम पग-पग पावन, भीतर है सुख धाम ॥

पथिक रे अभी कहाँ विश्राम ।

रुकना तेरा धरम नहीं है, चलना तेरा काम ।

पथिक रे— —

“एकाकी हूँ”— इस कुभाव से, बिगड़ा खेल तमाम ।

गरभ दशा में जो रक्षक था भूल न उसका नाम ॥

पथिक रे अभी कहाँ विश्राम ।

बाहर तेरे शत्रु नहीं है, धट में कर संग्राम ।

चल कुद ऐसी चाल मुसाफिर ! मिलै सदा आराम ॥

विश्व पथिकता तज अब प्योर ! तज सब मारग बाम ॥

आप स्वयं तू विश्व रूप है, तुझमें तेरा राम ॥

पथिक रे ! अभी कहाँ विश्राम ।

रुकना तेरा धरम नहीं रे, चलना तेरा काम ।

पथिक रे— —

फूल और माली

— भवर लाल देशवाल ।

प्राक् (कला)

फूल को मत तोड़ माली फूल को मत तोड़,
फूल का अपराध क्या है ?
मीन इसकी साधना है,
सत्य की आराधना है,
खिल रही है डाल-डाली,
फूल को मत तोड़ माली ॥

तितलियों को है यह प्यारा,
सुन्दरता में सबसे न्यारा,
कोई नहीं इसका सहारा,
तो मत कर तुम पौधों को खाली,
फूल को मत तोड़ माली ॥

रश्मियाँ मुख चूमती है,
तितलियाँ रस चूशती है,
सुन्दरता चित चुराती है,
फिर कौन सा अपराध है ?
कि तुम चुन रहे हो कली-कली
फूल को मत तोड़ माली, फूल को मत तोड़ ॥

कदम कदम पर बढ़ना सीखो

जगदीश प्रसाद अग्रवाल ।

द्वितीय वर्ष (कला)

चाहो जो तुम प्यार सभी का,
मिल-जुल कर रहना सीखो ।
काँटों बीच खिले गुलाब से
कष्ट सहकर हँसना सीखो ।
कष्ट अगर आ भी जाए तो
दूर न भागो सहना सीखो ।
तहीं अंधेरा छा पायगा
दीपक बन कर जलना सीखो ।
हजार मुशिक ले मिले राह में,
फिर भी तुम बढ़ना सीखो ।
मंजिल मिल ही जाएगी
अगर लगन से चलना सीखो ।
मानृभूमि की रक्षा के हित
अपना शीश चढ़ाना सीखो
निर्भय हो आगे चलना
कदम कदम पर बढ़ना सीखो ।
स्वयं सफलता तुम्हे छुएगी
अगर तुम उसे गहना सीखो ।

भूल

— कुन्ज बिहारी हरलालका ।
प्राक् विश्वविद्यालय (कला)

शहर में एक बड़ी फर्म के मालिक की दूकान पर एक साधारण ग्रामीण व्यापारी आया । दूकान के मालिक ने उसे गाँव से सात-आठ सेर असली घी भेज देने को कहा और सन्दूक में से दस-दस रुपये के आठ नोट देते हुए फिर कहा कि— 'ये लो असली रुपये, कम ज्यादा लगेगा तो फिर हिसाब कर लिया जायेगा ?' वह ग्रामीण नोटों को बिना ही गिने जेब में रखकर चला गया ।

लगभग कुछ ही देर बाद उसने लौटकर दूकान के मालिक से कहा— 'बाबूजी ! दस रुपये कम है, ये सत्तर रुपये है । यहाँ मैंने नोट गिने नहीं, बाजार में जरूरत पड़ने पर गिने तो दस रुपये कम हुए, आप जल्दी में भूल गये ।'

दूकान मालिक ने चश्में के अन्दर से ऊपरकी ओर देखा तथा रोष भरे शब्दों में कहा— 'अरे भाई तुम्हारी भूल हुई होगी । कही नोट गिर पड़ा होगा । मेरे हाथसे शामतक हजारों रुपये आते-जाते हैं, कभी गिनती में भूल नहीं होगी ।'

उसने कहा— 'बाबूजी ! भूल तो हर एक से होती है । गिनकर देख लिजिये ना ।' यों कहकर उसने नोटवाला हाथ दूकान मालिक के सामने फैलाया दूकान मालिक का मिजाज काबू से बाहर हो

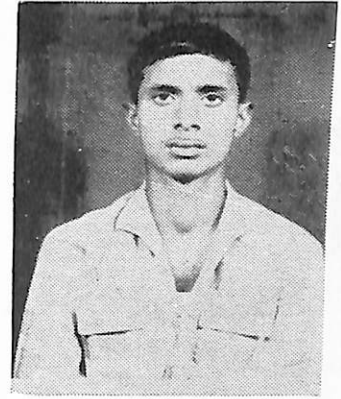
गया । उसने ग्रामीण व्यापारी का हाथ पकड़ते हुए कहा— 'अब गिनकर क्या करूँ ? अब तो सत्तर ही रुपये होंगे मुझे मूख बनाकर दस रुपये ठगना चाहते हो, ऐसा नहीं हो सकता । चाहिये तो मुझसे माँगकर लेजाओ ।'

क्या बाबूजी ! सचमुच आपसे भूल नहीं होती ? यों कहकर उसने स्वयं ही नोटों के बीच से तह किया हुआ सो रुपये का एक नोट निकालकर दूकान मालिक को देते हुए कहा— 'लीजिये बाबूजी, आपकी भूल । आप तो कह रहे थे न कि मुझसे भूल नहीं होती ।'

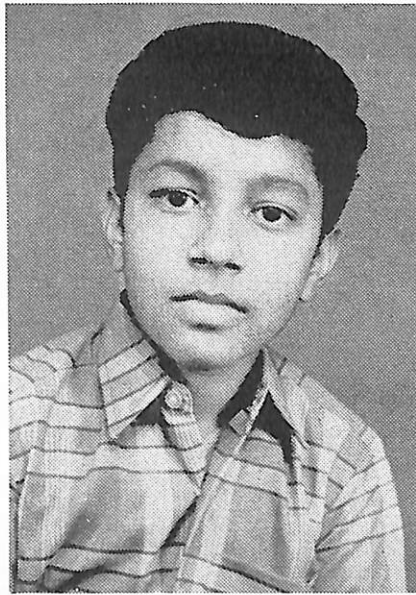
दूकानदार बेचारा क्या बोलता ? देखता ही रह गया ।

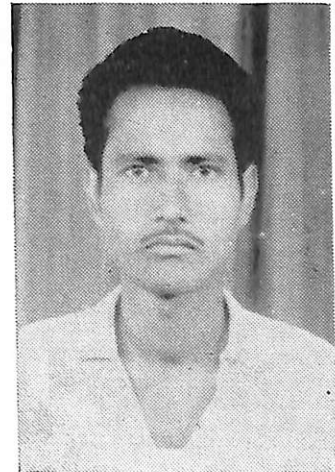
Miss Bandana Das
Best Lady Athlete
1971-72

Mr. Pranab Bose
Best Athlete
1971-72

Mr. Rupchand Kucheria
was declared the Best
Debator during College
Week
1971-72

A real friend in need. So, due
honour was given to Mr. Abdul
Rahim Ahmed by awarding the
title of 'Best Social Worker.'
1971-72

Miss Sikha Guha
Best Music competitor of
1st year during College week
1971-72

BONGAIGAON COLLEGE MAGAZINE

ANNUAL PUBLICATION

FOURTH ISSUE

1971—72

EDITOR :
Phanindra Das.

Cover : Debanjan Das, B. E.

ENGLISH SECTION

Education— an instrument of
Social change

What should be the place of
English in India ?

'Home is best'

Superstition

How is it Possible ?

'Misunderstanding'

Why we say ?

From the Secretariat

Result of the "Annual College week"

Editorial

CONTENTS

1	Prof. B. N. Lahiri
4	Sikha Sarkar
7	Gauri De
8	Jagdish Prasad Agrawal
9	Sachindra Debnath
10	Sikha Mukhapaddaya
15	Jogendra Karmakar
16	
20	

Education-an instrument of social change.

Prof. B. N. Lahiri.

Every age has its own way of looking at things. It develops a philosophy which reflects the stage of culture it has reached. Culture at any stage absorbs new ways of thinking and achieves more or less a synthesis of the old and new values. Ours is an age predominantly scientific in outlook. Science has changed our ways of life and ways of thinking. New values have been created and the old ones are seen in a new perspective. We have got a philosophy commensurate with this spirit of change and revaluation. This philosophy naturally comes from America where social transformation has been rapid and spectacular. This philosophy is called Instrumentalism and its chief exponent is John Dewey. Knowledge in this view is an instrument carved out of man's environment by his practical needs. It is a biological instrument which enables man to deal effectively with his environment. Knowledge is not

an end in itself—it is a means to an end and the end is the modification of environment according to man's needs. Knowledge arises when the smooth blow of experience is interrupted.

I go along the street and do not see that there is a stone lying in a corner but on my way back, I stumble against it. I look at it and find that it is stone lying on the way. I think that the stone ought not to remain there, for if it remains there, people will get hurt in the dark. Then I remove the stone and go my way. Here is a typical situation illustrating the origin of knowledge and the purpose it serves.

Traditionally education has been conceived as a process of imparting knowledge or information to the pupils. Knowledge, on the traditional view, is something static. But knowledge is not static, it is growing. This growth is due to the constant interaction between man and his environment. Sometimes society

forgets the dynamic aspect of education. Through education, it seeks to transmit its traditional culture and knowledge and behaviour-patterns to the new generations probably with the idea that these are unchanging and unchangeable. Many of our ideas and the institutions based on them have an instinct of self-preservation. They have a tendency to crystallize into static concepts and structures. Their roots are in the past and not in the future. Change threatens and modifies and eventually destroys them, hence they are invariably opposed to change. Education, on the other hand, is a process of modification of ideas and behaviour-patterns. It is closely associated with change. It is the never-sleeping agent of revolution, fitting men and women for higher things and unfitting them for the things as they are. In Turkey and Germany, in Russia and Japan education has been wielded as the most powerful instrument of social change.

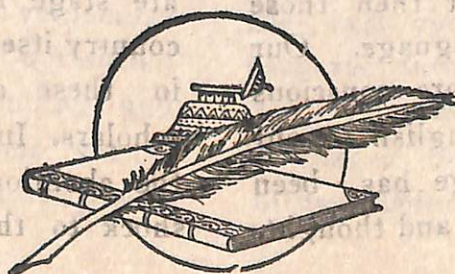
In India too what we most urgently need these days is an education which will be instrumental in bringing about social, economic and cultural regeneration. But here

too there are those who want to maintain the status quo and fight shy of new ideas. Many people, for example, do not as yet see their way to accept the ideas behind the higher secondary course or co-curricular activities or the N. C. C. These die-hards do not see that the reorientation of society through a reorientation of education is an absolute necessity in this age of sputniks and hydrogen bombs. Our education needs to be so re-oriented as to increase productivity, achieve social and national integration and accelerate the process of modernisation. But at the same time cultivation of moral and spiritual values, so characteristic of the ancient Indian culture must be encouraged to avoid the pitfalls of materialism.

We have to strike a balance between the forces of conservation and forces of change. There is in fact no opposition between the two, for after all, there can be no creation without conservation, no progress without a permanent background. Those who emphasise change exclusively against permanence forget that both these are inherent in the very nature of living

beings. Society is a kind of organism in which both these tendencies have their full play. Some of the greatest teachers of the world, brought about far-reaching social change drew on, for their ideas, what had gone before and also worked on a society which had attained a certain degree of stability to undergo changes in definite directions. Jesus made his appearance at an age when people had given up their nomadic habits and settled in fixed places with, agricultural pursuits. They had now plenty of grains to store and could afford to be kind to their neighbours. Jesus now said, "If somebody takes your shirt, give him your coat also." Society had, by that time, outlived the stage of hunting and tribal fighting when "an eye for an eye" a tooth for a tooth" was the reigning moral principle.

To return to our own days, we are facing in free India the stupendous problem of raising the standard of living of the masses. Millions are living almost subhuman lives. They are steeped in poverty, filth and ignorance without even the minimum requirements of life. Nothing short of a revolution seems capable of improving this deplorable state of affairs; but we are wedded to the principle of nonviolence and our revolution must be bloodless. Such a bloodless revolution can indeed be accomplished by a system of education properly conceived and executed. Whatever system of education we adopt, it must provide for full and harmonious development of the body, mind and soul of the learners fitting them for successful personal and social living.

What should be the place of English In India ?

Sikha Sarkar.

1st year (Arts)

The domination of a foreign tongue in a free country is an anomaly. English is a foreign tongue to the masses. To the cultured section of our population English has already become bone of our bones, flesh of our flesh. It is the language of the one-third of world's population. It is masculine, easy and powerful and has a rich and stimulating literature. It is precise, free from a complex grammar and the medium of international communication. Possibly the English language is the best gift we have received from the two-hundred year British rule in India. Even with the departure of the British from India the craze for English continues. The market has been flooded with English books. More English books are sold in the market than those written in Indian language. Our guardians have been more conscious of the importance of English in our study. English language has been deep-rooted in our life and thought.

Recently a large number of our leaders sent a note to government, pointing out the absolute need of English in our course of study.

The cultivation of a rich foreign language like English does not interfere with the growth and development of our mother tongue. Michael Madhusudan Dutta, Bankim chandra, Rabindranath and Sri Aurabindo were the best fruits of English culture. But all of them gave a new impetus to the Bengali language.

This is however not the whole truth. Millions of our countrymen carry on excellently well without the knowledge of English alphabets. In Germany, France, Russia, China and Japan the medium of teaching from the primary to the post-graduate stage is the language of the country itself. English has no place in these countries except among scholars. In the transition period the abolition of English will give a shock to the conservative school.

But one thing is needful for our complete independence. It is intellectual freedom. This can be attained only by the love of our mother-tongue, its culture and development. The masses have nothing to do with English. Their education, if it is to expand-must be of the indigenous kind without any bias to a foreign tongue. They will master it more quickly than English. Millions of our peasants should read and write in their mother-tongues. If possible, they should also learn Hindi. It will bind all the different races in our country in one bond of unity.

With the attainment of independence the place of English in our education has come to be completely changed. So long our British rulers forced upon us the knowledge of English. They wanted batches of glorified clerks to run the wheels of their administration. A familiar knowledge of English really benefited us in the past. Our vernacular literature improved and flourished ; we learnt the art of politics and science ; we carried on our war of independence. Our intellectual powers

were sharpened as a result of our knowledge of this foreign language.

But in the history of no independent nation a foreign tongue has been given a place of importance. In diplomatic service, in big business and in higher studies English may be necessary. But the percentage of people in these departments is very meagre. So long the foreign rulers were indifferent to the cultivation of our mother tongues. Now there is a golden opportunity to expand and develop it. The state should offer help and guidance for its speedy expansion. Our new constitution directed a fifteen years' lease of life for English in our country. It wanted to replace it gradually by Hindi. This would be the 'lingua franca' of India. The regional languages have been given freedom to expand. Books on science and arts should be translated more and more from English and other foreign languages into our own. Moreover, the best classics should also be rendered into it. If proper guidance is given, the leading regional languages of India have a bright future before them. Thus it is

proposed to give English a secondary importance by that fifteen years lease.

Moreover, undue emphasis on English has given a blow to our system of education. It is neither here nor there. Thousands of students get plucked in English. But they are mostly otherwise competent and intelligent. If they are allowed the chance of expressing themselves in their mother-tongue, they may come out with flying colours in any examination. So English may be scrapped out as a compulsory subject for all students. An emphasis given on our mother-tongue will save much human potential. It will remove many of our ills and help the healthy and natural growth of our citizens.

If we completely leave out English language, our concern with modern world's everlasting novel consideration will become dull. For, even the society with general education will have no introduction with any one of the international

language. Gandhiji said: 'Among the many evils of foreign rule this belighting imposition of a foreign language upon the youth of the country will be counted by history as one of the greatest. It has estranged them from the masses.' Yet we cannot lose memory of the benefit that we have derived from English Education. Through English language we came into imminent contact with European heart and western mentality. As a result of acquaintance with Europe's literature— Science— Philosophy— Policies— Sociology has caused awakening of modern sensation in our imagination, the place of our knowledge has extended. By the cohesion-influence of the European heart in the Indian social and political life awakened a response of new life. We achieved initiation of patriotism from Europe. Considering all these facts we cannot deny the gifts of English education in our country.

'Home is best'

Gauri De.
(P. U.)

Stay, Stay at home, my heart, and rest ;
Home-keeping hearts are happiest,
For those that wander they know and where
Are full of trouble and full of care ;

To stay at home is best.

Weary and home sick and distressed,
They wander east, they wander west,
And are baffled and beaten and blown about
By the winds of the wilderness of doubt ;

To stay at home is best.

Then stay at home , my heart and rest ;
The bird is safest in its nest ;
O'er all that flutter their wings and fly
A hawk is hovering in the sky ;

To stay at home is best.

SUPERSTITION

Jagdish Prasad Agrawal.
2nd Year (Arts)

I thought I saw
Some thing seated
On the leaf less tree.
I looked back,
Nothing was there.
Yet the thought
That some thing was there
Would not go from my mind.
I looked again
The dry branches ,
Pale and peeling all over,
Were fare like a widow's arms
Nothing was there.
I went away , but every where
The thought haunted me
That there dwells on the tree
A spirit that sucks
Living things dry.

How is it Possible ?

Sachindra Debnath.

1st Year (Arts)

Suppose, you are the General Secretary of your College. And you are present in the general meeting for, suppose, picnic party. You must have to deliver lecture in order to fix the date and day of that picnic party. If with the opinion of your students, you declare that, 'our picnic is going to be held on 23rd January.' Now if one of your

student, stands and says 'on what day.' Then what will you do? You don't know what is the day of the weak 23rd January. How can it be said without consulting calender? How to find out the day? If you are intelligent and smart one then follow the formula given below.

January—	5	July—	5
February—	1	August—	1
March—	2	September—	4
April—	5	October—	6
May—	0	November—	2
June—	3	December—	4

Remember the following numbers given for different months.

What is the day of the week on 23rd January?

According to above formula we know that January is - 5

$$23 + 5 = 28 \div 7 \\ = 0$$

We shall divide 28 by 7 because 7 days make a weak.

Now the remainder is -0 (zero)

$\therefore$ 23rd January is Sunday.

If the remainder becomes 1 then it will be Monday and similarly, if the remainder becomes 6 then it will be Saturday.

According to above formula $\text{May} = 0$

If any body ask you what is the day of the week on 3rd May?

$3 + 0 = 3$ (It can't be divided by 7)

$\therefore$ 3rd May will be Wednesday.

N. B.— This formula is calculated only for 1972

'Misunderstanding'

Sikha Mukhapaddaya.

P.U. (Arts)

It was a bright morning in the month of May. The Sun was shining and air was very cool. The children were very happy to have such a warm holiday after rain.

In front of a very beautiful garden, full of different season-flowers, John a young man of 30 with an ever smiling face, sat in

an arm-chair and was very busy reading news papers. One could easily understand from his face that he was happy. It was the love of his dear wife Maria, still young which brought him happiness. He had two loving children Dora, the eldest was a girl of 11 and Pal a boy of 9. Maria was washing the

dishes. Suddenly she turned back hearing some one step in and knocking at the door. John came out of room and stepped forward at the door. After sometime he called out, "Maria come and see who has come." Maria came out and greeted an old woman of sixty. She was aunt Eliza. She kissed John. The children too, of course, were glad to see her. Maria rushed out to prepare a cup of tea for her. Pal was presented with a toy tiger of red colour. The child was more delighted by the colour of the toy.

After lunch John and aunt started chatting at the back side of the house. Aunt said with a broken voice, "John! I have something to tell you." John said, "What is it?" At that time Maria also joined them after finishing her work. "I have come here for ever," said aunt, "because my daughter-in-law you know, is unbearable to me." She finished and began to weep. John said, "you will be staying with us." Aunt said with a grateful look, "you all are very simple." But Maria was not at all glad at this proposal. John said, "Maria, do you like to have aunt with us? That will be wonderful." She mentally pictured

how much difficulty they would have by agreeing to the proposal of aunt, Maria and she would never be satisfied with their modest way of living. The first problem was how to get a bed. There was no extra bed for guests, since Dora needed a separate one. So she had to prepare the sitting room divan as a bed. then food, for aunt Eliza used to eat much, even much more than any of them. Those old thoughts flashed in her mind and she looked worried.

It was tea time and Maria was fixing a tea tray in the kitchen when aunt stepped in after getting up from her nap. She asked Maria "Aren't you faling well Maria? You look sick with your worried face." She had to tell a lie, "Having a terrible headache. Aunt offered her help, "well then, why don't you rest for a while? let me fix the tea." But Maria could not accept her help, remembering well how much wastage aunt had made last time while preparing a single a cup of tea. At supper, Maria tried to look as gay as she could. She was serving soup to aunt. Aunt said, "No thanks, you know I donot eat much. The other friends of mine, they eat such

a lot, you will be surprised to see." Maria wanted to say, "we are surprised at the opposite of what you have said." The night when Maria wanted to tell something to John, he perhaps understood by the look of her and said, "I understood what you want to say but don't be so worried. At this time, aunt has nobody to look upon her, so try to bear everything. After all, she is my aunt is n't she? he asked Maria said, "yes, your aunt and that's why I keep my lips tight against her". John came near her and said, Don't worry, everything will pass away smoothly "

A week passed some how. After breakfast on a Monday morning aunt said to Maria looking at her worried face, "Maria, why are you so worried? A women with a worried face can never bring happiness to the family. One should always wear smile." Maria could not control herself this time. She said with anger, "what could you bring to your family with your ever smiling face? Didn't you lose your husband? weren't turned out by your daughter-in-law?" Aunt started weeping and called John. John came and saw both aunt and

Maria hitting out at each other. He was rather disappointed to find them making such a scene. He too lost his temper, went near Maria and said "Maria, you know she is an old lady and she is my aunt. Do you realise how much she is hurt? Why can't you take her as your aunt? why? What has she done to you, tell me what?" Maria said, "My aunt well, none of my aunt is homeless and none has an appetite like her. What has she done? The worst thing she has done to me. She began to weep. The children were stricken. John said, "what do you want to do with my aunt? to turn her out? Maria said how rich do you think yourself to be to let your aunt stay here for ever?" She was hiding her face with her hands and said camly. "My parents were right, they had said someday I would have to repent for marrying a person from an uneducated, uncultured poor family" John, astonished to hear all this said. "Oh Maria! how could you say that— no, no." He said the last two words over and over again. Maria said, "I knew, some day this sort of thing would happen"

John came near her and reminded her, "Maria, remember the time when we were at college. Whenever I used to take about my family and money you used to put your hand on my lips and say that you did not want anything but my love. Hadn't you said that?" Maria said "yes. it was I who said it and for that great mistake I had made I will have to repent the whole of my life. That had made me blind. That is the age when people get blind and that's what had happend to me....." John could not believe his own ears. He led aunt to the room. Maria want on, "what have I get by marrying you? an old house, a broken car and what? nothing else; I feel as hamed to invite my friends to show this old fashioned house and my poor husband." John was growing mad and said, "oh stop! Maria, stop for God's sake". Maria left-the place, John also followed her without any word and within a few minutes he changed clothes and came downstairs slowly with the car-key in his hand. Maria asked him whether he was going out. But there was no response from his side, he was calm as the sea. He was thinking desperately how

all these could happen. Maria was frightened by the look on his face and decided to ask forgiveness. But it was too late. She went upstairs. The children were sitting near their grand aunt.

John thought they were the happiest pair even till yesterday. He drove the car at a very high speed. Old thoughts flashed in his mind. He married her after getting a job and so till yesterday they had a wonderful life, but why..... He could not think anymore. There was a traffic jam and the warst thing happened, his car collided with another and he did not know what happened after that. Suddenly Maria was informed that there was a call far her in the neighbours house. Maria began thinking who could ring her up. As soon as she heard Doctor Rai's voice who was in forming her of John's accident, she felt weak at her knees, she left for the hospital leaving the children with her aunt. On her way she prayed to God to make John allright. She reached the hospital and met Doctor Rai at the door way, "oh Doctor where is John? how is he? will he be allright??? in one breath

she asked. Doctor Rai placed his hand on her back and said calmly, "No, my dear child, don't be so worried; though he is unconscious, he will be alright soon." The Doctor led her to John's room.

Maria saw John lying completely flat on a bed, his face and head bandaged. Maria was praying by his bed side and was waiting anxiously for the moment when he would open his eyes and stare at her and utter her name through his lips. Suddenly he opened his eyes and looked up at her but he lost his consciousness again. It was nearly seven at night when he regained consciousness. He looked up and saw Maria sitting at the corner of his bed. She took a hand

of John in hers and tears were rolling down her cheeks. She said with a broken voice, "John, for give me, darling." John tried to say, "No Maria, actually I was wrong, I could not give you"..... He seemed very weak. Maria asked him not to talk much and said, "No Darling, I don't want anything more, I am so ashamed of being so cruel." She began to weep and said "No John, I don't want anything but your love; say John, you have forgiven me, say, yes" John gazed at her eyes and felt as if Maria were the same girl of 17 whispering that she needed only his love. He said slowly, yes Maria, yes."

Why we say ?

Jogendra Karmakar

1st year (Arts)

Jocks

(Extracted)

1. (a) Doctor— (arranging patient on operating table) "I'll be perfectly frank and tell you that four out of five patients die under this operation. Is there anything I can do for you before I begin ?

Patient :— "yes help me on with my shoes and pants."

(b) Uday :— "I dreamed last night that I had invented a new type of breakfast and was sampling it when" Bipul— "Yes, yes, go on."

Uday :— "I woke up and found a corner of the mattress gone !"

(c) "It was so cold where we were," boasted the Arctic explorer, "that the candle froze and we blow it out." "That's nothing," said his rival, "where we were the words came out of our mouths in pieces of ice and we had to fry them to see what we were talking about."

(d) Prahlad :— "Was it hot where you spend your vacation last summer ?"

Chan :— "Terrible, and no trees !

we took turns sitting in each other's shadows !"

(e) Hostess :— "Wou't you have something more, Dilip ?"

Dilip :— "No thank you, I'm full."

Hostess :— "Well, than put some fruit and cakes in your pockets to eat on the way home."

Dilip :— "No, thank you, they're full, too."

2. Promblems and Puzzles

A man buys a hat worth Rs. 7/- and gives the keeper a Rs. 20/- cheque. The clerk gets the money from the bank and gives the man Rs. 13/- back. Later on there comes a note from the bank saying that the cheque was valueless, and so the clerk has to pay the bank 20 rupees. How much does he loss ? Rs. 33/- or Rs. 27/- ?

Answer :— The clerk has lost only 20 rupess. If he hadn't to pay the bank Rs. 20/- in the end, he would have lost nothing. So what he loses is these 20 rupees which he has to hand over the Bank.

FROM THE SECRETARIAT

Report of the General Secretary :-

At the very beginning of my writing I offer my heartiest thanks to the student friends. I have been elected **General Secretary** of Bongaigaon College Students' Union. I thank all my student friends and well wishers for offering me the opportunity to serve the cause of the students in my humble way. The duties of a General Secretary of the college are manifold. It is for the students whether I have succeeded or failed in discharging my duties and serving the interest of the students.

However, I must offer my thanks and gratitude to principal Sri S. Chakravarty, Prof. R. B. Rai Sarma for helping me in discharging my duties and the respected Professors for their kind advice and careful guidance.

As usual, we celebrated Annual College Festival, Parting Social, Due to some unavoidable circumstances

we could not celebrate the Saraswati Puja festival.

The Annual College week Festival was celebrated on 9th December to 11th December 1972. Our Principal and the President of our union presided over the meeting of PRIZE DISTRIBUTION ceremony. Sri Golok Chandra Patgiri, Deputy Minister I/c Health, co-operative etc. was the distinguished CHIEF GUEST. Shri Ghanashyam Talukdar, Principal, Barnagar College, was appointed Speaker in that meeting. Our students were profited by his valuable lectures.

We organised a picnic party under the head of prof. R. B. Rai Sarma. and it was held at Tatapani (Bhutan) on 22nd Dec.

The Parting social Ceremony was held in the premises of Bongaigaon College for bidding farewell to the candidates of part I and part II examination on 20th March.

Sri Hariprasad Goswami, a well-known leader of our locality was distinguished guest in that meeting. Our Principal presided over the function.

We held condolence meeting at the death of Khagendra Nath Nath, a famous freedom fighter.

Our Burning Grievances:-

(1) Library :—In our college library there are not enough books. Proper attention should be paid to make the library an ideal one.

(2) Common room :— Only in name there are common rooms for Boys, and Girls, but of no use.

(3) Hostel :— There is a Hostel in our college. But there is no students in it as it is not fit for use.

(4) Play ground :— We are in need of a play ground. During my session it has been made half but yet it is not completed. So I request the college authority to complete it.

(5) Irregularities of Classes—
We come to the college for study but in our college the classes are very irregular the college authority also pays no need to it. It is very shameful to them for their inability to arrange regular classes.

(6) The condition of our college road is in a very bad state. In rainy season it becomes even worse. This road requires immediate looking after.

I am grateful to the students of the college in general and fellow office-bearers in particular for their kind co-operation in my work. I am particularly grateful to Sarvasri-Sontosh Sengupta, Prahlad Roy Sarada, Jogendra Karmakar, Phnindra Das, Sanat kumar Barman, Jamini Kanta Roy (Ex G. S.) & Dilip Soloman for their kind co-operation during my tennure.

In fine, I acknowledge my thanks to the girl students for their help and sincere co-operation, specially to Miss Minati Roy, Girls Common Room Secy, Miss Sikha Sarkar and Miss Rubi Paul.

Once again I request my students friends as well as my proffesors to excuse me for my omission and commission.

Thanking you all.

Surendra Karmakar.

General Secy. Bongaigaon College
Students' Union

Report of the

Asstt.

General Secretary.

First of all I would like to express my gratitude to my friends who elected me to the office of Asstt. General Secretary and gave me a chance to serve the student community and I being the Asst. General Secretary, have also a privilege to reflect my views. On the occasion though our college is a new one but it is India miniature. Students from all parts of the Country receive their education. In a college like ours, the Union body has a great responsibility. I am glad to report that the continuation of our Union body is the fine Union of students belonging to all classes and communities. Unlike other years, this year union body in an ideal one and I hope that this will serve as a guide line for the students' in forming the union the future.

Though we had to fall a lot at difficulties in absence of a good Common room and a Canteen yet it is a matter of joy that after the completion of the "Non-Resident student Home." Our friends will enjoy all facilities. Our College is progressing by leaps and bounds. But I would like to draw the kind attention of our college authority towards the bad condition of our college road. It need immediate repairing for the easy going of our new friends.

Thanking all.

Yours faithfully,

Prahlad Ray Sarada,

Asstt. General Secy, Bongaigaon
College Students' Union.

Report by Debate and Symposium Secretary.

At the very outset I convey my heartfelt thanks to my student friends for their sincere love, co-operation and sympathy. I am grateful to my Prof. D. C. Das, in-charge of my department, who helped and advised me in discharging my duties.

Student friends may be surprised to see me as the secretary of debate and symposium department. I was not elected by the general body of students union, rather I was nominated for the session 1971-72. I do not know how far I was successful in discharging my duties.

None can deny the educational importance of debate, extempore speech and symposium. They have immense influence on intellectual development as well as presence of mind, which may be supposed as the main purpose of this department in an educational institution.

Therefore, regarding participation, I like to speak a few words to my student friends. It is found that hesitancy and aloofness on the part

of students to participate in the competition, provided by this department, often beats the very purpose of holding such competition. It is a matter of great regret. It will be more encouraging to participate willingly rather than to drag them into such competition. I hope, henceforth they will be more interested to participate and will see to it that the very purpose of such competition is served.

At the end I must express my heartiest gratitude to the Principal and President of students Union and the executive body of students union for co-opting me to this office. As I am responsible to all, I beg apology for my omissions and commissions, if any, in discharging my duties.

Long live Bongaigaon College.

Thanking you all,

Sourendra Nath Brohmochoudhury,
Secy. Debate and Symposium Dept.

Result of the "ANNUAL COLLEGE WEEK" 1971-72

Result of the Annual Literary and Recitation Competition.

ASSAMESE

(i) Poem :-

1st Sourendra Nath Brahma
choudhury. (2nd year)

2nd Sabitri Devi. (P. U.)

3rd Kanika Das. (3rd year)

(ii) Essay :-

1st Phanindra Das. (1st year)

2nd Sabitri Devi. (P. U.)

(iii) Short Story :-

Consolation prize—

(iv) Dipak Adhikary. (2nd year)

Assamese Poem Recitation—

Swapna Biswas. (2nd year)

3rd Swapna Biswas. (2nd year)

(ii) Essay :-

1st Satyen Bhowmick. (2nd year)

2nd Meena Devi. (3rd year)

(iii) Short Story :-

1st Kajal Guha. (3rd year)

2nd Satyen Bhowmick. (2nd year)

3rd Ajit Ghose. (P. U.)

(iv) Bengali Poem Recitation :-

1st Swapna Biswas. (2nd year)

2nd Sumita Sen. (2nd year)

3rd Lipi Chakravarty. (P. U.)

HINDI

(i) Poem :-

1st Nagendra Prasad Pathak.
(1st year)

2nd Sita Ram Mehta. (3rd year)

3rd Pyarilal Biswakarma. (1st year)

BENGALI

(i) Poem :-

1st Sumita Sen. (2nd year)

2nd Kajal Guha. (3rd year)

(ii) Essay :-

- 1st Giridharilal Choudhury (1st year)
- 2nd Rajendra Sarma. (2nd year)
- 3rd S. B. Chettry. (2nd year)

(iii) Short Story :-

- 1st S. B. Chettry. (2nd year)
- 2nd Sita Ram Mehta. (3rd year)
- 3rd Rajendra Sarma. (2nd year)

(iv) Hindi Poem Recitation :-

- 1st Sita Ram Mehta. (3rd year)
- 2nd Narmada Sexena. (1st year)
- 3rd Jogadish Prasad Agarawala.
(2nd year)

ENGLISH.

(i) Poem :-

- 1st Gouri De. (P. U.)

2nd. Sikha Mukhapadhyaya.

(P. U.)

(ii) Essay :-

- 1st S. B. Chettry. (2nd year)
- 2nd Prahlad Ray Sarada. (1st year)

(iii) Short Story :-

- 1st Sikha Mukhapadhyaya. (P. U.)
- 2nd Jogadish Prasad Agarawala.
(2nd year)

(iv) English Recitation :-

- 1st Sumita Sen & Bandana Das.
(2nd year & 3rd year)
respectively.
- 2nd Kajal Guha. (3rd year)
- 3rd Sita Ram Mehta. (3rd year)

Result of Debate and Extempore Speech Competition.

DEBATE

- 1st Rupchand Kucheria. (P. U.)
- 2nd Kajal Guha. (3rd year)
- 3rd Jogadish Prasad Agarawala.
(2nd year)

Extempore Speech :-

- 1st Kajal Guha. (3rd year)
- 2nd Jogadish Prasad Agarawala.
(2nd year)

3rd Sachindra Debnath & Rupchand
Kucheria.
(1st year & P. U. respectively)

2nd Kamakhya Sen. (2nd year)

Rabindra Sangeet—

Result of the Music Competition :-

Bhajan—

1st Sikha Guha. (1st year)
2nd Sumita Sen. (2nd year)
3rd Kamakhya Sen. (2nd year)

1st Kamakhya Sen. (2nd year)
2nd Sumita Sen. (2nd year)
3rd Sikha Guha. (1st year)

Folk Song—

Bongeet—

1st Sikha Guha. (1st year)
2nd Sumita Sen. (2nd year)
3rd Kamakhya Sen. (2nd year)

1st Sumita Sen. (2nd year)
2nd Kamakhya Sen. (2nd year)
3rd Sikha Guha. (1st year)

Result of the Go-as-you-like —Competition—

Modern Song

1st Sikha Guha. (1st year)
2nd Sumita Sen. (2nd year)
3rd Sujit Sen. (P. U.)

1st Sita Ram Mehta. (3rd year)
2nd Abdur Rahim Ahmed. (P. U.)
3rd Rupchand Kucheria. (P. U.)

Result of the Social Service—

Bihugeet—

1st Sikha Guha. (1st year)

1st Abdur Rahim Ahmed. (Best)
2nd Manindra Das. (Good)
3rd Prahlad Roy Sarada. (Good)

Result of the Games and Sports.

Boys

1. 100 m. race.

- 1st. Pranab Bose.
- 2nd. Harun Mollah.
- 3rd. Syed Nurul Islam.

2. 200 m. race.

- 1st. Pranab Bose.
- 2nd. Syed Nurul Islam.
- 3rd. Chandradhar Daimary.

3. 400 m. race.

- 1st. Pranab Bose.
- 2nd. Nitish Biswas.
- 3rd. Jyotirmoy Dutta.

4. 800 m. race.

- 1st. Pranab Bose.
- 2nd. Jyotirmoy Dutta.
- 3rd. Bhadreswar Roy.

5. Javelin Throw—

- 1st Pranab Bose.
- 2nd Swapan Ghotok.
- 3rd Harun Mollah.

6. Discus Throw—

- 1st Prabir Paul.
- 2nd Swapan Ghotok.
- 3rd Sanat Barman.

7. Shot Put—

- 1st Prabir Paul.
- 2nd Arun Dasgupta.
- 3rd Ranjit Brahma.

8. Pole Vault—

- 1st Tiken Roy.
- 2nd Tahajuddin Ahmed.
- 3rd Abdur Rahim.

9. High Jump—

- 1st Jyotirmoy Dutta.
- 2nd Prabir Paul.
- 3rd Ramkrishna Saha.

10. Long Jump

- 1st Swapan Ghotok.
- 2nd Harun Mollha.
- 3rd Dinabandhu Roy.

11. Hop-Step-Jump—

- 1st Swpan Ghotok.
- 2nd Ramkrishna Saha.
- 3rd Pranab Bose.

12. Slow Cycle.—

- 1st Anup Sarkar.
- 2nd Nitish Biswas.

13. 1600. m. Marathan race.—

- 1st Pranab Bose.
- 2nd Praneswar Lahiri.
- 3rd Jyotirmoy Dutta.

14

Relay race—

- 1st Pranab Bose.
- 2nd Dipak Deb.
- 3rd Swapan Ghotok.
- " Jyotirmoy Dutta.

15.

Table Tennis—

- Winner- Sontosh Sengupta.
- Runner- Mrinal Basumatary.

Best athlete :-

Pranab Bose.

16. Volley Ball (Champion)

- 1. Dhaneswar Islary.
- 2. Praneswar Lahari.
- 3. Isaachak Basumatary.
- 4. Sulemon Basumatary.
- 5. Mrinal Kanti Basumatary.
- 6. Chandradhar Daimary.

Volley Ball (Runners)

- 1. Dipak Deb.
- 2. Pranab Bose.
- 3. Jyotirmoy Dutta.
- 4. Chitta Ranjan Sutradhar.
- 5. Subrata Choudhury.
- 6. Samiran Biswas.

Girls

1. 100 m. race.

- 1st. Bandana Das.
- 2nd. Jharna Sen.
- 3rd. Minoti Roy.

2. 200 m. race.

- 1st. Bandana Das.
- 2nd. Jharna Sen.
- 3rd. Minoti Roy.

3. 400 m. race.

- 1st. Bandana Das.
- 2nd. Jharna Sen.
- 3rd. Minoti Roy.

4. Shot Put—

- 1st. Bandana Das.
- 2nd. Minoti Roy.
- 3rd. Dipali Bhowmick.

5. Discus Throw—

- 1st. Bandana Das.

2nd. Mina Choudhury.

3rd. Minoti Roy.

10. Long Jump

1st. Minoti Roy.

2nd. Jharna Sen.

3rd. Bandana Das.

7. High Jump—

1st. Bandana Das.

2nd. Minoti Roy.

8. Javelin Throw—

1st. Renu Roy.

2nd. Subarna Das.

3rd. Dipali Bhowmick.

9. Balance race—

1st. Bandana Das.

2nd. Jharna Sen.

10 Blind Hit—

Jharna Sen.

11. Memory Test—

- 1st. Swapna Biswas.
- 2nd. Minati Sutrathar.
- 3rd. Jitu Prava Das.

12. Cricket Ball-Throw

- 1st. Sumita Sen.
- 2nd. Dipali Bhowmick.
- 3rd. Ratana Sen.

13. Musical Chair—

- 1st. Swapna Biswas.
- 2nd. Renu Roy.
- 3rd. Sumita Sen.

Best Lady athlete—

Bandana Das.

“Indoor Games”

Carrom Competition—

Doubles—

Winners— Swapna Biswas.
Sumita Sen.

Runners— Bina Roy.
Anjana Sarkar.

Singles—

Winners— Bani Roy.

Runner— Sarajini Devi.

Tennycote Competition—

Winners— Minati Roy.
Anjana Sarkar.

Runners— Swapna Biswas.
Monorama Roy.

EDITORIAL

At the outset, I like to extend my heartfelt gratitude to all my colleagues for giving me the chance of serving the Bongaigaon Collage student's Union as literary secy. and editor of the college Magazine. I am also grateful to the students of the college in general and to my respected professors in particular for extending all sorts of co-opearation and advices in publishing the magazine. I could not make the magazine to my satisfaction due to pancity of fund. I hope, I may be excused for all omissions and commissions, if there be any.

Problems of Assam :— Assam, being a frontier, state in the eastern region has been confronting with many and variegrated problems. The most important and vital problems are the unemployment problems and food problems. Within lost few years the unemployment problems in Assam, particularly amongst the educated youths, have become acute which deserves considerable attention of the leaders of the state, side by side, the food problem has also became a burning problem. If we analyse the causes of the said problems it can be pointed out that due to industrial backwardness and non adoption of scientific method of agriculture both unemployment and food problems have been increasing. At the same time it can be said that even after industrialisation and adoption of scientific method in agriculture the problems

discussed above will not be solved completely if the growth of population is checked by family planning. India is the second largest country in the world, in respect of population. If the growth of population is not checked timely the unemployment and food problems will not be solved. Of course, we can not deny the fact that Assam is a neglected state from all sides. As a result, Assam is backward in all respects, particularly Communicationally, industrially, economically and educationally. As such the govt. of Assam should leave no stone unturned to remove these backwardness and for this the central Government should be pressed hard so that the stepmotherly attitude shown towards Assam is changed.

The new Assam Ministry has shouldered the responsibility to remove these problems but Ministry alone can not do anything if the people donot come forward and co-operate with the government. We hope and belive the new ministry will be able to bring into practice the pledges made in the election manifesto and the people of Assam will also extend all helps and co-operation with the government in solving the problems.

The other problems to be discussed are flood problem, construction of 2nd and 3rd bridge over the Brahmaputra at Jogighopa and Silghat, establishment of small scale and cottage industries particularly in rural areas and large scale industries in big towns of Assam. If the government do not take effective steps to control flood in Assam, the economic conditions of the people can never be improved because every year due to flood crops worth of some lakhs of rupees are damaged and many properties destroyed. Not only that, innumerable lives of human being and cattle folks are lost due to flood.

As regards industrialisation in Assam it can be said that in order to start an industry in any place, there must be Communication facilities, but Assam is very backward communicationaly. Few years back with the construction of the Brahmaputra bridge in Amingaon and some other bridges on the National Highway, Communication facilities, have been improved considerably but not completely. As such two more bridges over the Brahmaputra at Jogighopa and Silghat have to be constructed very soon. Moreover,

there should be extension of broad gauge line upto Tinsukiya via Gauhati and upto North Lakhimpur via Tezpur. This is necessary not only for improving communicational facilities but also to minimise heavy rush of passengers in the trains of the N. F. Railway on the metre gauge line.

Local Unemployment Problem—

The unemployment problem in Assam has been very acute and there has been a demand that the sons of the soil should get sufficient employment in the newly started industries and in all other avenues of employment. With the establishment of the Paper Mill at Jogighopa and the 2nd Oil Refineries and Petro-chemical Complex at Bongaigaon the youths of the soil expected that the unemployed young people will get the chance of being employed in these industries, and both the central and state leaders also announced that in the recruitment policy local interest will be safeguarded. But to our utter dismay it is seen that appointments are being made in most of the cases from other states. As for example, the Indian petro-chemical corporation limited, a central government unde-

taking, has been very swift in recruiting persons from other states ignoring the demands of the people of Assam. Our state Government particularly the chief Minister of Assam, will kindly see that hopes and aspirations of the local people are properly safeguarded in matters of appointment in the newly started industries in the Goalpara District.

Reorganisation of States :— The problem of reorganisation of states has become a recurring feature at present. Assam is the worth victim in this regard. As a consequence many states have been split up into small units leading to administrative and financial difficulties. Assam is also not an exception. Even after creation of the Meghalaya state different interested groups are still agitating to create some more states within Assam. As such, if the integrity of Assam is to be maintained there should be no further reorganisation and the Government of Assam should take a firm stand in this regard.

Last but not the least, is the problem of education in Assam. The system of education at present has become experimental keeping the public in general and the students

in particular in the midst of doubts and uncertainty. This vacillating policy of the government should be avoided and a concrete and definite policy should be adopted.

With these few words I conclude my editorial and it is hoped that success of the magazine will depend

upon the appreciation it receives from the readers.

Thanking you all.

Phanindra Das,
Editor.

Bongaigaon.

7. 7. 72.

- * Long live Bongaigaon College Magazine
- * Long live Bongaigaon College Students' Union
- * Long live Bongaigaon College

EDITORIAL BOARD

Principal S. C. Chakrabarty (President)

Prof. B. N. Lahiri

Prof. C. M. Das

Prof. R. B. Rai Sharma

(in-charge Magazine)

Prof. Haripada Das

Sri Phanindra Das (Editor)

Edited and Published by Sri Phanindra Das on behalf of the
Board and Printed at Gautam Press, Bongaigaon.